

תלמוד בבלי סדורה

מסכת
בכורות

מהדורה המאהיבה את הגמרא על לומדיה
מעניקה חווית הצלחה ושמחה
מאפשרת לימוד מהיר ובהיר בעיון ובהבנה

גמרא סדורה

בהצלחה - יגעת ומצאת - תאמין!!!

להארות והערות

דניאל ברק ווינט

טל' - 0526071122

דוא"ל vinetdb81@gmail.com

עתניאל ד.ג. הר חברון 9040700

©

כל הזכויות על הניקוד, הפיסוק והחלוקה לסוגיות ופסקאות
שמורות לעמותת "וכל בנייד לימודי ה" ולדניאל ברק ווינט.

מהדורה ראשונה - ד סיון תשע"ט

מהדורה שניה - כ"ז אייר תשפ"ה

מסכת בכורות פרק א' - "הלוקח עובר חמורו"

1. ב, א

רש"י

מתני'

הלוקח עובר חמורו. ובכור הוא ועדיין הוא במעי אמו והאי דנקט חמור ולא נקט פרה מפרש בפירקא תנינא (לקמן יג.) דאידי דזוטרא מילי דפטר חמור פסיק ושדי ליה וכל אינך פירקין מיירי בבכור בהמה טהורה:

אע"פ שאינו רשאי. כדתניא במסכת ע"ז (ד' יד:) ובכ"מ אין מוכרין להם בהמה גסה מפני שעושה בה מלאכה בשבת: **והמשתתף לו.** שנותנין מעות בין שניהם וקונין בהמה:

והמקבל בהמה ממנו. שהחמורה של עובד כוכבים וישראל מקבלה שיהו חולקין בוולדות אבל גוף החמורה לעובד כוכבים:

פטור מן הבכורה. אם אותו עובר שקנה מן העובד כוכבים או שמכר לעובד כוכבים בכור הוא אינו קדוש הואיל ויש חלק לעובד כוכבים בו או באמו:

שנאמר. (במדבר ג) הקדשתי לי כל בכור בישראל אבל לא באחרים עובדי כוכבים:

גמ'

מייתי לה לקדושה. שתהא שובתת בשבת וכיון דמצוה עביד ליכא למיקנסיה:

אימא ליקנסיה. לפדות העובר מן העובד כוכבים וליתנו לכהן: **מדברי יהודה.** דאמר לקמן המקבל בהמה מן העובד כוכבים מעלין אותו בשויו ונותן חצי דמיו לכהן:

ועיקר בהמה. גוף הבהמה וחצי ולדות:

דלמא אתי לאיחלופי בבהמה אחריתי. שאין לעובד כוכבים חלק בה ולא בוולדותיה ואתי למיפטריה נמי מבכורה:

מתניתין

בא

הלוקח עובר חמורו של נכרי,

והמוכר לו, אף על פי שאינו רשאי,

המשתתף לו,

והמקבל הימנו,

והנותן לו בקבלה - פטור מן הבכורה,

שנאמר: "בישראל" (במדבר ג, יג) - אבל לא באחרים.

גמרא

כל הני - למה לי?

צריכי,

דאי תנא **"לוקח"**, הוה אמינא: משום דקא מייתי לה לקדושה,

אבל **"מוכר"**, דקא מפקע לה מקדושה אימא ליקנסיה!

קא משמע לן.

"והמשתתף לו" - למה לי?

לאפוקי מדרבי יהודה,

דאמר: שותפות גוי חייבת בבכורה,

קמשמע לן:

דפטורה מן הבכורה.

"והמקבל" - למה לי?

משום דקא בעי למיתני: **"והנותן לו בקבלה"**.

"והנותן לו בקבלה" - למה לי?

איצטריך,

סלקא דעתך אמינא: הואיל ועיקר בהמה דישראל היא,

ליקנסיה דלמא אתי לאיחלופי בבהמה אחריתי,

קמשמע לן.

¹ מי לי כל בכור ביום הכני כל בכור בארץ מצרים הקדשתי לי כל בכור בישראל מאדם עד בהמה לי והיו אני ה'

2. ב, א-ב

רפ"י

תנן התם. במסכת ע"ז (דף יד :) :
רבי יהודה מתיר בשבורה.
 למכור לעובד כוכבים בהמה
 שנשברו רגליה ובמקום שלא
 נחשדו על הרביעה וכן בתירא
 מתיר בסוס שאין עושין בו
 מלאכה שיהא בו חיוב חטאת
 דסתם סוס לרכיבה עומד
 והרוכב בשבת אינו אלא משום
 שבות שהחי נושא את עצמו :
עובר מה לי א"ר יהודה. למוכרו
 לעובד כוכבים שרי או אסור :
משום דשבורה. ואינה ראויה
 למלאכה :
ועובר נמי שבור הוא. אצל
 מלאכה :
או דלמא שבורה לאו היינו
אורחה. דבהמה להיות שבורה
 הלכך דבר חידוש הוא ולא אתי
 לאיחלופי ולהתיר מכירת
 שלמה :
ת"ש. דמיירי בעובר וקתני אינו
 רשאי משום מלאכת שבת :
ולטעמך המשתתף לו. דקתני
 במתני' לענין בכורה דפטור ולא
 קתני ר' יהודה מחייב ה"נ דלא
 פליג והא קא חזינן לקמן
 בשמעתין דפליג בהך ברייתא :
רבי יהודה אומר המקבל בהמה
כו'. וילדה בכור : **מעלין.** שמין :
ונותן חצי דמיו לכהן. אבל
 קדושת הגוף לא קדוש ליקרב
 למזבח הואיל וחציו לעובד
 כוכבים :
והנותן לו בקבלה. נמי לא קדוש
 קדושת הגוף הואיל וחציו לעובד
 כוכבים פטור מן הבכורה והא
 דיהיב כל דמיו לכהן קנסא הוא
 שקונסין אותו לפי שמכרה
 לעובד כוכבים והנותן לו בקבלה
 אף על פי שאינו רשאי כלומר
 שאף על פי שאינו רשאי (לתנו לו)
 לעובד כוכבים במתנה :
קונסים אותו. הואיל ולא חש
 לדברי חכמים :
מאי לאו אעובר. קאמר דאינו
 רשאי :
כהן מאי עבידתיה. בבהמה אלא
 ודאי אעובר :
לא. לעולם מהכא לא תפשוט
 דהכא במאי עסקינן כגון דיהיב
 ליה בהמה מעברתא לפטומה
 וליטול חצי השבח בין בפטום בין
 בוולדות דמיגו דקנסינן וכו' אבל
 אי זבין ליה עובר לחודיה לא :
שאינה יכולה להתרפאות.
 ולעשות מלאכה בשבת :

תנן התם:

"רבי יהודה מתיר בשבורה.**בן בתירא מתיר בסוס** (עבודה זרה יד:).

איבעיא להו:

עובר - מה לי אומר רבי יהודה?

טעמא דרבי יהודה התם דשרי, משום דשבורה - עובר נמי 'שבורה' הוא,

או דלמא:

שבורה לאו היינו אורחיה.

אבל עובר, כיון דהיינו אורחיה, לאו 'שבורה' הוא.

תא שמע:

"והמוכר לו אף על פי שאינו רשאי",

ולא פליג רבי יהודה.

ולטעמך: **"המשתתף לו, והמקבל ממנו, והנותן לו בקבלה",**

דלא קתני, הכי נמי דלא פליג!?

אלא פליג, ולא קתני,

הכא נמי, פליג, ולא קתני.

תא שמע:

"רבי יהודה אומר:**המקבל בהמה מן הגוי, וילדה - מעלין אותו בשווי,****ונותן חצי דמיו לכהן.****והנותן לו בקבלה, אף על פי שאינו רשאי - קונסים אותו, עד עשרה בדמיו,**
ונותן כל דמיו לכהן."

מאי לאו אעובר.

בב,

לא,

אבהמה.

והא **"דמיו" קתני!**

תני:

"דמיה".והא **"נותן כל דמיו לכהן" קתני!**

ואי בהמה - כהן מאי עבידתיה?

הכא במאי עסקינן:

כגון: דיהיב ליה בהמה מעברתא לפטומה.

דמיגו דקנסינן ליה אבהמה,

קנסינן ליה אעובר.

אמר רב אשי:

תא שמע:

"רבי יהודה מתיר בשבורה,**מפני שאינה יכולה להתרפאות."**

הא יכולה להתרפאות - אסר.

והא עובר נמי, כיכול להתרפאות דמי.

שמע מינה.

רס"י

מתיר בשבורה. ועובר דומיא
דשבורה:
היינו אורחיה. ולא שבור הוי:

ואיכא דמתני לה אמתניתין:
"והמוכר לו, אף על פי שאינו רשאי".

לימא מתניתין דלא כרבי יהודה.
דתנן:

"רבי יהודה מתיר בשבורה" (עבודה זרה יד:).

אפילו תימא רבי יהודה,
שבורה - לא היינו אורחיה.
עובר - היינו אורחיה.

תא שמע:

"רבי יהודה אומר:

המקבל בהמה מן הגוי וילדה - מעלין אותו בשויו,

ונותן חצי דמיו לכהן.

והנותן לו בקבילה, אף על פי שאינו רשאי - קונסין אותו,

עד עשרה בדמיו,

ונותן כל דמיו לכהן".

מאי לאו אעובר.

לא,

אבהמה.

והא "דמיו" קתני!

תני:

"דמיה".

והא "נותן כל דמיו לכהן" קתני,

ואי בהמה - כהן מאי עבדתיה?

הכא במאי עסקינן:

כגון דיהיב בהמה מעברתא לפטומה.

דמיגז דקנסין ליה אבהמה,

קנסין ליה אעובר.

אמר רב אשי:

תא שמע:

"רבי יהודה מתיר בשבורה,

מפני שאינה יכולה להתרפאות".

הא יכולה להתרפאות - אסור.

והאי נמי כיכול להתרפאות דמי.

שמע מינה.

3. ב, ב - ג, א

רס"י

בהמה לעובריה. כגון שעדיין לא נתעברה ומכר לו כל הוולדות שעתידין להתעבר ובהמה עצמה לא מכר לו:

מהו. לקונסו לפדותה משום מוכר בהמה לעובד כוכבים:

דאיתי לאיחלופי. להתיר מכירת שלמה:

דפסקה מיניה. שלא שייר בה לעצמו כלום משמכרה:

וכ"ש שלמה. כי האי גוונא דלא פסקה מיניה שהרי שייר לעצמו גוף הבהמה ואי משום עוברין ליכא למיחש שהרי לא נתעברה עדיין ולא כלום מכר לו ולכשיבאו ברשות עובד כוכבים הם באים:

דפסקה מיניה. ומכירה חלוטה היא ואיתי לאחלופי ולהתיר מכירה חלוטה שלמה אבל הכא דלא פסקה מיניה שרי דלאו מכירה היא:

וכל שכן שלמה דאיתי לאחלופי. במכירה חלוטה של שלמה אחרת:

משום הכי הוא. בתמיה דאיצטריך לן למיבעי:

עליה. על השבורה:

אלמא טעמא דרבנן משום עוברין. תיפשוט מינה דלרבנן אסור למכור לעובד כוכבים בהמה לעובריה ולר' יהודה מותר:

לעולם טעמא דרבנן משום איחלופי. ואיצטריך למיבעי כיון דלא פסקה מיניה איכא למימר לא אתי לאיחלופי במכירה גמורה והכי קאמרי ליה רבנן לר' יהודה:

כמאן דזבנה לשחיטה דמי. וליכא למיחש לאיחלופי דמאן דחזי ידע דלא מזבין ליה אלא לשחיטה ולא אתי לזבונה בהמה שלא לשחיטה:

משהא לה. לצורך וולדות ומאן דחזי לה בבית העובד כוכבים לסוף שנה או שנים סבר מותר למכור בהמה לעובד כוכבים שלא לשחיטה:

ת"ש. ממתני:

ולא קתני אע"פ שאינו רשאי. אלמא מותר למכור בהמה לעובריה דהא קבלה מכירה לעוברין היא שאין חולק העובד כוכבים אלא בוולדות דקס"ד דלא פליג עובד כוכבים בשבח פטימת בהמה:

על פיד. בהגרמת פיד:

תנא במכירה. אינו רשאי והוא הדין לכולהו:

ומאי שנא מכירה דנקט. בה אינו רשאי ולא נקטיה בחדא מהנך:

דעיקר מכירה היא. עיקר איסורא הויא מכירת בהמה:

איבעיא להו:

מכר בהמה לעובריה - מאי?

תיבעי לרבי יהודה,

תיבעי לרבנן.

"תיבעי לרבי יהודה" - עד כאן לא קא שרי רבי יהודה אלא בשבורה,

דלא איתא לאיחלופי,

אבל שלמה, דאיתא לאיחלופי - אסר.

או דלמא:

ומה שבורה דפסקה מיניה,

כל שכן שלמה, דלא פסקה מיניה.

"תיבעי לרבנן" - עד כאן לא קאסרי רבנן אלא בשבורה, דפסקה מיניה,

אבל שלמה, דלא פסקה מיניה - שרו.

או דלמא:

ומה שבורה דלא איתא לאיחלופי - אסרי,

וכל שכן שלמה דאיתא לאיחלופי?

וטעמא דרבנן משום הכי הוא!?

והתניא:

"אמר לו לרבי יהודה:

והלא מרביעין עליה ויולדת!"

אלמא: משום עובריה הוא!

הכי קאמרי ליה:

טעמא דידן - משום דאיתא לאיחלופי בבהמה.

אלא את, מאי טעמא שרית? משום דאין יכולה להתרפאות, כמאן דזבנה לשחיטה דמי.

והלא **"מרביעין עליה ויולדת"**, וכיון דמרביעין עליה ויולדת משהא לה!

ואמר להו: **"לכשתלד"** - דלא מקבלת זכר.

תא שמע:

"והנותן לו בקבלה."

ולא קתני **"אף על פי שאינו רשאי"**!

וליסטעמיה,

"המשתתף לו", דלא קתני, הכי נמי דרשאי!?

והא אמר אבואה דשמואל:

אסור לאדם שיעשה שותפות עם הגוי,

שמא יתחייב לו שבועה,

ונשבע לו בשם עבודה זרה שלו,

והתורה אמרה: **"לא ישמע על פיה"**² (שמות כג, יג)!

אלא,

תנא מכירה, והוא הדין לשותפות.

הכי נמי: תנא מכירה והוא הדין לקבלנות.

ומאי שנא מכירה דנקט?

דעיקר מכירה היא.

תא שמע:

"רבי יהודה אומר:

² ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ושים אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על פיה

המקביל בהמה מן הגוי, וילדה - מעלין אותו בשוין,
ונותן חצי דמיו לכהן.

והנותן בקבלה, אף על פי שאינו רשאי - קונסין אותו,
עד עשרה בדמיו,
ונותן כל דמיו לכהן.

וחכמים אומרים:

כל זמן שיד הגוי באמצע - פטורה מן הבכורה.
מאי לא אבהמה.

גא

לא,
אעובר.

דיקא נמי דקתני:
"קונסין אותו עד עשרה בדמיו".

שמע מינה.

מסייעא ליה לריש לקיש,
דאמר ריש לקיש:
המוכר בהמה גסה לגוי - קונסין אותו עד עשרה בדמיה.

דוקא,
או:
לא דוקא?

תא שמע:
דאמר רבי יהושע בן לוי:
המוכר עבדו לגוי - קונסין אותו עד מאה בדמיו!

שאני עבד,
דכל יומא ויומא מפקע ליה ממצות.

ואיכא דאמרי:

אמר ריש לקיש:
המוכר בהמה גסה לגוי - קונסין אותו עד מאה בדמיה.

תנו:
"והנותן לו בקבלה, אף על פי שאינו רשאי - קונסין אותו עד עשרה בדמיה!"

מכירה - פסקה מיניה,
קבלנות - לא פסקה מיניה.

דוקא,
או:
לא דוקא?

תא שמע:
דאמר רבי יהושע בן לוי:
המוכר עבדו לגוי - קונסין אותו עד עשרה בדמיו!

שאני עבד,
דלא הדר ליה.

רס"י

מאי לא אבהמה. קאי האי
דקתני קונסין אותו דקנסינן ליה
לפדות הבהמה אלמא מכר את
הבהמה לעובריה דקבלה אינה
אלא לעוברין קנסינן ליה בין
לרבי יהודה בין לרבנן דרבנן לא
פליגי עליה דר' יהודה אלא לענן
בכורה:

לא אעובר. קנסינן ליה שכבר
היה במעיה ומכרו לגמרי אבל
עוברין שעתידה להתעבר לא
איכפת לן:

דיקא נמי. דאעובר קאי מדקתני
נותן כל דמיו לכהן ואי אבהמה
כהן מאי עבידתיה:

מסייע ליה. האי דקתני קונסין:
או לא דוקא. דלא קנסינן ליה
כולי האי אי נמי טפי מהכי
קנסינן ליה אם אין העובד
כוכבים מתרצה בכך:

ת"ש. מדגבי עבד תני מאה והכא
עשרה שמע מינה דוקא קאמר
דאי לאו דוקא ליתני תרוייהו
מאה או תרוייהו עשרה: לעולם
בהמה לאו דוקא דלא קנסינן
ליה כולי האי אבל גבי עבד
משום דכל יומא ויומא כו':

דוקא. מאה או לא דוקא בלישנא
בתרא גרסי' בעבד עד עשרה
בדמיו אלמא מאה דבהמה לאו
דוקא דהא עבד דמפקע ליה
ממצותיו ולא קנסינן אלא
עשרה:

שאני עבד. להכי לא קנסינן ליה
טפי משום דכי פריק ליה לא הדר
ליה למריה דקיי"ל במסכת
גיטין (דף מג:). המוכר עבדו
לעובד כוכבים יצא לחירות:
וקפריך בהמה מ"ט קנסינן ליה
טפי משום דהדרא ליה:

רפ"י

ה"ג אי הכי א"כ ליקנסיה טפי
חד. כדי שיעור דמיה ליקנסיה
יותר מעשרה דהא במאי דהדרא
ליה אינו נשכר אלא כדי דמיה
וקנסא לא הוי אלא י' הלכך
ליתני י"א בדמיה ותו לא:

בהמה - מאי טעמא?
משום דקא הדרא ליה,

ליקנסיה טפי חד!

אלא עבד מילתא דלא שכיחא היא,
וכל מילתא דלא שכיחא - לא גזרו ביה רבנן.

4. ג, א

רס"י

כל בכור. בישראל רבנן סברי אי הוה כתיב בכור בישראל הוה משמע אפילו מקצת בכור דישראל הוי חייב בבכורה: **למלווי אתא.** עד דליהוי כוליה דישראל: **לגרועי.** דכל משמע כל דהו כמו לשפחתך אין כל בבית (מלכים ב ד). אפי' אזנו. אפי' אין שותפות לעובד כוכבים אלא באוזן הבכור אינו קדוש:

"רבי יהודה אומר:

המקביל בהמה מן הגוי, וילדה - מעלין אותו בשוין, ונותן חצי דמיו לכהן. והנותן בקבלה, אף על פי שאינו רשאי - קונסין אותו, עד עשרה בדמיו, ונותן כל דמיו לכהן. וחכמים אומרים: כל זמן שיד הגוי באמצע - פטורה מן הבכורה."

אמר רבי יוחנן:

ושניהם מקרא אחד דרשו: **"כל בכור"**⁴ (שמות יג, ב), רבנן סברי: **"בכור"** - מקצת בכור משמע, כתב רחמנא: **"כל"** עד דאיכא כוליה. ורבי יהודה סבר: **"בכור"** כוליה בכור משמע, כתב רחמנא **"כל"** דאפילו כל דהוא.

איבעית אימא:

דכולי עלמא **"בכור"** רובא משמע. מר סבר: **"כל"** משמע למלווי אתא. ומר סבר: לגרועי אתא.

³ כתב יד מינכן. וכך הוא מסברה עיין שוטנשטיין. גירסת וילנא: רבי יהושע

⁴ קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא

5. ג, א

רפ"י

וּלְיָמָא לִיה. כהן לעובד כוכבים:
שְׁקִיל אֶזְנֶךָ וְזִיל. דאי נמי הוי
 בכור בעל מוס ניתן לכהן:
נְבִילָה. כגון שיש חלק לעובד
 כוכבים בוושט או בגרגרת שלו
 הואיל וחיותא בידיה דעובד
 כוכבים חשיב כמאן דהוי כוליה
 דעובד כוכבים:
טְרִיפָה. כגון מן הארכובה
 ולמעלה:
במאי קמיפליגי. רב חסדא ורבא:
רבא סבר טריפה אינה חיה.
 הלכך כמאן דהוי כולה דעובד
 כוכבים דמי:
ורב חסדא סבר טריפה חיה.
 הלכך לא חשיב אלא דבר שעושה
 אותה נבילה:
לא פליגי. רב חסדא ורבא עליה
 דרב הונא אבל רב חסדא ורבא
 פליגי:
[הא בו.] אם יש חלק לעובד
 כוכבים בבכור עצמו אפי' באזנו
 אינו קדוש:
באמו. או נבלות או טריפות. כל
 מקנך תזכר אם כל המקנה שלך
 תזכר אם יהא שלך זכר
 תקדישנו כדמתרגמינן דיכרין
 תקדיש:
מתקיף לה. אכולהו:
שגר בהמה שגר בהמה. שגר
 במעי בהמה שעדיין לא הגיע
 זמנו לצאת ל"א שגר בהמה מה
 שבהמה משגרת ומשכלת אלמא
 אע"ג דלאו בני חיותא נינהו
 קדשי הכא נמי אי נמי הוה ליה
 לעובד כוכבים ביה דבר שעושה
 אותו נבילה ליקדוש חלק
 הישראל אע"ג דלאו בר חיותא
 הוא:

וְכַמָּה תִּהְיֶה שְׁוֹתֶפּוֹת שֶׁל גּוֹי, וְתִהְיֶה פִּטוּרָה מִן הַבְּכוּרָה?

אמר רב הונא:
אפילו אֶזְנוֹ.

מתקיף לה רב נחמן:
וְלִיָּמָא לִיה: שְׁקִיל אֶזְנֶךָ וְזִיל!

איתמר:
רב חסדא אמר:
דבר שעושה אותו נבילה.
ורבא אמר:
דבר שעושה אותו טריפה.

במאי קמיפליגי?

בטריפה חיה.
למאן דאמר: דבר שעושה אותו טריפה - קסבר: טריפה אינה חיה.
ולמאן דאמר: דבר שעושה אותו נבילה, אבל טריפה חיה.

אמרוה רבנן קמיה דרב פפא:
הא דרב הונא, ורב חסדא ורבא, לא פליגי:
הא - בו,
הא - באמו.

אמר להו רב פפא:
מאי שנא בו, דבעינן "כל בכור" ⁵ (שמות יג, טו) וליכא,
אמו נמי בעינן "כל מקנה תזכר" ⁶ (שמות לד, יט) וליכא!

אלא, לא שנא.

מתקיף לה מר בר רב אשי:
מאי שנא מנפלים, דאף על גב דלאו בני חיותא נינהו קדשי,
דאמר מר: "פטר שגר בהמה" ⁷ (שמות יג, יב) - שגר בבמה!

התם - כיון דלא עריבו בהו חולין קרינא בהו בבמה "כל בכור" ⁵ (שמות יג, טו),
הכא - כיון דעריבו בהו חולין, לא קרינא בהו "כל בכור".

⁵ ויהי מי הקשה פרעה לשלחנו ויהרג ה כל בכור בארץ מצרים מבשר אדם ועד בכור בהמה על פן אני זבח לה' כל פטר רחם הזכרים וכל בכור בני אפדה

⁶ כל פטר רחם לי וכל מקנה תזכר פטר שור ושה

⁷ והעבדת כל פטר רחם לה' וכל פטר שגר בהמה אשר יהיה לך הזכרים לה'

6. ג, א-ב

רס"י

אפי' מוס קל. ואפי' אין לעובד כוכבים שותפות אלא באזנה שאם היה נוטל חלקו אינה לא נבלה ולא טרפה אלא מוס קל בעלמא פטורה מן הבכורה:

הכי אמר רבי יוחנן. בי מדרשא דהאי חייב דקתני חייב ליתנו לכהן קאמר אבל למזבח לא קרב דהאי דאישתני הוי מוס קבוע לשחוט עליו בחוץ כבכור בעל מוס ששוחטו כהן ואוכלו:

כדרב הונא. דאמר אפי' אזנו: תנינא. לקמן בפי' על אלו מומין שוחטין את הבכור (דף מ.). הכא נשתנה כו'. ולהכי איצטריך לרי' יוחנן לאשמועין דמוס הוא:

או אחת גדולה. כשל עגל או אחת קטנה כשל אווז: יש במינו קדוש בבכורה. ואפי' הכי הוי מומא ואמאי איצטריך לרבי יוחנן למימר:

לא משום דהוה ליה שרוע. דשרוע האמור בתורה זו היא שאברו אחד גדול מחבירו אבל שינוי אחר כגון שבצמרו דומה לעז לא שמעינן דמוס הוא הלכך איצטריך לרבי יוחנן לאשמועין:

מומין אלו. שפירשו חכמים בבכור:

בין עוברין בין קבועין פוסלין. באדם בכהן כל זמן שמוס בו לא יעבוד:

שוה בזרעו. שדומה לבני אדם: לעולם אימא לך כו'. ומהכא לא תסתבר משום שרוע:

תרווייהו בעו. והא ודאי משונה הוא ואי קשיא אמאי איצטריך לרי' יוחנן למימר הא אוקימנא דשינוי הוי מומא תריץ כיון דאיכא למימר נמי דלאו משום שינוי הוא אלא משום שרוע איצטריך לרי' יוחנן למימר:

רבי אלעזר לא על לבי מדרשא,

אשכחיה רבי אסי, אמר ליה: מאי אמור רבנן בי מדרשא? אמר ליה: אהכי אמר רבי יוחנן: אפילו מוס קל.

גב,

והדתנן:

"רחל שילדה מין עז,

ועז שילדה מין רחל - פטורה מן הבכורה,

ואם יש בו מקצת סימנין - חייב" (בכורות טז:).

מוס קבוע - הוי לשחוט עליו.

בשלמא: מוס קל, קא משמע לן כדרב הונא, ולאפוקי מדרב חסדא ורבא.

אלא מוס קבוע - מאי קא משמע לן?

דכיון דאישתני הוה ליה מומא?!

תנינא: "פיו דומה בשל חזיר - הרי זה מוס" (בכורות מ:).

וכי תימא:

התם - נשתנה בדבר שאין במינו - קדוש בבכורה,

הכא - נשתנה בדבר שבמינו קדוש בבכורה -

הא נמי תנינא: "עינו אחת גדולה ואחת קטנה" (בכורות מ:),

ותנא: "גדולה" - גדולה בשל עגל,

"וקטנה" - קטנה בשל אווז!"

בשלמא: "קטנה בשל אווז" - אין במינו קדוש בבכורה,

אלא "גדולה בשל עגל" - יש במינו קדוש בבכורה!

אלא לאו משום דאמרין: כיון דאישתני הוה ליה מומא!

לא,

משום דהוה ליה "שרוע"⁸ (ויקרא כב, כג).

הכי נמי מסתברא,

דתנן:

"מומין אלו, בין קבועין בין עוברין - פוסלין.

יתר עליהן אדם: עיניו שתיהן גדולות,

שתיהן קטנות" (בכורות מג:).

גבי אדם הוא דכתיב: "איש איש מדרע אהרן"⁹ (ויקרא כב, ד), דבעינן איש שוה בזרעו של אהרן. אבל בהמה, שתיהן גדולות, שתיהן קטנות - נמי לא הוי מומא.

"אחת גדולה ואחת קטנה" - מאי טעמא?

אי משום שינוי - אפילו שתיהן גדולות,

שתיהן קטנות - נמי!

אלא לאו משום דהוה ליה "שרוע".

לא,

לעולם אימא לך: משום שינוי,

ושינוי הוי מומא.

ודקא קשיא לך: אפילו שתיהן גדולות, שתיהן קטנות!

התם אי מחמת בריותא יתירא - תרווייהו בעי למיברא!

אי מחמת כחישותא יתירא - תרווייהו בעי מיכחש!

⁸ ושור ושה שרוע וקלוט נדבה תעשה אתו ולגדר לא ירצה

⁹ איש איש מדרע אהרן והוא צרוע או נב בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר והנגע בכל טמא נפש או איש אשר תצא ממנו שכבת זרע

7. ג, ב

רָשׁ"י

אחי. עובדי כוכבים הוו:
אתאי לקמיה דרבא. למיבעי אי
 מיחייבא בבכורה:
מקנה לאודנייהו לעובד כוכבים.
 לאפקועינהו מבכורה:
ואסר להו. לבכורות בגיזה
 ועבודה כבכורים גמורים ויהיב
 להו לכהנים:
וכלאי חיותא. מתה מקנהו:
לידי תקלה. שלא יגוז ויעבוד
 בהן:
אי הכי. דלטובה נתכוון אמאי
 כלאי חיותיה:
קודם שיצא. ועדיין לא נתקדש
 דבכור ברחם תליא קדושתיה
 דכתיב כל הבכור אשר יולד ולא
 הוי כמטיל מום בקדשים:
מקדושת כהן לא מפקע ליה.
 דהוי כבכור בעל מום הניתן לכהן
 וחייב כהן לנהוג בו קדושה שלא
 יגוז ויעבוד בו וכשהוא שוחטו
 אינו שוחטו באיטליו ואינו נמכר
 באיטליו ואינו נשקל בליטרא
 כדלקמן (דף לא).:
הכא. מכי מקני לה לעובד
 כוכבים דלא חיילא עליה שם
 קדושה ואע"ג שהוא נוהג בו
 קדושה הוי כנוהג קדושה בחולין
 גמורין:
קנין גמור. ליטול מעות מן
 העובד כוכבים דעובד כוכבים
 לא קני אלא בכסף כדאמר'
 לקמן בפרק שני (דף יג).:
מילתא הוא דעבד. מילתא
 בעלמא בדיבור ואינו נוטל דמיו:

ההיא גיורתא דהוו מסרין לה אחי חיותא לפטומה,
 אתאי לקמיה דרבא,
 אמר לה: לית דחש לה להא דרבי יהודה,
 דאמר: שותפות גוי חייבת בבכורה.

רב מרי בר רחל הוה ליה ההיא חיותא,
 הוה מקנה לאודנייהו לגוי.
 ואסר להו בגיזה ועבודה, ויהיב להו לכהנים.
 וכלאי חיותא דרב מרי בר רחל.

וכי מאחר דאסר להו בגיזה ועבודה, ויהיב להו לכהנים, אמאי מקנה להו לאודנייהו לגוי?

דלמא אתי בהו לידי תקלה.

אי הכי,
 מאי טעמא פלו חיותא דרב מרי?

משום דמפקע להו מקדושתיהו.

והאמר רב יהודה:
 מותר לאדם להטיל מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם!

התם - מקדושת מזבח קא מפקע ליה, מקדושת כהן לא מפקע ליה.
 הכא - אפילו מקדושת כהן קא מפקע ליה.

ואיבעית אימא:
רב מרי בר רחל ידע לאקנויי קנין גמור,
 וחזי ליה איניש אחרינא, ואזיל ועביד,
 וסבר: רב מרי מילתא הוא דעבד, ואתי בה לידי תקלה.

8. ג, ב - ד, ב

רס"י

מתני'

כהנים ולוים פטורין. קא סלקא דעתך אפטר חמור קאי:
אם פטור. לויים בכורי ישראל במדבר:
דין הוא כו. ומשמע דגוף הלויים פטרי חמורי ישראל:

גמ'

ועוד אם איתא. דדרשינן קל וחומר גבי בהמה מבכור בהמה טהורה נפטרו לויים דהא בהמה טהורה דידהו הפקיעה בהמת ישראל:
אלמה תנן כו. בפרק שני (לקמן דף יג.):

אלא אמר רבא. גבי בהמה לא דרוש רבנן קל וחומר מדאיצטריך לאקושי בכור בהמה טמאה לבכור אדם דכל שאינו בבכור אדם אינו בבכור בהמה טמאה כדלקמן שמע מינה גבי בהמה לא אתייהב למדרש האי קל וחומר והכי קאמר מתניתין כהנים ולוים פטורין הן עצמן מפדיון הבן מק"ו:

אם הפקיעה. קדושת פשוטי הלויים את קדושת בכורי ישראל במדבר דין הוא שתפקע קדושת בכורה שבהן כדאמר לקמן בכורי הלויים לא הפקיעו אלא עצמן:

בהמה טמאה מנא לן. דנפטרו כהנים מפטר חמור:
כל שאינו בבכור אדם. כגון לויים וכהנים דנפטרו מק"ו:

לדידך דאמרת בהמתם. דאבהמה נמי קא דריש ק"ו:
בן לוי דהוה ליה שה. במדבר דאפקע פטרי חמורים שהיו (לו) במדבר:

בין לדידך ובין לרבא. דדרשיתו ק"ו גבי בכור אדם דכיון דדרשת לגבי בהמה כל שכן לגבי אדם דאי לא דרשת ביה קל וחומר אדם מנא לן וכיון דדרשת איכא למיפרך לוי בכור בן חדש דאשכחן גבי פשוט בן לוי חדש דאפקע קדושת בכורות בני ישראל דכולן מבן חדש ומעלה נמנו כדכתיב (במדבר ג) מבן חדש ומעלה ניפקע בכור עצמו ובכורי לויים בני חדש דין הוא שיפטרו עצמן מקל וחומר מפשוטי בני חדש דהפקיעו קדושת בכורי ישראל קל וחומר בני חדש עצמן:

בכור פחות מבן חדש. דלא אפקע פשוט דכותיה קדושת בכור ישראל לא יפקע קדושת עצמו ולמה לא נפדו בכסף בכורי לויים שהיו במדבר פחותים מבן חדש:
לוי שילדה. מישאל לא תפקע קדושת בכור בנה דהא לא נמנו במדבר אלא זכרים אבל נקבות לא הפקיעו כלום:

מתניתין

כהנים ולוים - פטורין,

מקל וחומר:

אם פטרו את של ישראל במדבר¹⁰ (במדבר ג, מה),
דין הוא שיפטרו את של עצמן.

גמרא

דא,

אינהו פטרי?!

אדם אדם פטר,

בהמה בהמה פטרה,

דכתיב: "קח: את הלויים תחת כל בכור בבני ישראל,

ואת בהמת הלויים תחת בהמתם" (במדבר ג, מה)!

אמר אביי:

הכי קאמר: כהנים ולוים - פטורין,

בהמתם - מקל וחומר: אם הפקיעה בהמתם של לויים בהמה של ישראל במדבר,

דין הוא שתפקיע את של עצמן.

אמר ליה רבא:

והא "פטורו" אינהו קתני!

ועוד,

אם איתא,

אפילו מבכור בהמה טהורה נפטרו.

אלמה תנן:

"לא נפטרו מבכור בהמה טהורה, אלא מפדיון הבן,**ופטר חמור"** (בכורות יג.)!

אלא אמר רבא:

הכי קתני: כהנים ולוים פטרו הן עצמן מקל וחומר:

אם הפקיעה קדושתן של לויים קדושה של ישראל במדבר, לא יפקיע את של עצמן?!

אשכחן - אדם,

בהמה טמאה - מנלן?

אמר קרא: "אך פדה תפדה את בכור האדם,

ואת בכור בהמה הטמאה תפדה"¹¹ (במדבר יח, טו),

כל שישנו בבכור אדם - ישנו בבכור בהמה טמאה,

וכל שאינו בבכור אדם - אינו בבכור בהמה טמאה.

אמר ליה רב ספרא לאביי:

לדידך דאמרת: בהמתם, בן לוי דהוה ליה שה דאפקע - ליפקע,

דלא הוה ליה שה דליפקע - לא ליפקע.

בין לדידה, בין לרבא: בן חדש, דאפקע - ליפקע,

פחות מבן חדש דלא אפקע - לא ליפקע!

לוי לא תיפקע!

אלמה אמר רב אדא בר אבהו: לוי שילדה בנה פטור מחמש סלעים!

הא לא קשיא:

¹⁰ קח את הלויים תחת כל בכור בבני ישראל ואת בהמת הלויים תחת בהמתם והיו לי הלויים אני ה'¹¹ כל פטר רחם לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה והיה לה' אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור בהמה הטמאה תפדה

כְּדָמַר בְּרִיָּה דְרַב יוֹסֵף מִשְׁמִיָּה דְרַבָּא,
דְּאָמַר: **"פֶּטֶר רַחֵם"**¹² (שמות יג, יב) - בְּפֶטֶר רַחֵם תִּלְהַ רַחֲמֵנָא.

וְאֶהְרֵן שְׁלֵא הִיָּה בְּאוֹתוֹ מִנֵּין - לֹא לִיִּפְקַע!
דְּתִנָּא:

"לָמָּה נִקְוָד "אֶהְרֵן"¹³ (במדבר ג, לט) **שְׂבַחְנוּמֶשׁ הַפְּקוּדִים?**
שְׁלֵא הִיָּה בְּאוֹתוֹ מִנֵּין!"

אָמַר קִרְא: **"הַלּוּיִם"**¹⁴ (במדבר ג, מה) - הוֹקְנִשׁוּ כָּל הַלּוּיִם זֶה לָזֶה.

כְּהֻנִּים - מִנָּלָן?

כְּדָרְבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי,
דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי:

בְּעִשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מְקוֹמוֹת נִקְרְאוּ כְּהֻנִּים **"לֹוִיִּם"**,
וְזֶה אֶחָד מֵהֶן: **"וְהַכֹּהֲנִים הַלּוּיִם בְּנֵי צְדוֹק"**¹⁵ (יחזקאל מד, טו).

וּלְדוֹרוֹת מִנָּלָן? **ד,**

אָמַר קִרְא: **"וְהָיוּ לִי הַלּוּיִם"**¹⁶ (במדבר ג, מה),
"וְהָיוּ" - בְּהוֹוִייתָן יְהוּ.

רָשִׁי

בְּפֶטֶר רַחֵם תִּלְהַ רַחֲמֵנָא. לִבְכוּר
וּכְיוּן דְּרַחֵם דַּהֲךְ לֹוִיָּהּ הוּא
אֲזִלִּינָן אַחֲרָא הָאֵם לַעֲנִין הִי
סִלְעִים אִי מִשְׁכַּחִין דְּכוּלָן לֹוִיִּם
פִּטוּרִין אֲפִילוּ פָחוּתִין מִבֶּן חֲדָשׁ
שֶׁהָיוּ בַּמִּדְבָּר שְׁלֵא הִפְקִיעוּ בֶּן
לֹוִיָּהּ נִמְי פִּטוּר:

וְאֶהְרֵן שְׁלֵא הִיָּה בְּאוֹתוֹ מִנֵּין. לֹא
הוּא וְלֹא בַּהֲמוֹתָיו שְׁלֵא הִפְקִיעוּ
אֶת בְּכוּרֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִפְקַע פִּטְרִי
חֲמוּרִים דִּידִיָּה:

הוֹקְשׁוּ כו'. הַשְׁתֵּא אִיפְרִיקוּ
כּוֹלְהוּ תִיּוּבְתָא:

וּלְדוֹרוֹת מִנָּלָן. שִׁיפְטְרוּ בְּכוּרֵי
כַּהֲנִיִּם לֹוִיִּם דְּמַהֲאִי קִי"ו לֹא
שְׁמַעִינָן אֲלֵא בַּמִּדְבָּר:

¹² וְהַעֲבֵרְתָּ כָּל פֶּטֶר רַחֵם לַה' וְכָל פֶּטֶר שִׁגְרָא בְּהִמָּה אֲשֶׁר יִהְיֶה לָּךְ הַזִּקְרִים לַה'

¹³ כָּל פְּקוּדֵי הַלּוּיִם אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאֶהְרֵן עַל פִּי ה' לְמִשְׁפַּחְתָּם כָּל זָכָר מִבֶּן חֲדָשׁ וְעַד עֶלְפָּה שְׁנִים וְעֶשְׂרִים אֶלֶף

¹⁴ קַח אֶת הַלּוּיִם תַּחַת כָּל בָּכוֹר בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת בְּהֵמַת הַלּוּיִם תַּחַת בְּהֵמַתָּם וְהָיוּ לִי הַלּוּיִם אֲנִי ה'

¹⁵ וְהַכֹּהֲנִים הַלּוּיִם בְּנֵי צְדוֹק אֲשֶׁר שָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרֶת מִקְדָּשִׁי בַּתְּעוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִעַלִּי הִמָּה וְקָרְבוּ אֵלַי לְשִׁרְתִּי וְעָמְדוּ לִפְנֵי לְהַקְרִיב לִי חֶלֶב וְדָם

וְאֵם אֲדֹנֵי ה'

¹⁶ קַח אֶת הַלּוּיִם תַּחַת כָּל בָּכוֹר בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת בְּהֵמַת הַלּוּיִם תַּחַת בְּהֵמַתָּם וְהָיוּ לִי הַלּוּיִם אֲנִי ה'

9. ד, ב

רס"י

וממאי דבשה. של בן לוי נפטר
פטרי חמורים של ישראל
דקאמרת לעיל בן לוי דהוה ליה
שה דאפקע ליפקע: כסף לדורות
בבכור אדם (במדבר יח) ופדויו
מבן חדש תפדה בערכך כסף
חמשת שקלים:
שה לדורות. (שמות יג) ופטר
חמור תפדה בשה:
בכסף פדו בכורים באותה שעה.
דכתיב (במדבר ג) ולקחת חמשת
שקלים לגולגולת: הקדשות
(ויקרא כז) ואם המקדיש יגאל
את ביתו וגוי ומעשר שני דכתיב
(דברים יד) ונתתה בכסף הילכך
פדו בו בכורות במדבר כלדורות
תאמר בשה שאין פודין בו
הקדשות:

[אמר ליה רב ספרא לאביי:

לדידך דאמרת: בהמתם, בן לוי דהוה ליה שה דאפקע - ליפקע,
דלא הוה ליה שה דליפקע - לא ליפקע].

וממאי דבשה?

אמר רב חסדא:

נאמר "כסף" ¹⁷ (במדבר יח, טז) לדורות,ונאמר "שה" ¹⁸ (שמות יג, יג) לדורות,

מה כסף האמור לדורות בו פדו לדורות, בו פדו לאותה שעה ¹⁹, (ראה במדבר ג, מז),
אף שה האמור לדורות בו פדו לדורות, בו פדו באותה שעה.

מה לכסף, שכן פודין בו הקדשות ומעשר שני!

אלא,

אמר קרא: "אף פדה תפדה את בכור האדם, ואת בכור הבמה הטמאה תפדה" ²⁰ (במדבר יח, טו),

מה בכור אדם לא חלקת בין לדורות בין לאותה שעה בכסף,

אף בהמה טמאה לא תחלוק בו בין לדורות בין לאותה שעה בשה.

¹⁷ ופדויו מבן חדש תפדה בערךך כסף חמשת שקלים בשקל הקדש עשרים גרה הוא

¹⁸ וכל פטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו וכל בכור אדם בבנין תפדה

¹⁹ מז ואת פדויו השלשה והשבעים והמאתים העדפים על הלויים מבכור בני ישראל. מז ולקחת חמשת חמשת שקלים לגולגולת בשקל הקדש תקח

עשרים גרה השקל. מח ונתתה הכסף לאהרן ולבניו פדויו העדפים בהם

²⁰ כל פטר רחם לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהיה לה' אף פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבמה הטמאה תפדה

10. ד, ב

רָש"י

תדע. שלא נמנו בכורי בהמת ישראל מזללא מנה הכתוב עודפים בבהמה כמו שמנה באדם שלשה ושבעים ומאתים: **דלא הו.** להן לישראל בהמות טובא כלוים:

ודילמא אפילו הכי. דמקנה רב היה לבני ראובן אפי"ה לא הו עדפי בבהמה שיהו בכורי בהמת ישראל עודפים על פשוטי בהמות לויים:

ואימא. הא דכתיב בהמת הלויים בהמות טובא משמע כדאשכחן בנינוה (יונה ד) ובהמה רבה אלמא בהמה טובא משמע:

אם כן. דבהמת דלויים (ובהמתן דישאל תרוייהו) טובא משמע ליכתבינהו קרא כי הדדי מדשני קרא בדיבוריה ש"מ חד פטר טובא:

תנינא. במתניתין ופודה בו בשה פעמים הרבה שאם חזר וקנאו מיד הכהן לאחר שנתנו לו חוזר ופודה בו פטר חמור אחר:

ורבי חנינא. דאמר שה אחד של בן לוי כי טעמא דמתני' קמפרש וחכי קאמר כו':

אמר רבי חנינא:

שה אחד של בן לוי פטר כמה פטרי חמורים מישאל.

אמר אביי:

תדע,

שהרי מנה הכתוב עודפים באדם, ולא מנה עודפין בבהמה.

ממאי?

דילמא לא הוי נפיש להו בהמות טובא!

לא סלקא דעתך,

דכתיב: **"ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד"**²¹ (במדבר לב, א).

דילמא אפילו הכי,

פשוטים דלויים הוו קיימי לבהדי בכורי ישראל!

אמר קרא: **"ואת בהמת הלויים תחת בהמתם"**²² (במדבר ג, מה) - בהמה אחת תחת בהמות הרבה.

ואימא: **"בהמה רבה"**²³ (יונה ד, יא)!

אם כן,

ליכתוב קרא: או **"בהמה תחת בהמה"**

או **"בהמתם תחת בהמתם"**,

מאי **"בהמת תחת בהמתם"**?

שמע מינה:

חד פטר טובא.

אמר רבא:

אף אנו נמי תנינא:

"ופודה בו פעמים הרבה" (בכורות ט.),

רבי חנינא, טעמא דמתניתא מפרש,

והכי קאמר: מאי טעמא **"ופודה בו פעמים הרבה"**?

משום דשה אחד של בן לוי פטר כמה פטרי חמורים של ישראל.

²¹ ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד עצום מאוד ויזאו את ארץ יעזר ואת ארץ גלעד והנה המקום מקום מקנה

²² קח את הלויים תחת כל פטר בכור בנני ישראל ואת בהמת הלויים תחת בהמתם והיו לי הלויים אני ה'

²³ ואני לא אחוס על נינוה העיר הגדולה אשר יש בה הרבה משתים עשרה רבו אדם אשר לא ידע בין זמינו לשואלו ובהמה רבה

11. ד, ב - ה, א

רס"י

לא קדשו בכורות. שנוולדו במדבר:

דמיעקרא. במדבר והאי קדש לי כל בכור מוקי ליה ריש לקיש במצרים אבל במדבר לא קדשו מדכתיב כי יביאך והדר והעברת כל פטר רחם:

בבמות. כל אחד בנה מזבח ומקריב עליו ומשהוקם המשכן נאסרו כדכתיב (ויקרא יז) ואל פתח אהל מועד לא הביאו וגו': **ועבודה בבכורות.** בכורי ישראל היו מקריבים ומכאן ואילך הכהנים אלמא בכורות קדשו: **דאי לא תימא הכי.** אלא באותן שנוולדו במדבר:

בן שנה בר עבודה. הא משיצאו ממצרים עד שהוקם המשכן שתא חדא הוא דהואי:

דלא פסיק קדושת בכורות. דהנך שנוולדו במדבר קדשו איכא למימר דמיעקרא שנוולדו (במדבר) בקדושתיהו קיימי כו':

ומינה. איכא למשמע דלא קדשו בכורות במדבר דקתני אותו היום מכלל דמכאן ואילך לא קרוב שיום ראשון הקריבו כל בכורי בהמה שיצאו ממצרים:

איתמר:

רבי יוחנן אמר:

קדשו בכורות במדבר.

וריש לקיש אמר:

לא קדשו בכורות במדבר.

"רבי יוחנן אמר: קדשו בכורות במדבר" - דר' חמנא אמר לקדשו,

קדכתיב: **"קדש לי כל בכור"**²⁴ (שמות יג, ב).

וריש לקיש אמר:

לא קדשו בכורות במדבר.

מדכתיב: **"והיה פי יביאך"**²⁵ (שמות יג, יא),

וכתיב בתריה: **"והעברת"**²⁶ (במדבר ג, יב),

מכלל דמיעקרא לא קדוש.

איתיביה רבי יוחנן לריש לקיש:

"עד שלא הוקם המשכן: היו במות מותרות, ועבודה בבכורות!"

אמר ליה:

באותן שיצאו ממצרים.

הכי נמי מסתברא,

דאי לא תימא הכי, בן שנה בר מיעבד עבודה הוא?!

ודקארי לה מאי קארי לה?

הכי קא קשיא ליה:

אי אמרת בשלמא דלא פסיק קדושתיהו - הנה דמיעקרא נמי לא פקעא קדושתיהו. אלא אי אמרת: דפסק קדושתיהו הנה דמיעקרא נמי פקעא ליה קדושתיהו!

ואידך?

דקדוש - קדוש,

דלא קדוש - לא קדוש.

איתיביה:

"אותו היום שהוקם המשכן קרבו להם ישראל: נדרים ונדבות,

חטאות ואשמות,

בכורות ומעשרות!"

הכא²⁷ נמי,

באותן שיצאו ממצרים.

ומינה: אותו היום - הוא דקרוב,

מיפן ואילך - לא קרוב!

איכא דאמרי:

איתיביה ריש לקיש לרבי יוחנן:

"אותו היום שהוקם המשכן קרבו להם ישראל: נדרים ונדבות,

²⁴ קדש לי כל בכור פטר כל רחם מבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא

²⁵ והיה פי יביאך ה' אל ארץ המגנני פאשר נשבע לך ולאבתיך ונתנה לך

²⁶ ואני הנה לקחתי את הלויים מתוך בני ישראל תחת כל בכור פטר רחם מבני ישראל והיו לי הלויים

²⁷ כתב יד מינכן, בדפוסים ישנים ומסברה. גירסת וילנא: הרי

חַטָּאוֹת וְאַשְׁמוֹת, בְּכוֹרוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת."

רָס"י

מעיקרא לא. שלא היה יכול כל אחד לעשות מזבח להקריב בכורות שלו דחובות לא קרוב בבמת יחיד:
הוזהרו לקדש. ולעולם לכשיכנסו לארץ:
במצרים לא קדוש. בתמיה והא מודו כולו לעיל באותן שיצאו ממצרים:
והכתיב פקוד כל בכור זכר. מבן חדש ומעלה ובן חדש ודאי במדבר נולד דהא האי מעשה בשנה שנית הואי:
ופסקו. משעת החשבון של חומש הפקודים ואילך:
טעמיה. מוהיה כי יביאך והדר והעברת:

"אותו היום" - אין,

מיכן ואילך - לא!

אימא: מאותו היום ואילך!

ומאי קמשמע לן?

מאותו היום - אין,

מעיקרא - לא.

אלמא: חובות - בבמה לא קרוב.

תא שמע:

"נמצאת אתה אומר: בשלשה מקומות קדשו בכורות לישראל: במצרים,

ובמדבר,

ובבניסתו ישראל לארץ.

במצרים מהו אומר?

"קדש לי כל בכור" ²⁸ (שמות יג, ב).

במדבר הוא אומר?

"כי לי כל בכור בבני ישראל" ²⁹ (במדבר ח, יז),

בבניסתם לארץ הוא אומר:

"והיה כי יביאך ... והעברת" ³⁰ (שמות יג, יא-יב)!

אמר רב נחמן בר יצחק:

בשלשה מקומות הוזהרו על הבכורות ליקדש, ולא קדשו.

ובמצרים נמי לא קדשו?

הא קאמרינן דקדשו!

הכי קאמר: מהן קדשו,

ומהן לא קדשו.

מתקיף לה רב פפא:

ובמדבר לא קדשו? והכתיב: "פקד כל בכור זכר לבני ישראל" ³¹ (במדבר ג, מ)!

אלא, אי איתמר הכי איתמר:

רבי יוחנן אמר: קדשו ולא פסקו.

וריש לקיש אמר: קדשו ופסקו.

הא,

בשלמא ריש לקיש, בדאמר טעם (שמות יג, יא),

אלא לרבי יוחנן - מאי טעמא?

אמר רבי אלעזר:

רבי יוחנן חזאי בחילמא, דמילתא מעליתא אמינא,

אמר קרא: "לי יהיו" ³² (במדבר ג, יג) - בהוייתן יהו.

ורבי יוחנן "והיה כי יביאך ... והעברת" (שמות יג, יא-יב) - מאי עביד ליה?

²⁸ קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא

²⁹ כי לי כל בכור בבני ישראל באדם ובבהמה ביום הכתיב כל בכור בארץ מצרים הקדשתי אתם לי

³⁰ וא יהיה כי יבאך ה' אל ארץ הפנעני פאשר נשבע לה ולאבתיו ונתנה לה. יב והעברת כל פטר רחם לה' וכל פטר שגור בהמה אשר יהיה לה הזכרים לה';

³¹ ויאמר ה' אל משה פקד כל בכור זכר לבני ישראל מבן חדש ומעלה ושא את מספר שמותם

³² כי לי כל בכור ביום הכתיב כל בכור בארץ מצרים הקדשתי לי כל בכור בישראל מאדם עד בהמה לי יהיו אני ה'

רפ"י

מצוה זו. של בכורות שבשבילה תיכנס לארץ ולהכי סמכינהו רחמנא להדדי :

ואפכיתו נמי לרבי אלעזר. ואמריתו ריש לקיש חזאי בחלום ומתריץ ליה למילתיה דריש לקיש והא ר' אלעזר תלמידו דר' יוחנן הוה :

א"ל. האי דלא קדשו דקאמר ר' יוחנן היינו דלא הוצרכו לקדש אם רוצה להקריבן אינו צריך להקדישן כשאר בהמות חולין שהרי הן קדושין היו משעה שנולדו דהיינו נמי כדלעיל דלר' יוחנן קדשו בכורות במדבר :

בלשון רבו. אע"ג דתרוייהו כי הדדי הוו פירושייהו אפ"ה קאמר ליה בלשון שלמדתיה :

ההוא מיבעי ליה לכדתנא דבי רבי **ישמעאל:**
"עשה מצוה זו שבשבילה תיכנס לארץ".

אמר ליה רב מרדכי לרב אשי:
 אתון הכי מתניתו לה.
אנן איפקא מתנינן לה:

רבי יוחנן אמר:
 לא קדשו בכורות במדבר.
וריש לקיש אמר:
 קדשו בכורות במדבר.

אמר ליה:
 ואפכית נמי תיובתא?
 ואפכיתו לה להא רבי אלעזר?

אמר ליה:
 "לא קדשו" - לא הוצרכו לקדש.

אי הכי,
היינו דידן!

קא משמע לן:
 חייב אדם לומר בלשון רבו.

12. ה, א-ב

רס"י

קונטרס קוס. שם שר:
בפרטן של לוי. בגרשון כתיב (במדבר ג) שבעת אלפים וחמש מאות ובקחת כתיב (שם) שמונת אלפים ושש מאות הרי ששה עשר אלפים ומאה ובמורי כתיב (שם) ששת אלפים ומאתים הרי שנים ועשרים אלף ושלש מאות ובכלל כתיב (שם) כל זכר מבן חדש ומעלה שנים ועשרים אלף:
מחצית השקל בשקל הקדש. לגלגלת לשש מאות אלף ושלש אלפים וחמש מאות וחמשים הרי מאתים ואחד ככר וי"א מנה ככר הוי ששים מנה ומנה מאה דינר שהן חמשה ועשרים סלעים ושקל דאורייתא הוי סלע חשוב ס' פעמים כ"ה תמצא בככר אלף וחמש מאות סלעים שהן שלש אלפים חצאי שקלים תמצא לשלש אלפים ישראל ככר כסף לשלש מאות אלף מאת ככר לשש מאות אלף מאתים ככר ולשלשה אלפים אלף וחמש מאות סלעים ולחמש מאות איש ר"ן סלעים ולחמשים איש כ"ה סלעים הרי אלף ותי"ש ע"ה סלעים צרף סלעים ועשה מהן מנים מכל מאה סלעים ארבע מנים הרי לאלף סלעים מ' מנים ולחמש מאות סלעים עשרים מנים הרי ככר פשו להו רע"ה סלעים שהן אחת עשרה מנה:
מחצה שלם לא החזיר. שהיה לו לשלם מן החצי מאת ככר וחצי וחמש מנים וחצי והוא לא נתן אלא מאה ככר כדכתיב מאת ככר ואע"ג דכתיב (שמות לח) ואת האלף ושבע מאות וחמשה ושבעים עשה וויס אלמא דיותר ממחצה החזיר אותו פסוק לא הזכיר אותו השר שמתכוין היה לקנטרו בדברים:

"שאל קונטרס קוס השר את דבן יוחנן בן זכאי:

בפרטן של לוי, אתה מוצא - עשרים ושנים אלף ושלש מאות³³ (במדבר ג, כב, כח, לד).
 בכלל אתה מוצא - עשרים ושנים אלף³⁴ (במדבר ג, ט).
 ושלש מאות, להיכן הלכו?
 אמר לו: אותן שלש מאות בכורות היו,
 ואין בכור מפקיע בכור.

מאי טעמא?

אמר אב"י:

דיו לבכור שיפקיע קדושת עצמו.

ועוד שאלו:

בגיבוי כסף, אתה מוצא מאתים ואחת ככר ואחת עשרה מנה,
 דכתיב: "בקע לגלגלת מחצית השקל בשקל הקדש"³⁵ (שמות לח, כו).
 ובנתינת הכסף אתה מוצא מאת ככר,
 דכתיב: "ויהי מאת ככר הכסף לצקת"³⁶ (שמות לח, כו).
 משה רבכם גנב היה?
 או קוביוסטוס היה?
 או אינו בקי בחשבונות?
 נתן מחצה, ונטל מחצה, ומחצה שלם לא החזיר!

אמר לו:

משה רבינו גיזבר נאמן היה,
 ובקי בחשבונות היה,
 מנה של קודש בפול היה".

הוי בה רב אחאי:

מאי קא קשיא ליה "ויהי מאת ככר הכסף לצקת" וגו'!
 הגך - לצקת,
 ואינך - בי גזא!

כתב קרא אחרינא: "וכסף פקודי העדה מאת ככר" וגו'³⁷ (שמות לח, כה).

ודקאמר ליה: "מנה של קודש בפול היה" - מנא ליה?

אלימא מיניה, שהרי כאן שבעים ואחד מנה:

"ואת האלף ושבע מאות וחמשה ושבעים עשה וויס לעמודים"³⁸ (שמות לח, כח),
 ולא מנאן הכתוב, אלא בפרוטרוט.
 ואם איתא, מאה ואחד ככר ואחת עשרה מנה מיבעי ליה!
 אלא, מדלא מנאן הכתוב אלא בפרוטרוט,
 שמוע מינה: מנה של קודש בפול היה.

ודילמא: כללי קחשיב בככרי, פרטי לא קא חשיב בככרי!

אלא,

מהכא: "ונוחשת התנופה שבעים ככר ואלפים וארבע מאות שקל" (שמות לח, כט) -

³³ כב פקדיהם במספר כל זכר מבן חדש ומעלה פקדיהם שבעת אלפים וחמש מאות

כח במספר כל זכר מבן חדש ומעלה שמונת אלפים ושש מאות שמרי משמרת הקדש

לד ופקדיהם במספר כל זכר מבן חדש ומעלה ששת אלפים ומאתים

³⁴ כל פקודי הלוי אשר פקד משה ואהרן על פי ה' למשפחתם כל זכר מבן חדש ומעלה שנים ועשרים אלף

³⁵ בקע לגלגלת מחצית השקל בשקל הקדש לכל העבר על הפקדים מבן עשרים שנה ומעלה לשש מאות אלף ושלש מאות

וחמשים

³⁶ ויהי מאת ככר הכסף לצקת את אדני הקדש ואת אדני הפרכת מאת אדנים למאת הככר ככר לאדן

³⁷ וכסף פקודי העדה מאת ככר ואלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שקל בשקל הקדש

³⁸ ואת האלף ושבע מאות וחמשה ושבעים עשה וויס לעמודים וצפה ראשיהם וחשק אתם

שְׁהָרִי כָּאן תִּשְׁעִים וְשִׁשָּׁה מִנֶּה, וְלֹא מִנָּאן הַכְּתוּב אֶלָּא בְּפִרוּטְרוּט,
שְׁמַע מִינָּה:
מִנֶּה שֶׁל קוֹדֶשׁ כְּפֹל הִיא.

וְדִילְמָא: פְּרָטָא רַבָּה - קָא חֲשִׁיב בְּכַכְרִי,
פְּרָטָא זוּטָא - לָא קַחְשִׁיב בְּכַכְרִי!

אֶלָּא אָמַר רַב חֲסִידָא:

מִהֲכָא: "וְהַשְׁקֵל - עֲשָׂרִים גֵּרָה, עֲשָׂרִים שְׁקָלִים,

חֲמִשָּׁה וְעֲשָׂרִים שְׁקָלִים,

עֲשָׂרָה וְחֲמִשָּׁה שְׁקָל - הַמִּנֶּה יִהְיֶה לָכֶם" (יחזקאל מו, יב).

ה,ב, וְהָא מֵאֲתָן וְאַרְבַּעִין הֵיִינן!

אֶלָּא שְׁמַע מִינָּה: מִנֶּה שֶׁל קוֹדֶשׁ, מִנֶּה כְּפֹל הִיא.

שְׁמַע מִינָּה: מוֹסִיפִין עַל הַמְדוּת.

וְאִין מוֹסִיפִין יֵתֵר עַל שְׁתוּת.

וְשְׁמַע מִינָּה: שְׁתוּתָא מְלַבֵּר.

רפ"י

כפול היה. והיה בככר ק"כ מנים
ובאותן מאה ככר הוו מאתים
ככר והאחד ככר וי"א מנה היו
האלף וז' מאות וע"ה שעשה ווים
לעמודים:

כתיב קרא אחרינא. דלא כתיב
ביה לצקת ולא קחשיב לכולהו:

אילימא מיניה. מהאי קרא
גופיה שהרי כיון אלף ושבע
מאות וע"ה יוצא שבעים וחד
מנה ואי"נ לא מהדר אלא כמה
דכתיב מיהו הנך הוה ליה לקרא
למימני בהו בככר וי"א מנה ולא
מנאן אלא בפרוטרוט בפרטי
ולא עשה מהן כלל שיחשבם
בככר ש"מ כפול היה:

לעולם. איכא לישאל אמאי לא
אחדר מאתים ככר והא דאמרת
אי לאו דכפול היה אמאי לא
מננהו בככר לאו טעמא הוא
דכללי שהגיעו למאה קחשיב
בכללי ופרטי כגון חד ככר לא
חשיב בככרי לפיכך מנאן
בפרוטרוט:

ואלפים וארבע מאות שקל.
אלפים הוו פ' מנים לכל ק' ד'
מנים ות' הוו ט"ז מנים הרי צ"ו
מנים ולא מנאן אלא בפרוטרוט
והאי קרא חשיב פרטי בככרי
דהכתיב שבעים ככר מדלא כתב
ע"ה ככר ושלישים וששה מנים
ש"מ כפול היה ועד דליהו ק"כ
מנים לא הוי ככר:

פרטא רבה. שבעים ולהכי קרי
ליה פרט דלא הגיע למאה:

פרטא זוטרא. כגון חד ככר:
והשקל עשרים גרה. פסוק הוא
ביחזקאל עשרים שקלים וגו'
המנה יהיה לכם אלמא המנה
כ"ה סלעים:

והא מאתן וארבעים דינר נינהו.
אלא כפול היה ובמנה דקודש הוו
מאתן והנך ארבעים דטפו
עליהו זהו שהוסיפו בימי
יחזקאל והוסיפו עליהן שתות
דארבעין הוו שתותא מלבר
דבמאתן איכא ה' פעמים מ'
והביאו פעם מ' ששית מבחוץ
והוסיפו עליהן ולא אמרי' שתות
מלגיו שיחלקו לששה ויוסיפו על
המשקל אחד מאותן חלקים:

13. ה, ב

רש"י

בבית מותבא רבא. בבית המדרש
הגדול:
לובים. מעולים:
שריפו ידיהם כו'. לפיכך בא
עליהם עמלק:
לא הפנו אבות אל בנים (להציל)
מרפיון ידים. מכאן שריפו
ידיהם מן התורה: בדברי שטות
לזנות את בנות מואב:
ערומות פגעו בהן. ותקראן
משמע גופן היה פוגע בהן:
שנעשו כולן בעלי קריין. ולשון
מקרה הוא:

אָמַר רַבִּי חֲנִינָא:

שְׁאַלְתִּי אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּבֵית מוֹתְבָא רַבָּא:
מָה נִשְׁתַּנּוּ פְטָרֵי חֲמוּרִים מִפְטָרֵי סוֹסִים וְגַמְלִים?
אָמַר לִי: גְזִירַת הַכְּתוּב הִיא.
וְעוֹד, שֶׁסִּייעוּ יִשְׂרָאֵל בְּשַׁעַת יִצִּיאָתָם מִמִּצְרַיִם,
שָׂאִין לָךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא הָיוּ עִמּוֹ תַּשְׁעִים חֲמוּרִים לִבִּים,
טַעוּנִים מִכַּסְפָּה וְזִהְבָּה שֶׁל מִצְרַיִם.

וְעוֹד שְׁאַלְתִּיו:

מָאי לְשׁוֹן "רַפִּידִים"³⁹ (שמות יז, ח)?
וְאָמַר לִי: רַפִּידִים שְׁמָה.

כְּתָנָא:

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר:

רַפִּידִים שְׁמָה.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר:

שְׁרִיפּוֹ עֶצְמוֹן מִדְּבַרֵי תוֹרָה,

וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "לֹא הִפְנוּ אֲבוֹת אֶל בְּנִים מִרְפִּיוֹן יָדִים"⁴⁰ (ירמיהו מז, ג).

וְעוֹד שְׁאַלְתִּיו:

מָאי לְשׁוֹן "שְׁטִים"⁴¹ (במדבר כה, א)?
וְאָמַר לִי: שְׁטִים שְׁמָה.

כְּתָנָא:

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר:

שְׁטִים שְׁמָה.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר:

שְׁנַתְעַסְקוּ בְּדְבַרֵי שְׁטוֹת".

"וּתְקַרְאוּ לָעַם לִזְבְּחֵי אֱלֹהֵיהֶן"⁴² (במדבר כה ב).

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר:

עְרוֹמוֹת פָּגְעוּ בָהֶן.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר:

שְׁנַעְשׂוּ כוֹלָן בְּעַלֵּי קְרִיין".

³⁹ וַיָּבֹא עִמְלֶק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרַפִּידִים⁴⁰ מִקּוֹל שְׁעִטַּת פְּרָסוֹת אֲבִירָיו מִרַעַשׁ לְרַגְלֵי הַמּוֹן וְלִגְלִי לֹא הִפְנוּ אֲבוֹת אֶל בְּנִים מִרְפִּיוֹן יָדִים⁴¹ וַיָּשָׁב יִשְׂרָאֵל בְּשִׁטִּים וַיַּחַל הָעָם לָנוּת אֶל בְּנוֹת מוֹאָב⁴² וּתְקַרְאוּ לָעַם לִזְבְּחֵי אֱלֹהֵיהֶן וַיֹּאכַל הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ לֵאלֹהֵיהֶן

14. ה, ב - ו, א

רס"י

מתני'

פטר חמור פטר חמור שני פעמים. כתובים בתורה חד בקדש לי כל בכור (שמות יג) וחד בראה אתה (שם לד): היולד האם:

והנולד חמור. שהוא דומה לאמו:

ומה הן באכילה. אותן שאין דומין לאמן: גמי מקצת סימנין של אמו:

אך בכור שור כו'. מדמצי למיכתב אך שור כשב ועז דהא עניינא בבכור קמישתעי דכתיב לעיל מיניה כל פטר רחם וגו' ונקט בכולהו בכור ש"מ עד שיהא הבכור כאמו ולא יהא דומה לאחר: והא תנא דמתניתין: פטר פטר קנסיב לה לפרה דקא מפיק פרה שילדה מין חמור דפטורה מן הבכורה מן פטר פטר עד שיהא היולד חמור והולד חמור ופרה נמי גמרה מחמור ורב יהודה היכי שבק קרא דמתניתין וקנסיב למודא אחרינא: רב יהודה דאמר כרבי יוסי הגלילי:

אך חלק. דכל אכין ורקין שבתורה למעט:

גלי רחמנא. בחמור דקדושת דמים הוא שאינו קדוש [אלא] (בלא) דמיו שיפדהו בשה גלי ביה רחמנא דנדמה פטור וה"ה לבכור בהמה טהורה דקדושת הגוף היא:

מתניתין

פרה שילדה במין חמור,

וחמור שילדה במין סוס - פטורה מן הבכורה,

שנאמר: "פטר חמור"⁴³ (שמות יג, יג).

"פטר חמור"⁴⁴ (שמות לד, כ),

שני פעמים, עד שיהא: היולד חמור,

והנולד חמור.

ומה הם באכילה?

בהמה טהורה שילדה במין בהמה טמאה - מותר באכילה,

וטמאה שילדה במין בהמה טהורה - אסור באכילה,

שהוצא מן הטמא - טמא,

והוצא מן הטהור - טהור.

גמרא

תנן התם:

"רחל שילדה מין עז,

ועז שילדה מין רחל - פטור מן הבכורה,

ואם יש בו מקצת סימנין - חייב" (בכורות טז:).

מנא הני מילי?

אמר רב יהודה:

דאמר קרא: "אך בכור שור"⁴⁵ (במדבר יח, יז) - שיהא הוא שור ובכורו שור.

"בכור פשב" - שיהא הוא פשב ובכורו פשב,

"בכור עז" - שיהא הוא עז ובכורו עז.

יכול אפילו יש בו מקצת סימנין?

תלמוד לומר: "אך", חלק

והא תנא "פטר" "פטר" קנסיב לה לפרה!

הוא דאמר כדרבי יוסי הגלילי.

דתניא:

"רבי יוסי הגלילי אומר:

"אך בכור שור" (במדבר יח, יז) - עד שיהא הוא שור ובכורו שור.

"בכור פשב" - עד שיהא הוא פשב ובכורו פשב.

"או בכור עז" - עד שיהא הוא עז ובכורו עז.

יכול אפילו יש בו מקצת סימנין?

תלמוד לומר: "אך" חלק."

במאי קמיפלגי?

תנא דידן סבר: גלי רחמנא בקדושת דמים, והוא הדין בקדושת הגוף.

ורבי יוסי סבר: גלי רחמנא בקדושת הגוף והוא הדין בקדושת דמים.

וגמר קדושת דמים מקדושת הגוף.

ותנא דידן,

האי "בכור" "בכור" מאי עביד ליה?

⁴³ וכל פטר חמור תפקדה בשה ואם לא תפקדה וערפתו וכל בכור אדם בבנין תפקדה

⁴⁴ ופטר חמור תפקדה בשה ואם לא תפקדה וערפתו כל בכור בנין תפקדה ולא יראו פני ריקם

⁴⁵ אך בכור שור או בכור פשב או בכור עז לא תפקדה קדש הם את דמם תזרק על המזבח ואת חלבם תקטיר אשה לרית ירחם לה'

מִיִּבְעֵי לִיָּה כְּרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא.

רַבִּי יוֹסִי

למה נאמרו אימורי כו'. בהאי קרא אד בכוור שור או בכוור כשב או בכוור עז לא תפדה קדש הם ואת דמם תזרוק ואת חלבם תקטיר דכולם אימוריהם קרבים:

שור נסכיו מרובים. חצי ההין וכשב ועז רביעית ההין כשב אלייתו קריבה עם אימורים כדמפרש בויקרא מה שאין כן בשור ועז: כשב ועז פסח בא מהן דכתיב מן הכבשים ומן העזים תקחו:

שור ועז נתרבו אצל עבודת כוכבים בציבור. פר לעולה ושעיר לחטאת:

שור וכשב יש בהן צד ריבוי אצל מזבח. דכשהן קרבים יש מהן לאשים יותר מעז שור בנסכים וכשב באליה:

א"כ. דלא אתיא קרא אלא להכי:

ועדיין אני אומר פטר חמור תפדה בשה. ולא בדבר אחר ושאר בכורי טמאה בכל דבר ולעולם קדושים בבכורה:

ת"ל. מקרא אחר (שמות לד) ופטר חמור תפדה בשה אם אינו ענין למעט שאר בהמה טמאה משה שהרי מעט בפסוק ראשון תנחו ענין למעט מכל קדושת בכור:

מתקיף לה רב אחא. הא תרוייהו צריכי דאי כתב חד הוה אמינא הוי פטר חמור דבר שהיה בכלל בכור הבהמה הטמאה תפדה:

ויצא מן הכלל ללמד. שפדיונו בשה לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא כו' ולעולם נפדין בשה ת"ל מקרא אחר ופטר חמור תפדה לומר לך זה בשה ולא אחר בשה:

מעטינהו משה. ולעולם בכל דבר וקדושים בבכור:

א"כ לכתוב. קרא תניינא חמור בשה תפדה ואנא ידענא דבפטר קמישתעי מדהדר כתב פטר ש"מ מדין פטר רחם ממעט להו לשאר בהמות טמאות דאין להם דין בכורה: כל מקנך תזכר פטר שור ושה ופטר חמור תפדה בשה כלל ופרט בהדדי:

דאמר רבי יוסי בְּרַבִּי חֲנִינָא:

למה נאמרו אימורין בכוור שור, אימורין בכוור כשב, אימורין בכוור עז? צריכא,

דאי כתב רחמנא בכוור שור - שְׁכֵן נִתְרַבָּה בְּנִסְכִּים,

כְּשֵׁב - שְׁכֵן נִתְרַבָּה בְּאִלְיָה,

בְּעֵז - שְׁכֵן נִתְרַבָּה אֲצֵל עֲבוּדָה זָרָה בִּיחִיד.

חדא מחדא לא אתיא, תיתי חדא מתרתיה!

בהי לא ליכתוב?

לא ליכתוב רחמנא בשור, ותייתי מהנה - מה להנה שְׁכֵן נִתְרַבָּה אֲצֵל פְּסָחִים!

לא לכתוב בכשב, ותייתי מהנה - מה להנה שְׁכֵן נִתְרַבָּה אֲצֵל עֲבוּדָה זָרָה בְּצִיבּוּר!

לא ליכתוב רחמנא בעז, ותייתי מהנה - מה להנה שְׁכֵן יֵשׁ בְּהֵן צֶד רִבּוּי אֲצֵל מִזְבֵּחַ!

הילכך צריכי.

ורבי יוסי הגלילי?

אם כן,

ליכתוב קרא: 'אך בכור שור כשב ועז', "בכור" "בכור" למה לי? אלא לאו שְׁמַע מִיָּנָה: עד שִׁיָּהא הוא שור ובכורו שור.

ורבי יוסי הגלילי,

האי "פטר חמור" "פטר חמור" מאי עביד ליה?

מיבעי ליה לכדתניא:

"רבי יוסי הגלילי אומר:

מתוך שנאמר: "אך פדה תפדה את בכור האדם,

ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה" ⁴⁶ (במדבר יח, טו),

שומע אני אפילו פטרי סוסים וגמלים?

תלמוד לומר: "פטר חמור" ⁴⁷ (שמות יג, יג) - פטר חמור אמרתי לך,

ולא פטרי סוסים וגמלים.

ועדיין אני אומר: פטרי חמור בשה, פטרי סוסים וגמלים בכל דבר!

תלמוד לומר: "פטר חמור" (שמות יג, יג) "פטר חמור" ⁴⁸ (שמות לד, כ) שְׁנֵי פָעָמִים -

פטרי חמורים אמרתי לך ולא פטרי סוסים וגמלים."

וא,

פריך רב אחא:

אי כתב רחמנא חד,

הוה אמינא: דבר שהיה בכלל, ויצא מן הכלל, ללמד,

לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא, ולעולם בשה.

כתב רחמנא "פטר חמור" אחרינא - פטרי חמורים,

ולא פטרי סוסים וגמלים.

ואימא: מעטינהו משה, ולעולם בכל דבר!

אם כן,

לכתוב רחמנא: 'פטר חמור תפדה בשה', ו'חמור תפדה בשה',

"פטר חמור תפדה בשה", "פטר חמור תפדה בשה" - למה לי?

פטרי חמורים אמרתי לך,

ולא פטרי סוסים וגמלים.

⁴⁶ כל פטר רחם לכל בשר אשר יקריבו לה' אדם ובהמה יהיה לך אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה

⁴⁷ וכל פטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו וכל בכור אדם בבניך תפדה

⁴⁸ ופטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו כל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריכם

וְתֵנָּה דִּידוֹ,

לְמַעוּטֵי סוּסִים וְגַמְלִים מָנָה לִיה?

רפ"י

פטר חמור הפסיק הענין. דלא תדייניה בכלל ופרט דאי אקרא קמא קא מהדר מכדי כתיב לעיל מיניה פטר שור ושה לכתוב וחמור תפדה בשה ונהדר אפטר דלעיל אלא מדהדר כתב פטר ש"מ לאו אקרא קמא קמהדר: **וי"ו.** דכתב ופטר הדר ערביה ואהדרה אקרא קמא דוי"ו מוסף על ענין ראשון: **ור' יוסי.** אמר לך אי אקרא קמא קאי לא לכתוב פטר לאפסוקיה ולא נצטרך וי"ו לערביה: **והדר עריב להו.** למימר דלידייניה בכלל ופרט:

אָמַר רַב פֶּפֶּא:

"כָּל מִקְנֶה תִּזְכֹּר"⁴⁹ (שמות לד, יט) - כָּלֵל,

"שׁוֹר וְשֵׂה וְחִמּוֹר" (שמות לד, יט-כ) פָּרָט,

כָּלֵל וּפָרָט - אֵין בְּכָלֵל אֶלָּא מָה שֶׁבְּפָרָט,

שׁוֹר וְשֵׂה וְחִמּוֹר - אֵין,

מִיָּדִי אַחֲרֵינָה - לֹא.

וְרַבִּי יוֹסִי הֶגְלִילִי?

"פֶּטֶר" הַפְּסִיק הָעֲנִין.

וְרַבָּנּוּ?

וַי"ו - הֵדֵר עֲרֵבִיה קָרָא.

וְרַבִּי יוֹסִי הֶגְלִילִי?

לֹא לְכַתּוֹב לֹא וַי"ו וְלֹא **"פֶּטֶר"**.

וְרַבָּנּוּ?

אֵיידִי דְהָא קְדוּשַׁת דָּמִים,

וְהָא קְדוּשַׁת הַגּוֹף,

פְּסִיק לָהּ, וְהֵדֵר עֲרִיב לָהּ.

⁴⁹ כָּל פֶּטֶר דְּחָם לִי וְכָל מִקְנֶה תִּזְכֹּר פֶּטֶר שׁוֹר וְשֵׂה

15. ו, א-ב

רס"ו

או דלמא כיון דתרווייהו שוו דמין
בהמה טמאה נינהו. לאו שינויא
יתירא הוא וכי אית מקצת
סימנים דאם חייב:
סימנן מילתא חשובה היא.
דאע"ג דאישתני כולי האי
מחייבי ליה מקצת סימנן
בבכורה:
מאי לאו אפי' פרה שילדה מין
סוס. ושי"מ סימנא מילתא היא
וכ"ש כולהו אינך:
לא אפרה שילדה מין חמור.
דהואיל ותרווייהו בני קדושת
בהמה נינהו כי אית מקצת
סימנן חייב ולא תפשוט מינה
אלא חדא:
מאי לאו אתרווייהו. קאי האי
ואם יש מקצת סימנן ותפשוט
מינה תרתי:
לא אפרה שילדה מין חמור.
ומשום דתרווייהו קדשי בכורות:
אבל חמור שילדה מין סוס למאי
הלכתא קתני לה הכא לפטורא.
לאשמעינן דנדמה הוי ופטור מן
הבכורה כי לית ביה מקצת
סימנן דמשום רישא קתני חמור
שילדה מין סוס אבל סיפא לאו
עלה מהדר:
חמור אדום. וליחייב בבכורה
קמ"ל סתם סוסים אדומים הן:

איבעיא להו:

פרה שילדה מין חמור, ויש בו מקצת סימנן - מהו?

עו שילדה מן רחל,

ורחל שילדה מין עז,

דכי יש מקצת סימנן - חייבת בבכורה,

דהא - טהורה, והא - טהורה,

הא - קדושת הגוף, והא - קדושת הגוף.

הכא - דהא טמאה, והא טהורה.

הא קדושת הגוף, והא קדושת דמים - לא.

או דלמא:

כיון דאידי ואידי בני מיקדש בבכורה - קדוש?

ואם תמצוי לומר: כיון דאידי ואידי מיקדש בבכורה - קדוש,

חמור שילדה מין סוס - מהו?

הכא ודאי לא בת מיקדש בבכורה הוא.

או דלמא:

כיון דמין טמאה הוא - קדוש?

אם תמצא לומר: כיון דמין טמאה הוא - קדוש,

פרה שילדה מין סוס - מהו?

הכא ודאי הא טהורה והא טמאה,

הא בת מיקדש בבכורה, והא לא בת מיקדש בבכורה.

או דלמא:

סימנן מילתא היא?

תא שמע:

"בהמה טהורה שילדה מין בהמה טמאה - פטורה מן הבכורה,**אם יש בו מקצת סימנן - חייבת בבכורה".**

מאי לאו אפילו פרה שילדה מין סוס.

לא,

פרה שילדה מין חמור.

תא שמע:

"פרה שילדה מין חמור,**וחמור שילדה מין סוס - פטורה מן הבכורה,****אם יש בו מקצת סימנן - חייבת בבכורה",**

מאי לאו אתרווייהו!

לא,

פרה שילדה מין חמור.

אבל חמור שילדה מין סוס - למאי קתני לה?

לפטורא! פשיטא!

השתא ומה פרה שילדה מין חמור, דאידי ואידי בני מיקדש בבכורה נינהו,

אמרתי: אם יש בו מקצת סימנן - אין, ואי לא - לא,

חמור שילדה מין סוס - מיבעיא!

איצטריך,

סלקא דעתך: התם: הוא דיש לה קרנים, והא אין לה קרנים,

הא פרסותיה סדוקות, והא פרסותיה קלוטות.

אבל הכא: דאידי ואידי אין לה קרנים,

אידי ואידי פרסותיה קלוטות,

אימא: חמור אדום בעלמא הוא.

קמישמע לן.

16. ו, א-ב

רס"י

סימנא בעלמא: דלא תחליף לך גירסתך במשנה ותימא טהורה שילדה מין טמאה אסור וטמאה שילדה מין טהורה מותר:
דבר הבא ממעלי גרה: כגון האי טמא שנולד מן הטהורה:
גמל טמא הוא: וסתם גמלים נולדים מן הגמלה וכתב הוא דמשמע שהוא טמא ואין אחר שהוא גמל טמא וכגון שנולד מן הפרה:
גמל גמל: אחד בתורת כהנים ואחד במשנה תורה:
לאסור חלבה: של גמלה:
את הגמל: משמע את הטפל לגמל והיינו חלבו:
פירש: מכל דרשות שדרש דכל אתין באין לרבות וזה אין מה לרבות בו:

"ומה הן באכילה?"

בהמה טהורה שילדה במין בהמה טמאה - מותר באכילה,
 וטמאה שילדה במין בהמה טהורה - אסור באכילה,
 שהיוצא מן הטמא - טמא,
 והיוצא מן הטהור - טהור.

למה לי למיתני "שהיוצא..."?

סימנא בעלמא הוא,
 דלא תיחלף לך,
 דלא תימא: זיל בתריה דידיה, והאי טהור מעליא הוא, והאי טמא מעליא הוא.
 אלא זיל בתר אימיה.

מנא הני מילי?

דתנו רבנן:

"אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה"⁵⁰ (ויקרא יא, ד),
 יש לך שהוא מעלה גרה ומפריס פרסה ואי אתה אוכלו,
 ואיזה זה?
 טהור שנולד מן הטמא.
 או אינו אלא טמא, הנולד מן הטהור,

ומאי "ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה"?

הכי קאמר: דבר הבא ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה - לא תיכול.

ו,ב

תלמוד לומר: "גמל טמא הוא" (ויקרא יא, ד) הוא טמא,
 ואין טמא הנולד מן הטהור טמא, אלא טהור.

רבי שמעון אומר:

"גמל" (ויקרא יא, ד) "גמל"⁵¹ (דברים יד, י) שני פעמים - אחד גמל הנולד מן הגמלה,
 ואחד גמל הנולד מן הפרה.

ורבנן האי "גמל" "גמל" - מאי עבדי ליה?

חד - לאסור עצמו,

וחד - לאסור חלבו.

ורבי שמעון,

לאסור חלבו - מנא ליה?

נפקא ליה מ"את הגמל".

ורבנן?

"אתים" לא דרשי.

כדתניא:

"שמעון העמסוני היה דורש כל "את" ו"את" שבתורה,
 בין שהגיע ל"את ה' אלהיך תירא"⁵² (דברים ו, יג) פירש.
 אמרו לו תלמידיו: רבי, כל "אתין" שדרשת מה תהא עליהם?

⁵⁰ אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה את הגמל כי מעלה גרה הוא ופרסה איננו מפריס טמא הוא לכם

⁵¹ אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה השסועה את הגמל ואת הארנבת ואת השקן כי מעלה גרה המה ופרסה לא הפריסו טמאים

הם לכם

⁵² את ה' אלהיך תירא ואתו תעבד ובשמו תשיבע

אמר להם: כשם שקבלתי שכר על הדרישה,

כך אני מקבל שכר על הפרישה.

עד שבא רבי עקיבא ולימד: "את ה' אלהיך תירא" - לרבות תלמידי חכמים".

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי:

אלא מעתה, טעמא דרבנן מ"גמל" "גמל", ורבי שמעון מ"את הגמל":

הא לאו הכי, הוה אמינא: חלב בבהמה טמאה - שרי.

מאי שנא מהא דתנא:

"הטמאים"⁵³ (ויקרא יא, לא) - לאסור: צידן,

ורוטבן,

וקיפה שלהן?

איצטריד,

סלקא דעתך אמינא: הואיל דבהמה טהורה נמי חידוש הוא,

דאמר מר: דם נעפר ונעשה חלב. וכיון דחידוש הוא בבהמה טמאה נמי לישתרי,

קא משמע לן.

הניחא למאן דאמר: דם נעפר ונעשה חלב,

אלא למאן דאמר: איברי מתפרקין הימנה ואין נפשה חוזרת עליה, עד עשרים וארבעה חדש,

מאי איכא למימר?

איצטריד,

סלקא דעתך אמינא: הואיל וליכא מידי דאתי מחי ושרייה רחמנא,

והאי חלב - כי אבר מן החי הוא, שרי.

והילכך אפילו בבהמה טמאה - לישתרי,

קא משמע לן.

רס"י

הטמאים. אלה הטמאים לכם

בכל השרץ ה"א יתירא:

לאסור צידן. שומן הדג:

קיפה. ריסוקי בשר וקפלוטות

שבשולי קדירה:

דאמר מר. במסכת נדה (דף ט.)

דם נדות נעבר מחמת הלידה

ונעשה חלב הלכך חידוש הוא

דמעיקרא הוה דם והאוכלו

בכרת והשתא מישתרי:

אבריה מתפרקין. מחמת

הלידה:

ואין נפשה. אין דמה חוזר עליה

עד עשרים וארבעה חדש ולפיכך

מניקה אינה רואה דם נדה ולא

משום דדם נעשה חלב והשתא

כיון דלאו מחמת דם קאתי לאו

חידוש הוא:

⁵³ אלה הטמאים לכם בכל השרץ כל הנגע בהם במתם וטמא עד הערב

17. ו, ב

רש"י

ולר"ש נמי דשרי בהנאה. לקמן בפירקין (דף י.) ר"ש אומר כו' משכחת לה דאיצטריך למיכתב בשר בחלב ואע"ג דחלב גרידא אסור נמי איצטריך למיכתב ביה ללקות על בישולו: **תזבח**. רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר בפסולי המוקדשין לאחר פדיון הכתוב מדבר: **חריצי**. גבינים וקא"ל ישי לדוד שיולכים במלחמה לשר האלף: **יין וחלב**. וכתוב לעיל מיניה לכו שברו ואכלו:

וחלב דבהמה טהורה - מנלן דשרי?

אילימא מדאסור רחמנא בשור בחלב, הא לחודיה שרי,

ואימא: חלב לחודיה אסור באכילה ומוותר בהנאה, בשור בחלב בהנאה נמי אסור! ולרבי שמעון דשרי בהנאה, משכחת לה, למילקי על בישוליה!

אלא,

מדגלי רחמנא דבפסולי המוקדשין **"תזבח"**⁵⁴ (דברים יב, טו) - ולא גיזה, **"בשר"** - ולא חלב.

הא דחולין - שרי.

ואימא: דחולין - אסור באכילה ושרי בהנאה, דקדשים בהנאה נמי אסור!

אלא,

מדכתוב: **"ודי חלב עזים ללחמך ללחם ביתך וחיים לגערוותיך"** (משלי כז, כז).

ודילמא:

לסחורה!

אלא מדכתוב: **"ואת עשורת חריצי החלב"**⁵⁵ (שמואל א יז, יח).

ודילמא:

לסחורה!

אטו דרכה של מלחמה לסחורה!?

ואיבעית אימא:

מהכא: **"ארץ זבת חלב ודבש"**⁵⁶ (שמות ג, יז),

ואי לא דשרי, משתבח לן קרא במידי דלא חזי?

ואיבעית אימא:

מהכא: **"לכו שברו ואכלו, ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב"**⁵⁷ (ישעיהו נה, א).

⁵⁴ רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר קבוצת ה' אלהיך אשר נתן לך בכל שעריך הטמא והטהור יאכלנו כצבי וקא"ל

⁵⁵ ואת עשורת חריצי החלב האלה תביא לשר האלה ואת אחיה תפקד לשלום ואת ערבתם תקח

⁵⁶ ואמר אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ הזנעני והחתי והעמרי והפרזי והחוי והיבוסי אל ארץ זבת חלב ודבש

⁵⁷ הוי כל צמא לכו למים ואשר אין לו כסף לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב

18. ו, ב

רס"י

אלא מעתה. בין לרבנן בין לר' שמעון דדרשי לעיל גמל גמל שפן שפן מאי דריש ביה: למה נשנו בבהמה. טמאים וטהורים: מפני השסועה. בריה שיש לה שני גבין ושני שדראות ולא נאמר בתורת כהנים:

[רבי שמעון אומר:

"גמל" (ויקרא יא, ד) "גמל" ⁵⁸ (דברים יד, ז) שני פעמים - אחד גמל הנולד מן הגמלה, ואחד גמל הנולד מן הפרה.

ורבנן האי "גמל" "גמל" - מאי עבדי ליה?

חד - לאסור עצמו,
וחד - לאסור חלבו].

אלא מעתה,
"שפן" "שפן", "ארנבת" "ארנבת", "חזיר" "חזיר", להני הוא דאתו?!

אלא לכדתניא:

"למה נשנו (ויקרא יא ה-ז; דברים יד, ז-כ)?"

בבהמה - מפני השסועה.

ובעופות - מפני הראה (דברים יד, יג).

"גמל" "גמל" - נמי להכי הוא דאתא!

כל היכא דאיכא למידרש דרשינן.

⁵⁸ אף את זה לא תאכלו ממעלי הנגה וממקריסי הפרסה השסועה את הגמל ואת הארנבת ואת השפן פי משלה גרה המה ופרסה לא הקריסו טמאים הם לכם

19. ו, ב - ז, א

רס"י

לאכילה. כגון פרה שילדה מין
סוס דקאסר רבי שמעון כדקתני
גמל גמל שני פעמים:
מי בעי רבי שמעון. דלא מישתרי
באכילה במקצת סימנין עד
שיהא ראשו ורובו דומה לאמו
או לא:
אישתני מגמל. שדומה לאמו
במקצת סימנין:
אסור באכילה. ומאן שמעת ליה
הך סברא ר"ש ואם ראשו ורובו
כו' וקס"ד דמדקתני להו בהדי
הדדי ש"מ דאפי' לאכילה בעי
ר"ש ראשו ורובו:
מדשבה לאכילה. דאיירי
ברישא וקם ליה אבכורה ולא
אמר אם ראשו ורובו דומה לאמו
מותר באכילה ש"מ לאכילה סגי
במקצת סימנין:
לבכורה אצטריך. ולעולם
בתרוייהו בעינן ראשו ורובו:
זה אי אתה אוכל. גמל אפי'. נולד
מן הפרה:
אבל אתה אוכל אחר הבא בסימן
אחד. של אמו כלומר שדומה
לאמו במקצת כגון טמא שנולד
מן הטהור ודומה לאמו במקצת:
שה כשבים. שה הבא משני
כבשים:
להתיר את המותר. דכיון דאביו
ואמו טהורים לא איצטריך האי
קרא דאך את זה תאכלו
למישרייה:

תנו רבנן:

"**רחל שילדה מין עז,**

ועז שילדה מין רחל - פטורה מן הבכורה.

ואם יש בו מקצת סימנים - חייבת.

רבי שמעון אומר:

עד שיהא ראשו ורובו דומה לאמו."

איבעיא להו:

לאכילה - מי בעי רבי שמעון ראשו ורובו,

או:

לא?

לענין בכורה כתיב: "**אף בכור שור**"⁵⁹ (במדבר יח, יז) - עד שיהא הוא שור ובכורו שור.

אבל אכילה - גמל הוא דאמר רחמנא דאסיר, הא אישתני מגמל - שפיר דמי.

או דלמא:

לא שנא?

תא שמע:

"**בהמה טהורה שילדה מין בהמה טמאה - אסור באכילה,**

ואם דומה ראשו ורובו לאמו - חייב בבכורה."

שמע מינה: אכילה נמי בעי רבי שמעון ראשו ורובו!

לא,

לבכורה דוקא.

דיקא נמי,

דקא שבקה לאכילה, וקם ליה אבכור,

שמע מינה: לבכורה הוא דבעי רבי שמעון ראשו ורובו,

אבל לאכילה לא.

לעולם אימא לך:

לאכילה נמי בעי, ובכורה איצטריך.

סלקא דעתך אמינא:

הואיל וכתיב "**אף בכור שור**" (במדבר יח, יז) עד שיהא הוא שור ובכורו שור,

ולא תיסקי ליה בראשו ורובו, עד דאיכא כוליה,

קמשמע לן.

תא שמע:

"**אף את זה לא תאכלו ממועלי הגרה וממפריסי הפרסה**"⁶⁰ (ויקרא יא, ד) -

"זה" - אי אתה אוכל,

אבל אתה אוכל הבא בסימן אחד,

ואי זה זה הבא בסימן אחד?

זה טמא הנולד מן הטהור, ועבורו מן הטהור.

יכול אפילו עבורו מן הטמא?

תלמוד לומר: "**שה כשבים ושה עזים**"⁶¹ (דברים יד, ד) - עד שיהא אביו כבש ואמו כבשה,

דברי רבי יהושע.

רבי אליעזר אומר:

לא בא הכתוב להתיר את המותר, אלא להוסיף על המותר,

⁵⁹ אף בכור שור או בכור קשב או בכור עז לא תפדה קדש הם את דמם תזרק על המזבח ואת חלבם תקטיר אשה לרית ירחם לה'

⁶⁰ אף את זה לא תאכלו ממועלי הגרה וממפריסי הפרסה את הגמל כי מעלה גרה הוא ופרסה איננו מפריס טמא הוא לכם

⁶¹ זאת בהמה אשר תאכלו שור שה כשבים ושה עזים

ואיזה זה?

טמא הנולד מן הטהור, ועבורו מן הטמא.

או אינו אלא עבורו מן הטהור?

תלמוד לומר: "שור שה כשבים ושה עזים" (דברים יד, ד) - מכל מקום.

קרי ליה "טמא", כרבי שמעון, וקאמר: אבל אתה אוכל הבא בסימן אחד!

האי תנא סבר ליה: כוותיה בחדא,

ופליג עליה בחדא.

ואיכא דמקשי ומותיב.

"עבורו מן הטמא" - מי מעברא?!

והאמר רבי יהושע בן לוי:

לעולם אין מתעברת: לא טמאה מן הטהור,

ולא טהורה מן הטמא,

ולא גסה מן הדקה,

ולא דקה מן הגסה,

ולא בהמה מן חיה,

ולא חיה מן בהמה,

חוץ מרבי אליעזר ומחלוקתו, שהיו אומרים: חיה מתעברת מבהמה!

ואמר רבי ירמיה:

דאיבער מקלוט בן פרה, אליבא דרבי שמעון קאמר.

וקאמר: אבל אתה אוכל הבא בסימן אחד!

האי תנא סבר לה: כוותיה בחדא,

ופליג עליה בחדא.

למימרא:

דרבי אליעזר סבר: זה וזה גורם - מותר,

ורבי יהושע סבר: זה וזה גורם - אסור.

והא איפכא שמעינן להו:

"ולד טריפה:

רבי אליעזר אומר:

לא יקרב לגבי מזבח.

ורבי יהושע אומר:

יקרב לגבי מזבח!"

בעלמא סבר רבי אליעזר: זה וזה גורם אסור,

ושאני הקא - אם בן נכתוב קרא: 'שה כשבים ועזים', 'שה ... ושה'⁶² (דברים יד, ד) למה לי?

שמע מינה: שה מכל מקום.

ורבי יהושע אמר לה:

בעלמא זה וזה גורם - מותר,

והקא אם בן לכתוב קרא: 'שור כשב ועז', 'כשבים ועזים' (דברים יד, ד) למה לי?

שמע מינה: עד שיהא אביו כבש ואמו כבשה.

תא שמע:

"רבי שמעון אומר:

"גמל"⁶³ (ויקרא יא, ד) "גמל" (דברים יד, ד) - שני פעמים,

⁶² זאת הבהמה אשר תאכלו שור שה כשבים ושה עזים

⁶³ אף את זה לא תאכלו ממשלי הנדה וממפרסי הפרסה את הגמל כי מעלה גרה הוא ופרסה איננו מפרס טמא הוא לכם

רס"י

מ"מ. מדכתיב שה שה תרי זימני שמע מיניה דאפי' מצד האם ולא מצד האב:

קרי ליה טמא. לקלוט שנולד מן הטהור:

כר"ש. דאסר ליה היכא דאין בו מקצת סימנין וקאמר דאם יש לו סימן אחד של טהרה שדומה לאמו במקצת מותר:

ופליג עליה בחדא. דר' שמעון בעי ראשו ורובו:

ואיכא דמקשי. קושיא להך ברייתא ומתוך הקושיא משיב דבר לשואל אי בעי ר' שמעון ראשו ורובו לאכילה או לא:

מי מיעברא. טהורה מטמא דקתני ועבורו מן הטמא:

חוץ מר' אליעזר ומחלוקתו. שחולקין בכוי בפי אותו ואת בנו בשחיטת חולין (דף עט:). אם אותו ואת בנו נוהג בו וקתני כוי הבא מן התייש ומן הצבייה אלמא חיה מתעברת מבהמה לדבריהם:

ואמר ר' ירמיה. האי עבורו מן הטמא דקאמר היינו שנתעברה מן הקלוט שפרסותיו קלוטות כגמל ובן פרה הוא ואליבא דר' שמעון קרי ליה טמא ובנו מותר אם דומה לאמו בסימן אחד אלמא לאכילה לא בעי ר"ש ראשו ורובו:

זה וזה גורם. ההיתר והאיסור גורמין לזה שיבא הוא טמא ואמו טהורה:

ולד טריפה. ואביו תמים הרי זה וזה גורם:

דא"כ. דעבורו מן הטמא אסור לכתוב שה כשבים ועזים:

אֶחָד גָּמַל הַנוֹלָד מִן הַגָּמֶל,
וְאֶחָד גָּמַל הַנוֹלָד מִן הַפָּרָה,
וְאִם רָאָשׁוֹ וְרוּבּוֹ דּוֹמֶה לְאִמּוֹ - מוֹתֵר בְּאֲכִילָה".
שָׁמַע מִיָּנָה: לְאֲכִילָה נִמְי בְּעֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן רָאָשׁוֹ וְרוּבּוֹ.

שָׁמַע מִיָּנָה.

20. ז, א-ב

רפ"י

מיא עול מיא נפוק והאי דעכירי
הבלא דבישרא הוא. מחמת
 חמימות וסרחון הבשר:
מטמא. הוי משמע מגופיה
 דטמא מן הטמא משמע מינו של
 טמא הן דדמו לחלב:
והני נמי. מטמא קאתו שבתוך
 הטמא היו ואע"ג דלאו מגופיה
 מימצן אסירי:
שמכניסות אותן לגופן. שאוכלין
 מפרחי האילן ומתן נעשה הדבש
 במעיהן:
ואין ממצים אותו. דובשנו מגופו
 וקשיא לרב ששת דהא הכא כיון
 דלאו מגופיהו מימצו שרי: רב
 ששת אמר כל שהיה בתוך
 הטמא דאמר כר' יעקב בטעמא
 דדבש לאו משום שמכניסות
 אותן לגופן הוא אלא דרחמנא
 שרייה בהדיא וגזירת הכתוב
 היא:
שרץ העוף טמא. הוולד ממש
 בהדיא כתיב בו (ויקרא יא) את
 אלה תשקצו מן העוף:
אלא שרץ עוף טמא שאתה אין
אוכל. דלהכי דייקא ואי אתה
 דתיהדר ותידוק מיניה אבל אתה
 אוכל מה שעוף טמא משרץ
 שאינו ולד דוגמתו כגון דבש ל"א
 אלא שרץ עוף טמא אי אתה
 אוכל ומאידך קרא נסיב לה מכל
 שרץ העוף וגו':

"שהיוצא מן הטמא - טמא".

בעו מינה מרב ששת:
 מי רגלים של חמור - מהו?

ותיבעי להו דסוסים וגמלים!

סוסים וגמלים לא מיבעיא להו,
 דלא עכירי, ולא דמו לחלב,
 מיא עול מיא נפוק.
 כי קמיבעיא להו חמור, דעכירי ודמו לחלב - מאי?

מגופיה קא מימצצי ואסירי,
 או דלמא:
 מיא עול מיא נפוק, והאי דעכירי הבלא דבישרא הוא?

אמר להו רב ששת:
 תניתוה:

"שהיוצא מן הטמא - טמא,

והיוצא מן הטמא - טמא.

מטמא' - לא קאמר,
אלא: "מן הטמא", והני נמי מיא דטמא הוא.

זב

ואיכא דאמרי:
 דסוסים וגמלים - לא קא מיבעיא להו,
 דלא שתו אינשי.
 כי קמיבעיא להו דחמור,
 דשתו אינשי ומעלו לירקונא - מאי?

אמר להו רב ששת:
 תניתוה:

"היוצא מן הטמא - טמא,

והיוצא מן הטמא - טמא.

והני נמי טמא קאתי.

מיתיבי:

"מפני מה אמרו דבש דבוקים מותר?
מפני שמכניסות אותו לגופן,
ואין ממצות אותו מגופן!"

הוא, דאמר כרבי יעקב,
 דאמר: דובשא רחמנא שרייה.

דתניא:

"רבי יעקב אומר:

"אף את זה תאכלו מפל שרץ העוף"⁶⁴ (ויקרא יא, כא),
"זה" - אתה אוכל,
ואי אתה אוכל שרץ עוף טמא".

"שרץ עוף טמא" - בהדיא כתיב⁶⁵ (ויקרא יא, ג;כ)!

אלא: **"שרץ עוף טמא" - אי אתה אוכל,**

⁶⁴ אף את זה תאכלו מפל שרץ העוף ההלך על ארבע אשר (לא) לו קרעים ממעל לרגליו לנתר בהן על הארץ
⁶⁵ יג ואת אלה תשקצו מן העוף לא תאכלו שקץ הם את הנשר ואת הפרס ואת העזמה.
 כ כל שרץ העוף ההלך על ארבע שקץ הוא לכם.

רש"י

הגזין והצירעין. מין ארבה :
דבש דבורים. דבש סתמא (הווי)
 קרו ליה דבש הגזין הכי הוא
 דמיקרו :
טהור. מלקבל טומאת אוכלין
 דסתמיה לאו לאכילה עד
 שיחשב עליו :
טהור. אלמא בעי מחשבה
 בניחותא :
דבש בכוורתו. ואכתי לא חשיב
 עליה שהרי הוא בכוורתו ובדבש
 דבורים מיירי דאין כוורת אלא
 לדבורים :

אבל אתה אוכל מה שעוף טמא משריק,

ואיזה זה?

זה דבש דבורים.

יכול אף דבש הגזין והצירעין?

אמרת: לא.

ומה ראית לרבות דבורים, ולהוציא הגזין והצירעין?

מרבך אני דבש דבורים, שאין לו שם לווי,

ומוציא אני דבש הגזין והצירעין שיש לו שם לווי."

כמאן אזלא הא דתניא:

"דבש הגזין והצירעין - טהור,

ומותר באכילה?"

דלא כרבי יעקב.

"טהור" -

אלמא: בעי מחשבה.

תניא נמי הכי:

"דבש בכוורתו - מטמא טומאת אוכלין שלא במחשבה".

21. ז, ב

רפ"י

חלי דיחמורתא. כעין ביצי זכר שהיחמור' מוציאות מרחמן :
ואסורין. משום אבר מן החי שנעקרו מן הזכר ברחם :
דאזיל בתר איילתא. להיזקק לה :
ונתרי. שופך זרע הרבה ונקרש :
עור הבא כנגד פני חמור. כעין שליא שהחמור נולד בו :
טהור. מלטמא במגע ובמשא :
מאי לאו. אפילו הולד והאם מתים אפי"ה העור אין מטמא אלמא דאמר שליא לא מן הולד ולא מן האם אלא פירשא בעלמא היא :
ה"ג לא בין הוא חי ואמו חיה בין הוא מת ואמו חיה. שמגוף האם הוא והרי היא חיה אבל לגבי אכילה כי שדית ליה בתר אם נמי אסור :

חלי דיחמורתא,
 סבור רבנן למימר: ביעי ניהו ואסירן.

אמר רב ספרא:
 זרעא דאילא הוא,
 דאזיל בתר אילתא,
 ואידי דרחמיה צר לא מזדקקא,
 ואזיל בתר יחמורתא, ונתרי.

אמר רב הונא:
 עור הבא כנגד פניו של חמור - מותר.

מאי טעמא?

פירשא בעלמא הוא.

אמר ליה רב חסדא:
תניא דמסיע לך:
"עור הבא כנגד פניו של אדם,
בין חי בין מת - טהור".
 מאי לאו בין הוא חי ואמו חיה,
 בין הוא מת ואמו מתה.

לא, בין הוא חי ואמו מתה,
 בין הוא מת ואמו חיה.

והתניא:
"בין הוא חי ואמו חיה,
בין הוא מת ואמו מתה"!

אי תניא, תניא.

22. ז, ב

רס"י

מתני'

שבלע. משמע דידעי ודאי שבלעו:
לפי שאינו גידוליו. אלא כשהוא חי בלעו אבל גידוליו שרי שהיוצא מן הטהור טהור:

גמ'

אשרוצי אשריץ. דג טהור זה שנמצא בתוך הטמא נשרץ בגופו ועוברו הוא ואסור:
דג טמא משריץ. בגופו עוברו כשאר בהמה וחייה:
דג טהור מטיל ביצים. ויושב עליהן ומחממן עד שיוציאם מן הקליפה כעופות:
אי הכי. דדג טמא משריץ האי דבלע איעכל והוי ריעי וזה שנמצא בתוכו אשרוצי אשריצה ועוברו הוא וליתסר:
דרך בית הריעי. ואי עוברו הוא בבית הרחם מיבעי ליה לאישתכוחי:
שמצאו שלם. שנגמרה כל צורתו וגדול הוא ואי עוברו לא הוי משתחי ברחם כולי האי:
רב אשי אמר. מתני' לאו כדחזיניה דבלע אלא שנמצא בתוכו והאי דקתני שבלע כיון דרוב דגים במינן משריצים וזה השריץ מין אחר כמו שבלע בפנינו דמי:

מתניתין

דג טמא שבלע דג טהור - מותר באכילה.
וטהור שבלע דג טמא - אסור באכילה,
לפי שאינו גידולו.

גמרא

טעמא דחזיניה דבלע.
הא לא חזיניה דבלע - אמרי: אשרוצי אשריץ.

מןלן?

דתניא:

"דג טמא - משריץ,
דג טהור - מטיל ביצים".

אי הכי,

כי חזינא דבלע אמרינן: האי איעכלא, והאי אשרוצי אשריץ!

אמר רב ששת:

בגון שמצאו דרך הריעי.

רב פפא אמר:

בגון שמצאו דרך בית הבליעה.

רב נחמן אמר:

בגון שמצאו שלם.

רב אשי אמר:

רוב דגים במינן משריצין כמי שבלע לפנינו דמי.

23. ז, ב - ח, א

רס"י

כל המוליד. שילד עובר ממש:
מניק. שיש לו דדים וכל המטיל ביצים אין לו דדים ומלקט פירורים ומפרנס בניו. עטלף קלב"א שור"ץ דומה לעכבר ויש לו כנפים:
ה"ג הדולפנין פרים ורבים מבני אדם. שאם בא אדם עליהם מתעברות הימנו:
בני ימא. דגים יש בים שחציין צורת אדם וחציין צורת דג ובלע"ז שריינ"א:
כל. מין שביצי הזכר כגון חיה ובהמה מבחוץ מוליד עובר ממש:
וכל. מין שביצי זכר מבפנים מטילה הנקיבה ביצים:
אווז. של ישוב ואווז של בר כלאים להרביע לפי שאין הזכרים דומים דזה ביציו מבחוץ וזה ביציו מבפנים:
זכרותו. הגיד ואווז בר זכרותו מבפנים:
ולמחר השכים. קודם היום ומצא בה ביצה מותרת דלא נולדה בלילי י"ט אלא מאתמול דתרנגולת אינה יולדת בלילה כדנתי לעיל יצתה רובה מותרת דבתר יציאת רובה אזלינן:

תנו רבנן:

"דג טמא - משריק,
דג טהור - מטיל ביצים.

כל המוליד - מניק,
וכל המטיל ביצים - מלקט,

חוץ מעטלף,
שאף על פי שמטיל ביצים מניק.

ח,א

הדולפנין פריין ורבין בבני אדם.

מאי "דולפנין"?
אמר רב יהודה: בני ימא.

כל שביציו מבחוץ - מוליד,
וכל שבפנים - מטיל ביצים.

איני?
והאמר שמואל:
אווז, ואווז בר - כלאים זה בזה.

והוינן בה:
מאי טעמא?

אמר אב"י:
זה - ביציו מבחוץ,
וזה - ביציו מבפנים.

ותרנייהו מטילי ביצים!

אלא: כל שזכרותו מבחוץ - מוליד,
מבפנים - מטיל ביצים.

כל שתשמישו ביום - יולד ביום,
בלילה - יולד בלילה.
כל שתשמישו בין ביום בין בלילה - יולד בין ביום בין בלילה.

"תשמישו ביום - יולד ביום" - תרנגול.
"בלילה - יולד בלילה" - עטלף.
"תשמישו בין ביום בין בלילה יולד בין ביום בין בלילה" - אדם, וכל דדמי ליה.

למאי נפקא מינה?

לכדרב מרי בריה דרב כהנא,
דאמר רב מרי בריה דרב כהנא:
בדק בקינה של תרנגולין מערב יום טוב ולא מצא בה ביצה,
ולמחר השכים ומצא בה ביצה - מותרת באכילה ביום טוב.
אימר: לא בדק יפה.

והלא בדק יפה!

אימר: יצתה רובה, וחזרה, הנה.
וכדרבי יוחנן,
דאמר רבי יוחנן:
ביצה שיצתה רובה מערב יום טוב וחזרה - מותרת לאוכלה ביום טוב.

כ"י

כל שתשמישו ועיבורו שוה. כגון
כשב ועז ששניהם פנים כנגד
עורף וימי עיבורן שוה ששוהין
חמשה חדשים ויולדין אם בא
אחד על מין חבירו:
ומגדלין. מניקין:
שכינה עמהם. שנאמר (יונה ב)
ויאמר ה' לדג:

כל שתשמישו ועיבורו שוה - יולדים, ומגדלים זה מזה.
הכל, משמשין פנים כנגד עורף,
חוץ משלשה שמשמשין פנים כנגד פנים, ואלו הן: דג,
ואדם,
ונחש".

ומאי שנא הני תלתא?

כי אתא רב דימי, אמרי במערבא:
הואיל ודיברה עמהם שכינה.

תנא:

"גמל - אחור כנגד אחור".

24. ח, א-ב

רס"י

לעשרים ואחד יום. לאחר שנתעברה מן התרנגול שוהה ביצתה ליגמר עד אחד ועשרים יום:

לז. קורדל"א שגדילים בו אגוזים קטנים ומשעת פרחיו עד שעת גמר פריו שנים ועשרים יום:

כלב לנ' יום. גמרה צורת הולד: וכנגדו באילן תבואה. כמאן דאמר (ברכות דף מ.) עץ שאכל אדם הראשון חטה היתה קרי לתבואה אילן:

דקל. גדילין בו תמרים:

ברדלס. אפא:

קוף. שינייא בלע"ז:

קיפוף. כעין קוף הוא ויש לה זנב ובלשון אשכנז מרקצ"א:

אפעה. מתעבר אחר שבעים שנה שנוולד:

וימי עיבורו. משעת הפרח עד שעת גמר פירות:

מוכססים. מין בנות שוח ולא בנות שוח ממש:

מנא הני מילי. דנחש עיבורו שבע שנים:

אם מבהמה נתקלל מחיה לא כ"ש. שפחותה יותר מן חיה שהרי עז ה' חדשים וחיתול נ"ב [יום] והא ל"ל דהא מכל חיה היינו ארי או אפעה דא"כ ליכתוב מכל החיה ולא ליבעי בהמה:

אלא להכי כתב תרוייהו לומר לך כו'. והכי משמע ארור הוא מכל הבהמה כמה שהיא ארורה יותר מן החיה כשם שהבהמה נתקללה מן החיה על אחת ז' ומאי ניהו חמור מחתול שבשנה יש ז' פעמים נ"ב כך נתקלל הוא מן הבהמה כגון מבהמה גסה טמאה אחד לשבע דבהמה טמאה גסה י"ב חדש וחשוב ז' פעמים י"ב חדש היינו אחד לשבע הן שבע שנים:

תנו רבנן:

"תרנגולת - לעשרים ואחד יום, וכנגדה באילן - לז.

כלב - לחמשים יום, וכנגדו באילן - תאינה.

חתול - לחמשים ושנים יום, וכנגדו באילן - תות.

חזיר - לששים יום, כנגדו באילן - תפוח.

שועל וכל מיני שרצים - ששה חדשים, וכנגדם באילן - תבואה.

בהמה דקה טהורה - לחמשה חדשים, וכנגדו באילן - גפן.

בהמה גסה טמאה - לשנים עשר חודש, וכנגדו באילן - דקל.

טהורה - לתשעה חדשים, וכנגדה באילן - זית.

הזאב,

והארי,

והדוב,

והנמר,

והברדלס,

והפיל,

והקוף,

והקיפוף - לשלש שנים,

וכנגדן באילן - בנות שוח.

אפעה - לשבעים שנה,

וכנגדו באילן - חרוב.

חרוב זה, משעת נטיעתו עד שעת גמר פירותיו - שבעים שנה, וימי עיבורו - שלש שנים.

נחש - לשבע שנים,

ולאותו רשע, לא מצינו חבר.

יש אומרים: מוכססים".

מנא הני מילי?

אמר רב יהודה אמר רב, ומטו בה משום דבי יהושע בן חנניא:

שנאמר: "ארור אתה מקל הבהמה,

ומקל חית השדה" ⁶⁶ (בראשית ג, יד).

אם מ"בהמה" נתקלל, מ'חיה' לא כל שכן!?

אלא לומר לה: כשם שנתקללה הבהמה מחיה, אחד לשבעה, ומאי ניהו? חמור מחתול, כך נתקלל הוא מבהמה, אחת לשבע, דהוה ליה נשב שני.

⁶⁶ ויאמר ה' אלהים אל הנחש כי עשית זאת ארור אתה מקל הבהמה ומקל חית השדה על גחנך תלך ועפר תאכל כל ימי חייך

רפ"י

מי כתיב מכל החיה ומכל הבהמה. דנידרוש מכל החיה שנתקלה יותר מבהמה:

[מכל הבהמה כתיב. משמע מבהמה המקוללת יותר כך נתקלל ואין לך מקוללת בבהמה גסה יותר מחמור]:

כך נתקלל הוא מבהמה אחד לשלש. כגון בהמה דקה טהורה דעיבורה לה' חדשים ובג' זימני (תלתא) הוי ט"ו:

אי בעית אימא מכל הבהמה. דמשמע מכל הבהמה המקוללת יותר:

ואיבעית אימא. לשם קללה נאמר הלכך קללה חמורה שתוכל לדרוש מן הפסוק שדי עילויה והכי נמי איכא לאקשווי ואימא כשם שנתקלה בהמה מחיה אחד לשנים ומאי ניהו חמור משועל כך נתקלל הוא מחמור אחד לשנים דהוה להו ב' שנים אלא איכא לתרוצי קללה שדי עילויה ועוד מכל הבהמה ומכל החיה כתיב דמשמע דמשום בהמה שיתירה קללתה על שום חיה ומצינו חמור מקולל מחתול אחד לשבע:

אימא:

כשם שנתקלה חיה מבהמה, אחת לשלש שנים, ומאי ניהו? ארי מחמור, כך נתקלל הוא, מחיה אחת לשלש שנים, דהוה ליה תשע שנים!

ח,ב מי כתיב 'מכל החיה ומכל הבהמה'?! "מכל הבהמה ומכל החיה" (בראשית ג, יד) כתיב, ארור הוא מבהמה שנתקלה מחיה.

ואימא: כשם שנתקלה בהמה מחיה אחד לשלש, ומאי ניהו? עז מחתול, כך נתקלל הוא, מבהמה אחד לשלש, דהוה ליה חמיסר ירחי!

איבעית אימא:

"מכל הבהמה" (בראשית ג, יד) כתיב.

אי בעית אימא:

קללה הוא, קללה שדי עילויה.

25. ח, ב - ט, א

רפ"י

לכמה מיעבר ומוליד. כמה שוהה
עיבורו במעיו:
דבי אתונא. מקום:
והא משמשי שמושי. ואי הוה מעברי
לא הוה משמשי שדרך חיה ובהמה
מאחר שנתעברה אינה מקבלת זכר:
והא חכימי. הנהו סבי וירדו לסוף
המעשה:
זיל זכינהו. נצחם:
ביסתרי. כסאות:
כי מטא להתם. לכרך שלהם:
עביד חיותא. מחתך בהמה:
ואנא רישא דחיותא אמרי לך. בתמיה:
סגי. צעוד ולך לפני:
דרי כריכא דקני. טול חבילה של קנים
וכי מטית התם נגד הפתח זקוף החבילה
לארץ:
כמאן דמיתפח. כאדם העומד לפוש:
אזל. ר' יהושע:
אשכח דרבנאי. אורבים:
מבראי. שלא יצא אחד מן הזקנים
לחוץ:
מגוואי. שלא יניחו אדם ליכנס וכי חזו
הנך סבי כרעא דעיילא קטלי להו
[לבראי] שהיתה אסקופת החדר עבה
ושופכין סובין או עפר עליה וניכרות בה
פסיעות האדם וכי חזו כרעא דעיילא
קטלי לשומרי [בראי] כי הניחו לבא וכי
חזו כרעא דנפקא קטלי להו [לגוואי]
שהניחוהו לצאת והשומרים לא היו
הורגים שום אדם אא"כ נכנס כולו
לפנים על כרחן או אחד יוצא כולו
לחוץ:
אפכיה. רבי יהושע לסנדליה ועמד על
האיסקופה ונראית פסיעה אחת נכנסת
ופסיעה אחת יוצאה ודחפוהו השומרים
ויצא וכשבאו הזקנים ראו כן ודימו
ששני בני אדם הן אחד נכנס ואחד יוצא
וקטלינהו לכולהו שומרים ואח"כ נכנס
רבי יהושע:
ינוקי מלעיל. בעלייה ולהרע נתכוונו
שהנותן שלום לעליונים תחלה הורגים
אותו התחתונים ואומרים אנו הזקנים
ולנו היה לך ליתן שלום תחילה והנותן
שלום לזקנים הורגין אותו הבחורים
ואומרים הלא אנו חשובים מהם
שאנחנו למעלה והם למטה:
מאי עבידתיך. מאי בעית הכא:
אי הכי. דחכימא את ניבעי אגן מינד:
אי זכיתו בי. אם תנצחוני:
דמידלו מינה. שמיוחסת מן הראשונה
ושואל אותה הרי יש לו ללמד הואיל
ולא נתנו לו את הראשונה כל שכן זו:
סיכתא. קבילי"א:
[דצה] לתתאי. דצה השפיל ידו ונעצה
בכותל במקום שאין חור ולא על דלי
דצה הגביה [ידו] ודצה במקום שיש חור
ועל:
גברא דאזיף וטריף. שהלוח מעות
לחבירו ולא נפרע ממנו אלא בקושי
שטרף לקוחות:
מאי חזי דהדר אזיף. לאחרני ולא
נתיסר מן הראשון:
לאנמא. ליער:
קטיל קמא טונא. חתך חבילה ראשונה
ולא מצי ביה להרימו על שכמו:
הדר קטיל ומנחה עליה. הואיל וצריך
סיוע אחרים עד דמיתרמי איניש ומדלו
ליה והאי נמי הואיל והפסיד באמנה
ראשונה חוזר ומאמין לאחרים עד
שמזדווג לו לאדם נאמן ומשכר בו:
מילי דכדי. דברי רוח ל"א מילי דכזיב
דברי כזב:
כודנתא. פרידה:
והוה תלי פיתקא. שטר בצוואר הוולד:

אמר ליה קיסר לדבי יהושע בן חנניה:

נחש לכמה מיעבר ומוליד?

אמר ליה: לשב שני.

והא סבי דבי אתונא ארבעינהו, ואוליד לתלת!

הנהו מיעברי הוה מעיקרא ארבע.

והא קמשמשי שמושי!

אינהו נמי משמשי כאדם.

והא חכימי אינהו!

אנן חכימינן מיניהו.

אי חכימת, זיל זכינהו ואיתינהו לי!

אמר ליה: כמה הוה?

שיתין גברי.

אמר ליה: עביד לי ספינתא דאית בה שיתין בתי,

וכל ביתא אית בה שיתין ביסתרי.

עבד ליה.

כי מטא להתם לבי טבחא, אשכחיה לההוא גברא דקא פשיט חיותא,

אמר ליה: רישך לזבונך?

אמר ליה: אין.

אמר ליה: בכמה?

אמר ליה: בפלגא דזוזא.

יהב ליה.

לסוף אמר ליה⁶⁷: הב לי רישך.

יהיב ליה חד רישא דחיותא.

אמר ליה: אנא רישא דחיותא אמרי לך? אנא רישך אמרי לך!

אמר ליה: אי בעית דאישבך, סגי אחוי לי פיתחא דבי אתונא.

אמר ליה: מסתפינא, דכל דמחוי קטלי ליה.

אמר ליה: דרי כריכא דקניא, וכי מטית להתם זקפה כמאן דקא מתפח.

אשכח דרבנאי מגוואי ודרבנאי מבראי,

דאי חזו כרעא דעיילא - קטלי להו לבראי,

ודנפקא - קטלי להו לגוואי.

אפכה לסנדליה - קטלי להו לגוואי,

אפכה לסנדליה - קטלי להו לכולהו.

אזל אשכח ינוקי מלעיל סבי מלתחת.

אמר: אי יהיבנא שלמא להני - קטלי לי הני,

סברי: אנן עדיפינן דיתבינן לעיל, ואינהו לתחת.

ואי יהיבנא להני - קטלי לי הני,

סברי: אנן עדיפינן דאנן קשינן טפי ואינהו דרדקי.

אמר: שלמא לכו!

אמרו ליה: מאי עבידתך?

אמר להו: אנא חכימא דיהודאי אנא, בעינא למיגמר חקמתא מינייכו.

אי הכי, ניבעי לך.

אמר להו: לחיי, אי זכיתו - כל דבעיתו עבידו בי,

ואי זכינא בכו - איכלו גבאי בספינתא.

אמרו ליה: ההוא גברא דאזיל ובעי אתתא ולא יהבו ליה,

מאי חזי ליה דאזיל היכא דמדלו מינה⁶⁸.

שקל סיכתא, דצה לתתאי - לא עאל, לעילאי - עאל, אמר: האי נמי מיתרמי בת מזליה.

גברא דאזיף, וטריף, מאי חזא דהדר אזיף?

אמר להו: גברא אזל לאגמא, קטל קמא טונא ולא מצי ביה, קטיל ומנח עילוייה,

עד דאיתרמי איניש מדלי ליה.

אמרו ליה: אימא לן מילי דבדיאי!

אמר להו: הנה ההוא פודניתא דילידא, והנה תלי ליה פיתקא,

⁶⁷ מסורת הש"ס

⁶⁸ שיטה מקובצת ועוד. גירסת וילנא: מיניה

וְכָתַב בֵּיהּ דְּמַסִּיק בְּבִי אָבָא מֵאָה אֶלְפָּא זִוְיָ.

רָש"י

הי נִינְהוּ מִלֵּי דְכַדִּי. אלו הן דברי רוח:
סיליתא. שיליא:
מפארי. עשו לי חבלים מסובין ואם אינכם עושין שאילתי אף אני לא אעשה שאילתכם:
חייטית. תפור אותה:
כרוכו לי גרדי מינה. הוציאו לי ממנה חוטין כדרך נשים שמוציאין חוטין מן הבגד ותופרין אותו בהן:
גרדי. בלע"ז פירנ"ש:
משרא דסכיני במאי קטלי ליה. ערוגה דסכיני במה קוצרין אותה:
זגתא. תרנגולת:
ורצוצא דמית. אפרוח שמת בקליפתו:
אחוי לן מנא דלא שוי חבליה. הראנו כלי שאינו שוה ההפסד שהוא מפסיד:
בודיא. מחצלת:
לא על בתרעא. שהיה ארוך ורחב יותר מן הפתח:
איתו מרי. פשו"י"ר בלע"ז:
וסיתרו. פתח הבנין והכותל עד שיכנס:
איתניהו. למיעל בספינתא הואיל וזכיניהו היה מביאם אחד אחד בפני עצמו ומכניסו לחדר:
וכי חזייה שיתין ביסתרקי. סבר כל חבירי יבואו כאן:
אמר ליה. רבי יהושע:
לספונא. רב החובל:
שרי ספינתך התר ספינתך ולך. לבי בליעי. מים שבאוקיינוס שבולעים כל מימות שבעולם שנופלין בו ומביאין אותם עד תהום ופולטות אותן והיינו דכתיב (קהלת א) והים אינו מלא:
מעני. מעונים ושפלים לפי שלא היו בארצם:
איקשו. העיזו ודברו קשות את המלך כשהריחו ריח ארצם סבורים להיות קרובים לארצם:
בתיגדא. בכלי ל"א בתיגארא חבית:
דשמוט כתפייהו. נשמטו שכמם:
ובלו ואזול. בלו והלכו לאבדון:

אָמְרוּ לֵיהּ: וְכֹדֶנִיתָא מִי יִלְדָּה?!

אָמַר לָהּ: הִי נִיהוּ מִלֵּי דְבְדִיאִי.

מִילְחָא כִּי סָרְיָא, בְּמֵאִי מִלְחִי לָהּ?

אָמַר לָהּ: בְּסִילְתָא דְכֹדֶנִיתָא.

וּמִי אִיכָא סִילְתָא לְכֹדֶנִיתָא?!

וּמִילְחָא מִי סָרִי?!

בְּנִי לֵן בֵּיתָא בְּאִוִּירָא דְעֶלְמָא.

אָמַר שָׁם, תֵּלָא בִּין רְקִיעָא לְאַרְעָא.

אָמַר לָהּ: אֶסִּיקוּ לִי לִיבְנִי וְטִינָא.

מְצִיעֲתִיה דְעֶלְמָא הִיכָא?

זְקָפָה לְאַצְבָּעֲתִיה, אָמַר לָהּ: הִכָּא.

אָמְרוּ לֵיהּ: וּמִי יִימָר?

אֵייתוּ אֲשָׁלִי וּמִשְׁחוּ!

אֵית לֵן בִּירָא בְּדִבְרָא, עֵיילָא לְמָתָא.

אָמַר לָהּ: אַפְשִׁילוּ לִי חֲבֵלִי מִפְּאֵרִי וְאַעֲיִילִיהּ.

אֵית לֵן רִיחֵיא דְתִבְרָא, חֵיטִיָּה.

אָמַר: כְּרוּכוּ לִי מִינִיה גְּרָדִי וְאִיחִיטִיָּה.

מִשְׁרָא דְסִכְיָנִי בְּמֵאִי קִטְלִי?

בְּקִרְנָא דְחִמְרָא.

וּמִי אִיכָא קִרְנָא לְחִמְרָא?!

וּמִי אִיכָא מִשְׁרָא דְסִכְיָנִי?!

אֵייתוּ לֵיהּ תְּרִי בִיעִי,

אָמְרוּ לֵיהּ: הִי דְזִגְתָא אֹפְמָתִי וְהִי דְזִגְתָא חֵינּוּרְתִּי?

אֵייתִי לָהּ אֵיהּ תְּרִי גְבִינִי,

אָמַר לָהּ: הִי דְעִיזָא אֹפְמָתִי וְהִי דְעִיזָא חֵינּוּרְתִּי?

וּרְצוּצָא דְמִית, מַהִיכָא נְפִיק רוּחִיהּ?

מַהִיכָא דְעֵל נְפִק.

אֲחֹוִי לֵן מְנָא דְלֹא שָׁוִי חֲבִילִיהּ.

אֵייתוּ בּוּדִיא, פִּשְׁטוּהּ, לֹא הָוָה עֵייל בְּתִרְעָא,

אָמַר לָהּ: אֵייתוּ מְרִי סִיתְרוּהּ.

הֵינּוּ מְנָא דְלֹא שָׁוִי חֲבִילִיהּ.

אֵייתִינְהוּ כָּל חַד וְחַד, כִּי חֲזִי שִׁיתִּין בִּיסְתְּרָקִי, אָמַר: כּוּלְהוּ חֲבֵרָאִי לְהִכָּא אָתוּ.

אָמַר לֵיהּ לְסַפּוּנָא: שְׂרִי סְפִינְתְּךָ. בְּהַדִּי דְקָאָתוּ שְׁקֵל עֶפְרָא מְעַפְרִיָּהוּ,

כִּי מָטִי לְבִי בְּלִיעִי, מְלֹא כּוּזָא דְמֵיא מְבִי בְּלִיעִי.

כַּד אָתוּ אֹקְמִינְהוּ קִמִּי קִיסָר.

חֲזַנְהוּ דְהָווּ מְעַנִּי, אָמַר לֵיהּ: הֲנִי לָאוּ נִינְהוּ!

שְׁקֵל מְעַפְרִיָּהוּ וְשִׁדָּא עֵילּוּיָהּ, אֶקְשׁוּ לְאַפִּי מְלָכָא.

אָמַר לֵיהּ: כָּל דְּבַעֲיָת עָבִיד בְּהוּ.

אֵייתִי הִנְהוּ⁶⁹ מֵיא דְאֵייתִי מְבִי בְּלִיעִי, שְׁדִינְהוּ בְּתִיגְרָא⁷⁰,

אָמַר לָהּ: מְלִוְיָהּ לָהּ וְאִזִּילוּ לָכוּ.

מְלוּ וְשִׁדּוּ בֵּיהּ קִמְאִי קִמְאִי וּבְלַע לָהּ, מְלוּ עַד דְּשִׁמִּיט כְּתִפֵּיהּ, וּבְלוּ לָהּ וְאִזּוּל.

ט,א

⁶⁹ הגהות הב"ח ועין יעקב. גירסת וילנא: אֵייתִינְהוּ

⁷⁰ רבינו גרשום, תוספות ועוד. גירסת וילנא: כְּתִיגְרָא

26. ט, א-ב

רס"י

מתניתין

חמורה שלא ביכרה, וילדה: שני זכרים - נותן טלה אחד לכהן.
 זכר ונקבה - מפריש טלה אחד, לעצמו.
 שתי חמוריו שלא ביכרו, וילדו: שני זכרים - נותן שני טלאים לכהן.
 זכר ונקבה,
 או שני זכרים ונקבה - נותן טלה אחד לכהן.
 שתי נקבות וזכר,
 או שני זכרים ושתי נקבות - אין לכהן כלום.
 אחת ביכרה, ואחת שלא ביכרה, וילדה: שני זכרים - נותן טלה אחד לכהן.
 זכר ונקבה - מפריש טלה אחד לעצמו.

שנאמר: "ופטר חמור תפדה בשה"⁷¹ (שמות לד, כ).

מן הבבשים ומן העזים,

זכר ונקבה,

גדול וקטן,

תמים ובעל מום.

פודה בו פעמים הרבה.

נכנס לדיד להתעשר,

ואם מת - נהנין בו.

גמרא

מאן תנא?

אמר רבי ירמיה:

דלא כרבי יוסי הגלילי.

דאי רבי יוסי הגלילי האמר: "אפשר לצמצם" (בכורות ז).

אמר אביי:

אפילו תימא רבי יוסי הגלילי,

שאני התם, דכתיב: "הזכרים לה"⁷² (שמות יג, יב).

ולגמר מיניה!

הא מיעט רחמנא "הזכרים" (שמות יג, יב).

איכא דאמרי:

לימא דלא כרבי יוסי הגלילי?

דאי רבי יוסי הגלילי, האמר: "אפשר לצמצם" (בכורות ז)!

אמר אביי:

אפילו תימא רבי יוסי הגלילי,

שאני התם, דכתיב: "הזכרים לה" (שמות יג, יב).

בשלמא לרבי ירמיה, דלא מוקי לה כרבי יוסי הגלילי,

היינו דלא קתני: 'ויצאו שני ראשיהן כאחד'.

אלא לאבבי, ליתני: 'ויצאו שני ראשיהן כאחד'!

ועוד,

תניא:

"חמורו שלא ביכרה, וילדה שני זכרים, ויצאו שני ראשיהן כאחד,

רבי יוסי הגלילי אומר:

שניהן לכהן,

מתני'

נותן טלה אחד לכהן. בפדיון דממה
 נפשך חד מינייהו בכור שפטר את
 הרחם:

זכר ונקבה. ואין ידוע אם זכר תחלה
 והרי הוא בכור או נקבה יצאתה תחלה
 ואין כאן בכור:

מפריש טלה. משום ספק ומפקיע עליו
 קדושת פטר חמור:

והוא לעצמו. שהוא בעצמו יאכל הטלה
 ולא יתנונו לכהן דכהן הוי מוציא
 מחבירו ועליו הראייה להביא עדים
 שהזכר יצא תחלה ואיסורא ליכא
 דאפי' פטר חמור גמור שפדאו בשה אין
 קדושה לא בו ולא בפדיונו כדקתני
 במתניתין ואם מת נהנה בו אלא גזל
 הוא דאיכא אם אינו נותן את הטלה
 לכהן דממונא הוא והכא ליכא גזל
 דספק הוא:

שני חמורים כו' זכר ונקבה. נותן טלה
 לכהן בשביל הזכר:

או שני זכרים ונקבה. דחדא ילדה זכר
 וחדא ילדה זכר ונקבה:

נותן טלה אחד לכהן. דהא איכא חד
 זכר ודאי בכור ואידך דהוי ספק דשמא
 הנקבה יצאתה תחלה מפריש טלה
 והוא לעצמו:

שני זכרים ושתי נקבות. ספק הן
 דשמא כל חד וחד ילדה זכר ונקבה
 ושמא נקבות יצאו תחלה הילכך אין
 כאן לכהן כלום אלא מפריש עליהן שני
 טלאים לאפקועי איסוריהן והן לעצמו:
 אחת ביכרה וכו' זכר ונקבה מפריש
 טלה והוא לעצמו. דשמא אותה שלא
 ביכרה ילדה את הנקבה:

שנאמר ופטר חמור תפדה בשה.
 ארישא קאי כלומר מנא לן דפדיון פטר
 חמור בשה שנאמר ופטר חמור תפדה
 בשה:

זכר ונקבה. בין שה זכר בין נקבה:
 ופודה בו פעמים הרבה. שאם חזר כהן
 ונתנו לו לישראל ויש לו פטרי חמורים
 יכול לפדותן בו:
 נכנס כו'. מפרש בגמ':

גמ'

מאן תנא. דחמורה שלא ביכרה וילדה
 שני זכרים דאינו נותן לכהן אלא חד
 טלה:

דלא כר' יוסי הגלילי. דאמרינן לקמן
 בפ' הלוקח עובר פרתו (דף יז). רחל
 שלא ביכרה וילדה שני זכרים ר' יוסי
 הגלילי אומר שניהם לכהן דאפשר
 לצמצם ששניהן יצאו כאחד ושניהן
 בכורות:

שאני התם דכתיב. גבי רחל:

הזכרים לה'. דמשמע שנים אבל בפטר
 חמור דלא כתיב ביה הזכרים א"נ
 אפשר לצמצם לא קדשי:

ולגמר מיניה. בכור בהמה טמאה
 מבהמה טהורה:

הא מיעט רחמנא. הזכרים ה"א יתירה
 משמע זו ולא אחרת:

בשלמא לר' ירמיה דלא מוקי לה כרבי
 יוסי. דקמפרש טעמא דמתניתין משום
 (טעמא) דאי אפשר לצמצם שלא יצא
 ראש האחד תחלה דהוי פטר רחם היינו
 דלא קתני במתני' יצאו שני ראשיהן
 כאחת כי היכי דתני לקמן בפירקין (דף
 יז). גבי מילתיה דרבי יוסי הגלילי דהא
 לא אפשר:

אלא לאבבי. דאפשר לצמצם וטעמא
 משום מיעוט דהזכרים ליתני ויצאו
 ראשיהן כאחת דשמעין מינה רבותא:
 ועוד תניא בהדיא. דאפי' בבהמה
 טמאה אמר נמי רבי יוסי שניהן לכהן:

⁷¹ ופטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו כל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריכם

⁷² והעברת כל פטר רחם לה' וכל פטר שגר בהמה אשר יקנה לך הזכרים לה'

רש"י

בקדושת הגוף. בבהמה טהורה :
אלא משום שנאמר הזכרים.
בבכור בהמה טהורה דשמעינן
מינה דאפשר לצמצם אמר ה"ה
לפטר חמור :
לימא קסברי רבנן מקצת רחם.
הנוגע בבכור מקדשו דנהי דאי
אפשר לצמצם וראשון לחודיה
קדיש איכא למיפרך הא קודם
שיצא כולו יצא אחיו וחצץ בינו
לבין הרחם וכתוב (במדבר ח)
פטר כל רחם עד שיפטור כל
הרחם ולר' יוסי ליכא למיפרך
דכיון דתרווייהו קדשו כחד דמו :
מין במינו. ואלו שניהם מין
אחד :

שנאמר: "הזכרים לה" (שמות יג, יב).

והא, כי קתיב האי, בקדושת הגוף הוא דקתיב!
אלא, משום שנאמר: "הזכרים לה",
תויבתא דאב"י!

תויבתא.

ט, ב ורבנן?

לימא קסברי רבנן מקצת רחם מקדיש?
דאי כוליה רחם מקדיש, נהי דאי אפשר לצמצם - חציצה מיהא איכא!

אמר רב:

מין במינו - אינו חוצץ.

27. ט, ב

רס"י

ומותר. קודם פדיונו:
בכור אדם. מותר בהנאה למעשה ידיו קודם פדייה דהא לא אשכחן דאסור:
שהקפידה וכו'. וכיון דמחמיר כולי האי שקבע לו הכתוב פדיון בשה ולא באחר ודאי אסור בהנאה:
בשלקי. עשבים שלוקות:
בשויו. שנותן עשבים שוה דמי החמור לכהן:
בשויו לא אמרי'. דלא חמיר מהקדשות:
לאפקועי לאיסורא בשה. ואפילו שלא בשויו כדקתני מתני' גדול וקטן:
בכסף צורי. דאינו מתחלל על אסימון כדכתיב (דברים יד) וצרת הכסף בידך:
במזיד. שנתכוון לחללו:
קידש. אם קידש בו את האשה מקודשת אלמא מותר בהנאה לר' יהודה:
בהך דביני וביני. ששוה החמור יותר מן השה:
שפדיונו מותר. כגון הכא שהכהן אוכל את השה בלא שום הקרבה והוא אסור קודם פדיון דהא פסולי המוקדשין שאסורין בהנאה קודם פדיון הוי פדיון נתפס בקדושתן ואסור:
שביעית. המוכר פירות שביעית הדמים מותרין לעולם והפירות עצמן מתבערין בשעת הביעור כשכלה לחיה וקס"ד דהאי מקשה דפדיון שביעית מותר לעולם ולא שמיצא ליה הא דאחרון אחרון נתפס:
אחרון אחרון. במס' סוכה (דף מ:) לקח בפירות שביעית בשר אלו ואלו מתבערין בשעת הביעור לקח בבשר יין יצא בשר ונכנס יין בשמן יצא יין ונכנס שמן ואחרון נתפס בשביעית להתבער ופרי עצמו שגדל בשביעית שבאו אלו מכחו בכ"מ שהוא אסור מן הביעור ואילך:

[חמורה שלא ביכרה, וילדה: שני זכרים - נותן טלה אחד לבנה].
 זכר ונקבה - מפריש טלה אחד, לעצמו".

וכיון ד"לעצמו" הוא, למה לי לאפרושי?!

לאפקועי לאיסוריה מיניה.

אלמא: כיון דלא מפקע - אסור בהנאה.

מתניתין מני?

רבי יהודה היא.

דתנאי:

"פטור חמור אסור בהנאה,

דברי רבי יהודה⁷³,

ורבי שמעון מתיר".

מאי טעמא דרבי יהודה?

אמר עולא:

יש לך דבר שצריך פדייה, ומותר.

ולא?!

והרי בכור אדם שצריך פדייה ומותר!

אלא:

יש לך דבר שהקפידה עליו תורה בשעה, ומותר?!

ומי הקפידה?!

והא רב נחמיה בריה דרב יוסף פריק ליה בשילקי בשויו!

בשויו - לא קאמר.

כי קאמרינן - שלא בשויו.

והכי קאמר:

יש לך דבר שהקפידה עליו תורה לאפקועי לאיסוריה בשעה?!

והרי מעשר, שהקפידה עליו תורה בכסף צורי,

ותנן:

"רבי יהודה אומר:

במזיד קידש" (קידושין נב:).

בפטור חמור נמי מיקדש,א,

כדרבי אלעזר,

דאמר **רבי אלעזר**: אשה יודעת שאין מעשר שני מתחלל על ידה, ועולה ואוכלתו בירושלים.

הכא נמי, אשה יודעת דפטור חמור איסורא אית ביה, ופרקא ליה בשעה, ומקדשא בהך דביני וביני.

ורבי שמעון - מאי טעמא?

אמר עולא:

יש לך דבר שפדיונו מותר והוא אסור?

⁷³ תוספת המילים על פי כתבי יד, ובמקבילה ומסורת הש"ס

ולא?

והרי שביעית דפדיונה מותר, והיא אסורה!

שביעית נמי פדיונה אסור,

דאמר מר: "האחרון אחרון נתפס בשביעית, והפרי עצמו" ⁷⁴ - אסור.

ואיבעית אימא:

רבי יהודה ורבי שמעון בהאי קרא קמיפלגי:

דתניא:

"לא תעבד בבכור שורך" ⁷⁵ (דברים טו, יט) - אבל אתה עובד בשלך ובשל אחרים.

"ולא תגז בכור צאנך" (דברים טו, יט) - אבל אתה גוזז שלך ושל אחרים.

דברי רבי יהודה.

רבי שמעון אומר: "לא תעבד בבכור שורך" - אבל אתה עובד בבכור אדם.

"לא תגז בכור צאנך" - אבל אתה גוזז בכור חמור.

בשלמא לרבי שמעון, היינו דכתיב תרי קראי,

אלא לרבי יהודה, תרי קראי למעוטי שלך ושל אחרים - למה לי?

ותו,

לרבי יהודה בכור אדם נמי, נימא דאסיר!

אלא דכולי עלמא "שורך" - למעוטי בכור אדם הוא דאָתא.

כי פליגי "בצאנך" - דרבי יהודה לטעמיה דאמר: שותפות גוי - חייבת בבכורה,

וכי איצטריך קרא למישרי בגזא ועבודה.

ורבי שמעון סבר:

שותפות גוי - פטורה מן הבכורה,

ולענין גזא ועבודה - לא איצטריך קרא.

כי איצטריך קרא לפטר חמור.

בשלמא לרבי יהודה, היינו דכתיב: "צאנך", ו"שורך" - אטו "צאנך".

אלא לרבי שמעון, "שורך" ו"צאנך" למה לי?

קשיא.

רס"י

בשלך ושל אחרים. עובדי כוכבים כגון בכור בהמה שיש בה שותפות לעובד כוכבים אע"ג דמחייב ר' יהודה למיתב חצי דמיו לכהן שרי בגזא ועבודה שאין קדושה לחצאין אבל פטר חמור לא ממעט מהאי קרא וכל כמה דלא ממעט לא שרינן ליה דלא גרע מבכור בהמה טהורה ולרבי שמעון ממעט ליה קרא: בשלמא לרבי יהודה. דדריש צאנך ולא של שותפות עובד כוכבים:

היינו דכתיב צאנך. דמשמע המיוחד לך ולא כתב צאן סתמא ושורך אע"ג דמצי למיכתב בבכור שור ומימעט נמי בכור אדם מיניה אפי' הכי אטו צאנך כתב שורך: הי"ג היינו דכתיב צאנך ושורך אטו צאנך אלא לר"ש לכתוב שור וצאן: אמר רבא גרסינן:

⁷⁴ הוספו מספר מילים על פי כתבי היד

⁷⁵ קל הבכור אשר יולד בקרך ובצאנך חזק תקדיש לה' אלהיך לא תעבד בבכר שורך ולא תגז בכור צאנך

28. ט, ב - י, ב

רס"י

לאחר עריפה. אם לא פדאו וערפו כדינו:
אסור. להאכילו לכלבו:
עגלה ערופה. אסורה בהנאה משום דכתיב (דברים כא) שם שם תהא קבורתה:
ושור הנסקל. ששחטו לאחר שנגמר דינו דלא ירדה בו טומאת נבילות ועגלה ערופה ששחטה לאחר ירידתה לנחל איתן דקיי"ל דהיא אוסרתה:
ציפורי מצורע. אסורין בהנאה במסכת קדושין (דף נז.):
ופטר חמור. ששחטו ועדיין מפרסם שלא ירד לטומאת נבילה אבל אם נגע בו שרץ מטמא טומאת אוכלים שאם חזר ונגע באוכלים אחרים מטמאים אע"פ שמפרסם דאמר בהעור והרוטב (חולין קיז:) השוחט בהמה טמאה לעובד כוכבים ומפרסם מטמא טומאת אוכלים דמהניא לה שחיטת ישראל למהוי מחשבה הואיל ושחיטה דכוותה חזיא לה בבהמה טהורה אי נמי אפילו ערפו ממש דנבילה היא ואיכא למימר בהם טומאת אוכלים כגון דאיכא פחות מכזית מינייהו דלא חזי לטומאת נבילות מיצטרף בהדי פחות מכביצה אוכלין ומשלימו לכביצה:
כולן מטמאין טומאת אוכלין. אם נגע בהו טומאה ואע"ג דאינהו גופייהו אסירי מהניא להו להכי שאם נגעו באוכלין אחרים מטמאין אותן:
כולן אין מטמאין. הואיל ואסורין בהנאה:
שעת הכושר. קודם בישול:
לאחרים. לעובדי כוכבים דאינו אסור בהנאה:
אי הכי. דטעמא דר' שמעון משום הנאה הוא:
מה להלן מותר בהנאה. דכתיב לכלב תשליכון אותו (שמות כב):
לדידיה נמי. לצורך ישראל עצמו היתה לו שעת הכושר אבל שור הנסקל ועגלה ערופה לא היתה לו שעת הכושר אפי' קודם לכן דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת:
ליתני ומודה ר' שמעון בפטר חמור. דהא יכול להאכילו לאחרים הוא:

[פטר חמור אסור בהנאה,

דברי רבי יהודה⁷⁶,

ורבי שמעון מתיר].

אמר רבה:

ומודה רבי שמעון לאחר עריפה, שהוא אסור.

מאי טעמא?

גמר 'עריפה'⁷⁷ (שמות יג, יג) 'עריפה'⁷⁸ (דברים כא, ד) מעגלה ערופה.

אמר רבה:

מנא אמינא ליה?

דתניא:

"העגלה,

וכלאי הדרם,

ושור הנסקל,

ועגלה ערופה,

וציפורי מצורע,

ופטר חמור,

ובשר בחלב, - כולן מטמאין טומאת אוכלין.

רבי שמעון אומר:

כולן אין מטמאין טומאת אוכלין.

ומודה רבי שמעון בשר בחלב שמטמא טומאת אוכלין,

הואיל והיתה לו שעת הכושר.

ואמר רבי אסי אמר רבי יוחנן:

מאי טעמא דרבי שמעון?

דכתיב: "מכל האכל אשר יאכל"⁷⁹ (ויקרא יא, לד) -

אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים - קרוי אוכל.

שאית אתה יכול להאכילו לאחרים - אינו קרוי אוכל.

אי הכי,

בשר בחלב - מאי איריא? דהיתה לה שעת הכושר.

תיפוק לי ד"אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים" הוא!

דתניא:

"רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון:

בשר בחלב - אסור באכילה,

ומותר בהנאה,

שנאמר: "כי עם קדוש אתה לה' אלהיך"⁸⁰ (דברים יד, כא),ולהלן הוא אומר: "ואנשי קדש תהיון לי"⁸¹ (שמות כב, ל),

מה להלן - אסור באכילה, ומותר בהנאה,

אף כהן - אסור באכילה ומותר בהנאה!

חדא, ועוד קאמר,

חדא - אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים הוא.

ועוד - לדידיה נמי, הרי היתה לו שעת הכושר.

ואם איתא דלאחר עריפה שרי רבי שמעון,

ליתני: 'ומודה רבי שמעון בפטר חמור ובשר בחלב שמטמאין טומאת אוכלין!'

⁷⁶ תוספת המילים על פי כתבי יד, ובמקבילה ומסורת הש"ס⁷⁷ וכל פטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו וכל כמור אדם בבנין תפדה⁷⁸ והורדו וקני העיר ההוא את העגלה אל נחל איתן אשר לא יעבד בו ולא יזרע וזרעו שם את העגלה בנחל⁷⁹ מכל האכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים וטמא וכל משקה אשר ישקה בכל קלי וטמא⁸⁰ לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכר לזכר כי עם קדוש אתה לה' אלהיך לא תבשל גדי בחלב אמו⁸¹ ואנשי קדש תהיון לי ובשר בשדה טרפה לא תאכלו ולכלב תשליכון אותו

רפ"י

דלא חשיב עליה. לאכילה ומשום הכי לא תני ליה דסתמיה לאו לאכילה קאי:
ואיסורו חישבו. איסור דאסר ליה רחמנא לישראל משויא ליה אוכל דכיון דאסר ליה מכלל דראוי לאכילה לעובד כוכבים הוא:

צריכה מחשבה. לטמא טומאת אוכלין אם נגע בהן שרץ שאם תגע אחרי כן באוכלין כשרין תטמאם וכל כמה דלא חשיב עליה לית ביה שום טומאת מגע דנבלת עוף טהור אינה מטמאה אלא אם אכלה ואז מטמאה אותן בגדים שהוא לבוש בשעת בליעה:

ואינה צריכה הכשר. הואיל ויש עליה טומאה חמורה לטמא אדם ובגדים אם היה אוכלה ואמר בכריתות בפרק דם שחיטה (דף כא.) וכי יותן מים וכו' מה זרעים מיוחדין שאין סופן לטמא טומאה חמורה צריכין הכשר אף כל שאין סופן לטמא טומאה חמורה צריכין הכשר ולא שייך הכשר אלא בטומאה קלה דאוכלין וכן מחשבה:

ר' שמעון היא. דלית ליה איסורו חישבו:
נבלת בהמה טמאה בכ"מ. שהיא סתמא לאו לאכילה קיימא דמאיסה ועוד שיש לה שני דחויין אחת שלא נשחטה ואחת טמאה היא וכן נבלת עוף טהור:

וחלב. שומן של נבלה טהורה:
בכפרים. דעניים הם ואין רגילין לאכול עופות ושומן צריכין מחשבה להאכילן לעובד כוכבים ואם לאו אין מטמאין טומאת אוכלין ואי"ת נבלת בהמה טמאה טומאת אוכלין למה לה הא מטמאה אדם וכלים כ"ש אוכלין תריץ כדאמר בכריתות בפרק דם שחיטה (דף כא.) דאי איכא פחות מכזית טמאה דאין עליה טומאת נבלות שהרי אין בה שיעור וצירפו לפחות מכביצה אוכלין אם חישב על פחות מכזית זה לאכילה מצטרף עם שאר אוכלין להשלימה לכביצה שאם יגע בהן שרץ יטמאו וחלב לא גרסינן דליכא למימר ביה אין צריך הכשר דאי בחלב נבלה הא אין מטמא טומאה חמורה דכתיב (ויקרא ז) יעשה לכל מלאכה ואמאי לא ניבעי הכשר ואי בשחוטה ומשום שכבר הוכשר הא שנינו בגמ' בהעור והרוטב (חולין קכח.) חזר ר"ע להיות שונה כר' יהודה דהכשר שחיטה לא מהניא לחלב משום דאכתי לאו אוכל הוא דהא דכפרים לאו בר אוכל הוא עד דחשיב עליה ובטהרות במשנה לא גרסינן ליה:

ואינה צריכה הכשר. הואיל ומטמאה טומאה חמורה בעוד שהיה בה זית שלם בעודה היא מחוברת בנבלה:

נבלת בהמה טהורה בכ"מ. סתמא לאכילת עובד כוכבים דלא מאיסה ועוד דלגבי ישראל אין בה אלא דיחוי אחד הלכך אינה צריכה מחשבה לקבל טומאת אוכלין להצטרף פחות מכזית הימנה לפחות מכביצה אוכלין וכן נבלת עוף טהור וחלב של שחוטה:

בשווקים. בכרכים דיש בה רוב עם ועשירים הם ורגילין לאכול רוב עופות ושומן:

ולא הכשר. נבלת בהמה ועוף משום דמטמאין טומאה חמורה וחלב שחוטה בשווקים משום שכבר הוכשר בשחיטה דכיון דלא בעי מחשבה אהני ליה הכשר שחיטה:

הא טמאה בעיא מחשבה. ולא אמרינן איסורו זהו חישבו:

אף הגמל. דינו כבהמה טהורה הואיל ויש בו אחד מסימני טהרה ומדאוסוף ר"ש בסיפא מכלל דרישא רבנן היא ושי"מ לית להו איסורו חישבו וגבי פטר חמור דמטמאין לעיל בדחשיב עליה הוא ואפי"ה מטטר ר"ש דאוכל שאי אתה יכול להאכילו לאחרים הוא דמודה ר"ש לאחר עריפה שהוא אסור כדרב':

אלא אמר רבא. דכ"ע לא אמרינן איסורו חישבו גרידא ואפי"ה פלוגתייהו בדלא חשיב וליתא לדרב' ודקשיא לך מאי טעמא דרבנן אי דערפיה מיערף הכי נמי דמודו רבנן דלא מטמא טומאת אוכלין הואיל ולא חשיב עליה:

הכא במאי עסקינן כגון ששחטו. לפטר חמור ואי דשחטיה לשם שחיטה גמורה אפי' לר' שמעון הויא מחשבה ומטמא אלא בשחטו ע"מ להתלמד בו הלכות שחיטה ובהך פלוגי דרבנן סברי הך שחיטה משויא לה אוכל כשחיטה גמורה מעלייתא דאמרינן בהעור והרוטב (חולין קיז:) השוחט בהמה לעובד כוכבים כו' כדפרישית לעיל ור"ש סבר הך שחיטה לאו מעלייתא היא ולא הויא מחשבה ובפלוגתא דנימוס ור"א:

אי דחשיב עליה - הכי נמי!
הכא במאי עסקינן: דלא חשיב עליה.

וטעמא מאי מטמאי רבנן?

אמרוהו רבנן קמיה דרב ששת:
הואיל ואיסורו חישבו.

ולרבנן,

מי אמר "הואיל ואיסורו חישבו"??

והא תנן:

"שלשה עשר דברים אמרו בנבלת עוף טהור, זו אחת מהן: צריכה מחשבה,

ואינה צריכה הכשר" (טהרות א, א.).

ואי "איסורו חישבו" - למה לי "מחשבה"!

הא מני?

רבי שמעון היא.

תא שמע:

"נבלת בהמה טמאה בכל מקום, ונבלת עוף טהור,

והחלב:

בכפרים - צריכים מחשבה,

ואינם צריכים הכשר" (עוקצין ג, ג.).

ואי אמרת: "איסורו חישבו" - למה לי מחשבה!

הא מני?

רבי שמעון היא.

תא שמע:

"נבלת בהמה טהורה בכל מקום, ונבלת עוף הטהור,

והחלב:

בשווקים - אינן צריכין מחשבה,

ולא הכשר."

הא טמאה - בעיא מחשבה!

וכי תימא: הא מני? רבי שמעון היא,

הא מדסיפא רבי שמעון הוי, רישא לאו רבי שמעון.

דקתני סיפא:

"רבי שמעון אומר:

אף הגמל והארנבת והשפן והחזיר - אינן צריכין: לא מחשבה, ולא הכשר.

ואמר רבי שמעון:

מה טעם?

הואיל ויש בהן סימני טהרה!"

אלא אמר רבא:

דכולי עלמא לא אמרינן: 'איסורו חישבו',

אי דערפיה מיערף הכי נמי,

הכא במאי עסקינן: כגון ששחטו להתלמד בו.

ובפלוגתא דנימוס ורבי אלעזר⁸² נחלקו,

יב,

⁸² שיטה מקובצת, ובהמשך. גירסת וילנא: אַלְעִזֵּר

דַּתְנִיא:

"אָמַר רַבִּי יוֹסִי:

סָח לִי נִימוֹס, אָחִיו שֶׁל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הַגִּרְסִי:
שֶׁשׁוּחָט אֶת הָעוֹרֵב לְהַתְלַמֵּד בּוֹ - דָּמוֹ מִכֶּשֶׁר.
רַבִּי אֱלֶעָזָר אוֹמֵר:
דָּם שְׁחִיטָה - לְעוֹלָם מִכֶּשֶׁר."

רַבִּי אֱלֶעָזָר הֵינְנוּ תָנָא קַמָּא!

אָלָא לָאו 'אִיסוּרוֹ חִישׁוּבוֹ' אֵיכָא בִּינְיָהּ:

תָּנָא קַמָּא סָבַר: דָּמוֹ מִכֶּשֶׁר לְעֵלְמָא.

אָבַל לְגוּפִיהָ בְּעֵי מַחֲשָׁבָה.

וְאֵתָא רַבִּי אֱלֶעָזָר לְמִימַר: דָּם שְׁחִיטָה לְעוֹלָם מִכֶּשֶׁר,

אֲפִילוּ לְגוּפִיהָ נָמִי לֹא בְּעֵי מַחֲשָׁבָה.

מָמַאי?

דִּילְמָא טַעֲמָא דְרַבִּי אֱלֶעָזָר הָתָם דְּשָׂאנִי עוֹרֵב, הוּאִיל וְיֵשׁ בּוֹ סִימְנֵי טְהָרָה!

וּמִנָּלָן דְּסִימְנֵי טְהָרָה מִילְתָּא הִיא?

דְּקִתְנִי עָלָה דְּהִיא:

"אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן:

מָה טַעַם?

הוּאִיל וְיֵשׁ בּוֹ סִימְנֵי טְהָרָה."

וְכִי תִימָא: אִי מִשּׁוּם סִימְנֵי טְהָרָה, מָאִי אִירִיא לְהַתְלַמֵּד? אֲפִילוּ לְהַתְעַסֵּק נָמִי!

אִין הָכִי נָמִי,

וּמִשּׁוּם נִימוֹס.

רַס"י

דָּמוֹ מִכֶּשֶׁר. אִם נָפַל עַל הַזְרָעִים וְכָל שָׂכָן אִם שָׁחַטוּ שְׁחִיטָה גְמוּרָה דָּמוֹ מִכֶּשֶׁר אֲפִילוּ לְגוּפִיהָ דְשְׁחִיטָתוֹ הוּאִי מַחֲשַׁבְתּוֹ וְאִי נִחְרוּ וְלֹא שָׁחַטוּ תוֹ לֹא הוּאִי פְלִיג בֵּה רַבִּי אֱלֶעָזָר דּוּדָאִי לְעֵלְמָא הוּאִי דְמִכֶּשֶׁר דָּמוֹ וְלֹא לְגוּפִיהָ דִּאִהוּ גּוּפִיהָ לֹא מִקְבֵּל טוֹמָא בְּלֹא מַחֲשָׁבָה:

אֵלָא לָאו אִיסוּרוֹ חִישׁוּבוֹ. הוּאִי דִאִיכָא בַּהֲדִי שְׁחִיטָה כַּה"ג אִיכָא בִּינְיָהּ:

לְעֵלְמָא. אִם נָפַל עַל הַזְרָעִים אֲבַל לְגוּפִיהָ בְּעֵי מַחֲשָׁבָה דִּאִיסוּרוֹ חִישׁוּבוֹ גְרִידָא לֹא אִמְרִינָן וְהַךְ שְׁחִיטָה לֹא חֲשִׁיבָא לְשׁוּוּיָהּ אוֹכְל:

וְאִפִּי לְגוּפִיהָ לֹא בְּעֵי מַחֲשָׁבָה. דַּהֲךְ שְׁחִיטָה מְשׁוּיָא לָהּ אוֹכְל וּבַהֲאִי נָמִי פְלִיגִי רַבֵּן כִּרִּי אֱלֶעָזָר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן כְּנִימוֹס:

הוּאִיל וְיֵשׁ בּוֹ סִימְנֵי טְהָרָה. כְּדָאמַר בְּאֵלּוֹ טְרִיפוֹת (חֻלְיִין סָא:) מִשּׁוּם הָכִי הוּי אוֹכְלָא אֲבַל לְגַבֵּי פֶטֶר חֲמוּר דְּלִית לִיה סִימְנֵי טְהָרָה אִי לֹא דְחֲשִׁיב מִשּׁוּם הָךְ שְׁחִיטָה לֹא מְטַמּוֹ לִיה רַבֵּן וְרִי שְׁמַעוֹן אַע"ג דְּחֲשִׁיב עֲלִיהָ פְלִיג מִשּׁוּם דִּאִסוּר בַּהֲנָאָה לֵאחֲרָ עֲרִיפָה כְּדִרְבִּי:

29. י, ב

רפ"י

איתיביה. אבבי לרבא דאמר
מודה רבי שמעון לאחר עריפה:
בקופיץ. סכין גדול שכן דרך
עריפה:
מאחוריו. ממול ערפו דכתיב
וערפתו:
במגירה. שיג"א סכין שיש בה
פגימות הרבה:
בהנאת זמיו. אם השכירה
לאחרים:
בהנאת גופו. כגון גיזה ועבודה:
מה פדייה מותרת. דלאחר
פדיונו דברי הכל שרי בהנאה:

[אמר רבה: ומודה רבי שמעון לאחר עריפה, שהיא אסור.
מאי טעמא? גמר 'עריפה'⁸³ (שמות יג, יג) 'עריפה'⁸⁴ (דברים כא, ד) מעגלה ערופה].

איתיביה:

"לא רצה לפדותו - עורפו בקופיץ מאחוריו וקוברו,**ואסור בהנאה,****דברי רבי יהודה,****ורבי שמעון מתיר!"**

אימא: ומחיים אסור בהנאה,

ורבי שמעון מתיר.

והא מדסיפא מחיים הוי,

רישא לאו מחיים.

דקתני סיפא: **"לא ימיתנו: לא בקנה,****ולא במגל,****ולא בקרדום,****ולא במגירה,****ולא יבניסנו לחדר וינעול דלת לפניו בשביל שימות.****ואסור בגיזה ועבודה,****דברי רבי יהודה,****ורבי שמעון מתיר."**

רישא וסיפא מחיים,

רישא - בהנאת דמיו,

סיפא - בהנאת גופו.

וצריכא.

דאי תנא "הנאת דמיו" - בההוא קא שרי רבי שמעון, אבל בהנאת גופו אימא מודה ליה לרבי יהודה.

ואי תנא "בהנאת גופו" - בההיא קאסר רבי יהודה, אבל בהנאת דמיו אימא מודה לרבי שמעון.

צריכא.

וכן אמר רב נחמן אמר רבה בר אבונה:

מודה רבי שמעון לאחר עריפה שהוא אסור.

ואמר רב נחמן:

מנא אמינא לה?

דתניא:

"וערפתו" (שמות יג, יג),**נאמר כאן 'עריפה' (שמות יג, יג), ונאמר להלן 'עריפה' (דברים כא, ד),****מה להלן אסור - אף כאן אסור."**

מני?

אילימא רבי יהודה - מחיים מיסר אסור!

אלא לאו רבי שמעון היא.

אמר ליה רב ששת:

ספרא חבריך תרגומה:

לעולם רבי יהודה, ואיצטריך,

סלקא דעתך אמינא: עריפה במקום פדייה עומדת,

מה פדייה - מתרת,

⁸³ וכל פטר חמור תפקדה בשה ואם לא תפקדה וערפתו וכל כמור אדם בבנין תפקדה⁸⁴ והודיו וקני העיר שהוא את העגלה אל נחל איתן אשר לא יעבד בו ולא יזרע וערפו שם את העגלה בנחל

אף עריפה - מתרת,
קא משמע לן.

אמר רב נחמן:
מנא אמיתא לה?
מדתני לוי:

"הוא, הפסיד ממונו של כהן - לפיכך יופסד ממונו".

מני?

אלימא: רבי יהודה - הא מיפסד וקאי!

אלא לאו רבי שמעון היא.

איבעית אימא: רבי יהודה.
ואיבעית אימא: רבי שמעון.

"איבעית אימא: רבי יהודה" - אפסידא דביני ביני.

"ואיבעית אימא: רבי שמעון" - פחת מיתה.

וכן אמר ריש לקיש:
מודה רבי שמעון לאחר עריפה שהוא אסור.

ורבי יוחנן, ואי תימא רבי אלעזר אמר:
עדיו היא מחלוקת.

איכא דמתני לה להא דרב נחמן,
אהא: "המקדש בפטר חמור - אינה מקודשת" (קידושין נו:).

לימא מתניתין דלא כרבי שמעון?

אמר רב נחמן אמר רבה בר אביה:
לאחר עריפה,
ודברי הכל.

איכא דאמרי:

הא מני? לא רבי יהודה,
ולא רבי שמעון.

אי רבי שמעון - תיקדש בכליה!
אי רבי יהודה - שאסור בהנאה, תיקדש בהך דביני ביני!

אמר רבה בר אביה אמר רב:
לעולם רבי יהודה,
וכגון שאינו שוה אלא שקל.
וסבר לה כרבי יוסי בר יהודה.

דתניא:

"תפדה" (שמות יג, יג) - "תפדה" ⁸⁵(שמות לד, כ) -
"תפדה" - מיד,
"תפדה" - כל שהוא.

רבי יוסי בר יהודה אומר:
אין פדיה פחותה משקל".

⁸⁵ ופטר חמור תפדה בשוה ואם לא תפדה וערפתו כל כמור בנין תפדה ולא יראו פני ריקם

רפ"י

הוא הפסיד ממונו של כהן. שלא
פדאו בשה ויתננו לכהן:
לפיכך יופסד ממונו. יכפוהו בית
דין לעורפו לאחר שלשים
כדמפרש בפירקא ויאסר
בהנאה:
הא מיפסד וקאי. דמחיים נמי
אסור ומאי מפסדא ליה עריפה:
אלא לאו רבי שמעון. ולאחר
עריפה מודה:
דביני וביני. דמחיים נמי אסור
בהנאה מצי פריק ליה בשה בר
דנקא והשתא מפסיד הכל:
איבעית אימא ר' שמעון. ואפילו
הכי בהנאה לא מיתסר ומאי
אפסיד ממונו לפחת מיתה מה
שמיטה פחתתו דמחיים הוה
שוה מנה ולאחר מיתה אינה שוה
אלא דינר להאכילו לכלבו:
להא דרב נחמן. דאמר לעיל
מודה ר' שמעון לאחר עריפה:
תיקדש בכליה. דהא כוליה שרי
בהנאה:
שאינו שוה אלא שקל. סלע
דהשתא ליכא ביני ביני דההוא
שה דיהבינן לכהן תותיה בעי
למיהוי שוה שקל:
תפדה תפדה. תרי זמני כתיב
ופטר חמור תפדה בשה (שמות
יג):
מיד. אפי' בתוך שלשים:

30. י, ב - יא, א

רס"י

איתקש לבכור אדם. דכתיב
(במדבר יח) את בכור האדם ואת
בכור הבהמה טמאה תפדה:
מה בכור אדם. פדיונו לאחר
שלשים יום ופדיוו מבן חדש
תפדה וחמשה סלעים בעי
למיתב:
אף כאן לאחר שלשים יום
וחמשה. סלעים בעי למיתב:
בהשג יד כתיב. האומר ערכי עלי
ואין לו כדי ערך כתיב ביה
(ויקרא כז) על פי אשר תשיג יד
הנודר יעריכנו הכהן וכתוב
בתריה וכל ערכך וגוי' דאי נמי
לית ליה שוה שקל לא יעריכנו
הכהן פחות משקל:
הלכה כדברי חכמים. דפדיונו
בשה כל דהו:
פטרוזא. שה כחוש:
בר דנקא. קטן שאינו שוה אלא
מעה שהוא שתות דינר:
נמי תנינא. במתני'
פשיטא. דאפילו פטרוזא דהא
כל שהוא קאמרי רבנן לעיל:

[תניא:]

"תפדה" ⁸⁶ (שמות יג, יג) - "תפדה" ⁸⁷ (שמות לד, כ) -

"תפדה" - מיד,

"תפדה" - כל שהוא.

רבי יוסי בר יהודה אומר:

אין פדייה פחותה משקל".

אמר מר: "תפדה" - תפדה מיד,

"תפדה" - כל שהוא.

פשיטא!

איצטריד, סלקא דעתך אמינא: הואיל ואיתקש לבכור אדם ⁸⁸ (במדבר יח, טו),

מה בכור אדם אחר שלשים, וחמש ⁸⁹ (במדבר יח, טז),

האי נמי אחר שלשים, וחמש,

קא משמע לן:

"תפדה" - מיד,

"תפדה" - כל שהוא.

"רבי יוסי בר יהודה אומר:

אין פדייה פחותה משקל".

ממה נפשך,

אי מקיש לבכור אדם - חמש ליבעי!

ואי לא מקיש - שקל מנא ליה?

לעולם לא מקיש.

אמר רבא:

אמר קרא: "וכל ערכך יהיה בשקל הקדש" ⁹⁰ (ויקרא כז, כה) -

כל ערכין שאאתה מעריך, לא יהו פחותין משקל.

ורבנן?

יא, ההוא אבהשג יד כתיב.

אמר רב נחמן:

הלכה כדברי חכמים.

וכמה?

אמר רב יוסף:

אפילו פטרוזא בר דנקא.

אמר רבא:

אף אנן נמי תנינא:

"גדול וקטן".

פשיטא!

⁸⁶ וכל פטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו וכל בכור אדם בבנין תפדה

⁸⁷ ופטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו כל בכור בנין תפדה ולא יראו פני ריכם

⁸⁸ כל פטר וחסם לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהיה לה' אף פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה

⁸⁹ ופדיוו מבן חדש תפדה בערךך כסף חמשת שקלים בשקל הקדש עשרים גרה הוא

⁹⁰ וכל ערכך יהיה בשקל הקדש עשרים גרה יהיה השקל

רש"י

כולי האי. בר דנקא אי נמי נהי דקטן יכול ליתן אבל פטרוזא שהוא כחוש לא:
רגיל הכא ורגיל הכא. פחות מסלע ויותר משקל:
קשיא הלכתא אהלכתא. הכא אמרת הלכתא ברגיא ולעיל אמרת הלכתא כדברי חכמים דאפי' בר דנקא:
בא לימלך. מה יתן לכהן אמרינן ליה ברגיא:
בעושה מעצמו. ונותן בר דנקא לא כייפינן ליה טפי:

מהו דתימא: כולי האי - לא, אי נמי, פטרוזא - לא, קא משמע לן.

רבי יהודה נשיאה הוה ליה פטר חמור,
שדריה לקמיה דבי טרפון.
 אמר ליה: כמה בעינא למיתב לכהן?

אמר ליה: הרי אמרו: עין יפה - בסלע,
 עין רעה - בשקל,
 בינונית - ברגיא.

אמר רבא:
 הלכתא ברגיא.

וכמה?

תלתא זוזי - רגיל הכא ורגיל הכא.

קשיא הלכתא אהלכתא!

לא קשיא:
 כאן - בבא לימלך,
 כאן - בעושה מעצמו.

31. יא, א

רפ"י

אמר רבי יצחק אמר ריש לקיש:

מי שיש לו פטר חמור ואין לו שוה לפדותו - פודהו בשויו.

למאן?

אילימא לרבי יהודה - הא אמר: הקפידה עליו תורה בשוה!
אלא לרבי שמעון.

רב אחא מתני הכי.

רבינא קשיא ליה: רבי יהודה ורבי שמעון - הלכה כרבי יהודה!
וסתם לן תנא כרבי יהודה, ואת אמרת הלכה כרבי שמעון?!

אלא,

אפילו תימא רבי יהודה,

לא יהא חמור מן ההקדש,

ולא אמרה תורה בשוה להחמיר עליו, להקל עליו.

רב נחמן בריה דרב יוסף פריק ליה בשילקי בשויו.

האמר. בשמעתין לעיל (דף ט:).
הקפידה תורה עליו בשה ואע"ג
דתרצינן לעיל בשויו לא
קאמרינן מיהו האי מקשה מאי
דסלקא דעתך מעיקרא נקט:

רבינא קשיא ליה. אמאי מוקמת
למימרא דריש לקיש כרבי
שמעון הא קיימא לן דרבי יהודה
ורבי שמעון הלכה כרבי יהודה
בעירובין בפרק מי שהוציאוהו
(דף מו:). וסתם לן תנא דמתניתין
כרבי יהודה דאסר לפטר חמור
בהנאה דקתני מפריש טלה
לאפקועיה לאיסוריה:

ואת אמרת. למילתך כר' שמעון:
חמור מן ההקדש. שפודהו בכסף
בשויו:

להחמיר עליו. שלא יפדהו אלא
בשה:

אלא להקל עליו. דאם פודהו
בשה יכול לפדותו. בפטרוזא:
בשלקי. עשבים שלוקות:

32. יא, א

רס"י

ממונא דבעלים הוא. ולא מצי כהן לזבוגי להאי פודה ופדיונו פדוי לבעלים וזה הניח מעותיו על קרן הצבי:
ונתן הכסף. דכתיב ואם המקדיש יגאל וגו' משמע כל מי שיתן הכסף יהא ההקדש שלו:
או דלמא כיון דקני האי פטר חמור לבעלים להאי דביני וביני. דיכול לפדותו בשה אע"ג דכוליה לא קני ליה כל זמן שלא פדאו אפ"ה ממונא דידיה הוא:
ואע"פ שאין לו עכשיו. כלומר שאע"פ שאין לו עכשיו רשות יש לו לאחר זמן שיפדהו הלכך הוי כאילו הוא השתא ידיה:
וגונב מבית האיש אמר רחמנא. ישלם שנים לא מבית הקדש דאין תשלומי כפל להקדש:

אמר רב שיזבי אמר רב הונא:

הפודה פטר חמור של חבירו - פדיונו פדוי.

איבעיא להו:

פדיונו לפודה,

או דלמא:

פדיונו לבעלים?

אליבא דרבי שמעון - לא תיבעי לך,

כיון דאמר "מוותר בהנאה" - ממונא דבעלים הוא.

כי תיבעי אליבא דרבי יהודה, דאמר אסור בהנאה.

להקדש מדמי ליה, ורחמנא אמר: **"ונתן הכסף וקם לו"**⁹¹ (ויקרא כז, יט).

או דלמא:

כיון דקני להו בביני וביני לא דמי להקדש?

אמר רב נחמן:

תא שמע:

"הגונב פטר חמור של חבירו - משלם תשלומי כפל לבעלים.**ואף על פי שאין לו עכשיו, יש לו לאחר מכאן."**

מני?

אלימא: רבי שמעון - אמאי **"אין לו עכשיו"**!

אלא פשיטא רבי יהודה.

ואי סלקא דעתך להקדש מדמינן ליה - **"וגנב מבית האיש"**⁹² (שמות כב, ו) אמר רחמנא,

ולא מבית הקדש!

ותו לא מדי.

⁹¹ ואם גאל יגאל את השדה המקדיש אותו ויסף חמשיית קסף ערף עליו וקם לו⁹² פי' נתן איש אל רעהו קסף או כלים לשומר וגנב מבית האיש אם ימצא הגנב ישלם שנים

33. יא, א

רס"י

אי אתה יכול לומר בבא ליד כהן. אם נתנו ישראל לכהן שוב אינו נכנס להתעשר לא ביד כהן ולא ביד ישראל ואפילו חזר ישראל ולקחו הימנו או הכהן נתנו לו שהרי שנינו כו' :

ספק פטרי חמורים. כגון שהיה לו עשר חמורות וילדו כולן זכר ונקבה שמפריש עליהן עשרה שיין לאפקועי לאיסורייהו ומעשרן לשיין כשאר בהמות חולין והן שלו והמעשר קרב שלמים והוא אוכלו כדין שאר מעשר בהמה :

ואותו אבי אמו כהן נפלו לו כו'. דאז חייבין בפדיון דברשות ישראל נולדו :

מפריש עליהן עשרה שיין. לאפקועי איסורייהו :

והן שלו. דמאי דמייחב כהן המורישו לעשות מהן עושה זה מהן דלכהן המוריש היה צריך להפריש עליהן שיין להפקיע קדושה שחלה עליהן בבית ישראל ראשון ונוטל השיין לעצמו שהרי כהן הוא ואין צריך לחזר אחר כהן הכי נמי עושה ישראל זה היורשו דדמי כמי שהורישו כהן השיין :

"אחת ביכרה ואחת שלא ביכרה, וילדה: שני זכרים - נותן טלה אחד לפהו. זכר ונקבה - מפריש טלה אחד לעצמו.

שנאמר: "ופטר חמור תפדה בשוה"⁹³ (שמות לד, כ).

...

נכנס לידר להתעשר."

תנו רבנן:

"ביצד אמרו נכנס לידר להתעשר?

אי אתה יכול לומר בבא ליד כהן,

שהרי שנינו: "הלקוח ושניתו לו במתנה - פטור ממעשר בהמה".

אלא בישראל שהיו לו עשרה ספק פטרי חמורים בתוך ביתו,

שמפריש עליהן עשרה שיין,

ומעשרן,

והן שלו."

מסייע ליה לרב נחמן,

דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח:

ישראל שהיו לו עשרה פטרי חמורים -

מפריש עליהן עשרה שיין,

ומעשרן,

והן שלו.

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח:

ישראל שהיו לו עשרה פטרי חמורים ודאין בתוך ביתו, שנפלו מבית אבי אמו כהן,

ואותו אבי אמו כהן נפלו לו מבית אבי אמו ישראל.

מפריש עליהן עשרה שיין - ומעשרן,

והן שלו.

ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח:

ישראל שהיו לו טבלים ממורחין בתוך ביתו, שנפלו מבית אבי אמו כהן,

ואותו אבי אמו כהן נפלו לו מבית אבי אמו ישראל - מעשרן,

והן שלו.

וצריכא.

דאי אשמועינן קמייטא משום דקא מפריש וקאי -

אבל הכא - "מתנות כהונה שלא הורמו כמי שלא הורמו דמין" אימא לא.

ואי אשמועינן הכא דאפשר לעשורי מיניה וביה, דהא מנח.

אבל התם - כיון דשה מעלמא בעי אתווי מפריש וקאי, אימא לא.

צריכא.

⁹³ ופטר חמור תפדה בשוה ואם לא תפדה וערפתו כל כמור בניך תפדה ולא יראו פני ריכם

34. יא, א-ב

רס"י

ממורחין. שנגמרה מלאכתן למעשר דמירוח גמר מלאכה של תבואה כשמשוה את הכרי ומחליקו ברחת:

ואותו אבי אמו כהן כו'. רבותא קמ"ל דאע"ג דמכח ישראל קאתי דאיכא למימר ניתבינהו השתא לתרומה (ומעשר) לכהן כי היכי דהוה עביד ישראל קמא אפי' הכי כיון דיד כהן באמצע הוי כאילו הפריש הכהן האמצעי מהן התרומה והוריש לישראל זה כל אחד בפני עצמו ומעשרן והכל שלו ומוכר התרומה לכהנים והוא הדין נמי אם לא נפלו לאותו כהן מישראל דתבואת כהן חייבת בתרומה אלא שאינה נותנה לכהן אחר אלא מפרישה ואוכלה:

משום דהוה מופרש וקאי. כלומר שהשה מין אחד וחמור מין אחר ואינו מחוסר מעשה הלכך הוי כאילו נפלו לו מבית כהן החמורים לעצמן והטלאים לעצמן:

אבל. גבי תבואה דמחוסר הפרשה אימא כמי שלא הורמו בבית כהן דמיין וחזרו לאיסורם הראשון ויתנם לכהן:

והן שלו. התרומה עצמה ומוכרה לכהנים:

דגנך. דיגונך מה שאתה ממרח חייב בתרומה ולא מירוח עובד כוכבים:

דאמרחינהו ישראל מרשות עובד כוכבים. שהיה ישראל אריס וקרקע של עובד כוכבים הוי:

אמר רבי שמואל בר נחמן אמר רבי חנינא:

הלוקח טבלים ממורחין מן הגוי - מעשרן והן שלו.

דמרחינהו מאן?

אלימא דמרחינהו גוי - **"דגנך"**⁹⁴ (דברים יב, יז. דברים יח, ד) אמר רחמנא, ולא דגן גוי!

אלא דמרחינהו ישראל מרשות גוי.

מעשרן דאין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר.

והן שלו דאמר ליה: קאתינא מכח גברא דלא מציית אישתעיה דינא בהדיה.

⁹⁴ לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך ותירשך ויצחקך וקרקעך וצאנך וכל נדריך אשר תדר ונדבתיך ותרומת נדך. ראשית דגנך תירשך ויצחקך וראשית גז צאנך תתן לו.

35. יא, ב

רפ"י

תנן התם:

"המפקיד פירותיו: אצל הכותי,**ואצל עם הארץ - בחזקתו למעשר,****ולשביעית.****אצל הגוי - כפירותיו.****רבי שמעון אומר:****דמאי".****אמר רבי אלעזר:**

להפריש - כולי עלמא לא פליגי.

כי פליגי - ליתנן לכהן.

תנא קמא סבר: ודאי חלפינהו, ובְעֵי מִיתְּנָהוּ לְכֹהֵן.

ורבי שמעון סבר: דמאי.

יתיב רב דימי וקאמר להא שמעתא.

אמר ליה אביי: טעמא דמספקא לן אי חלפינהו אי לא חלפינהו,

הא ודאי חלפינהו - דכולי עלמא בעי למיתבינהו לכהן.

והאמר רבי שמואל אמר רבי חנינא: הלוקח טבלים מן הגוי:

ממורחין - מעשרן,

והן שלו!

דלמא:

כאן - בתרומה גדולה,

כאן - בתרומת מעשר.

אמר ליה⁹⁵: אִזְכְּרֶתָּן מִלְּתָא דְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֵוִי:

מִנֵּין לְלוֹקֵחַ טְבִלִים מִמּוֹרְחִין מִן הַגּוֹי שֶׁהוּא פְטוּר מִתְּרוּמַת מַעֲשֵׂר?

שְׁנָאֵמַר: **"וְאֵל הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"**⁹⁶ (במדבר יח, כו),

טְבִלִים שֶׁאֵתָּה לּוֹקֵחַ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל - אֵתָּה מִפְּרִישׁ מִהֶן תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְנוֹתְנָהּ לְכֹהֵן,

טְבִלִים שֶׁאֵתָּה לּוֹקֵחַ מִן הַגּוֹי - אִי אֵתָּה מִפְּרִישׁ מִהֶן תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְנוֹתְנָהּ לְכֹהֵן.

למעשרו. אם מעושרין הן אין חוששין שמא החליפן או בשביעית שמא החליפן בפירות שביעית שיהיו צריכין להתברר בשביעית:

כפירותיו. של עובד כוכבים דודאי חלפינהו וצריך להפריש מהן מעשר האי תנא סבר דאין מירוח העובד כוכבים פוטר ופלוגתא היא במנחות בפרק ר' ישמעאל (דף סו:):

דמאי. ספק חילפן ספק לא חילפן:

להפריש כולי עלמא לא פליגי. דאפי' לר' שמעון דאמר ספק מספק לא אכיל טבלים שבמיתה הן ובעי אפרושי הכל דדמו לדמאי דעם הארץ דמפריש:

ובעי' מיתבינהו לכהן. לקמן פריך הא דאמרן לעיל מעשרן והן שלו:

דמאי. והמוציא מחבירו עליו הראיה וישראל מוכר לכהן את התרומה והדמים שלו והאי דמאי לא דמי לשאר דמאי שנותן לכהן אחד ממאה דהתם איכא טעמא כדמפרש במסכת סוטה (דף מח.) משום דסבר עם הארץ ללוי הוא דפקיד רחמנא למיתב תרומת מעשר ולא לדידי אבל הכא ההיא ספיקא גופא דאיכא בתרומת מעשר איכא בתרומה גדולה:

להא שמעתא. דרבי אלעזר: **מעשרן והן שלו.** ואוקימנא דאמר חניהו ישראל ברשות עובד כוכבים:

בתרומה גדולה. פליגי תנא קמא ורבי שמעון: **בתרומת מעשר.** והן שלו:

⁹⁵ הגהות הב"ח⁹⁶ וְאֵל הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִרְמַתֶּם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת ה' מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר

36. יא, ב

"ואם מת - נהנים בו".

דמית היכא?

אילמא: דמית בי כהן ונהנה בו כהן - פשיטא, ממונא דידיה הוא!
אלא, דמית בי בעלים ונהנה בו כהן - הא נמי פשיטא!

סלקא דעתך אמינא: כל כמה דלא מטא לידיה לא זכה ביה,
קא משמע לן: דמעידנא דאפרשיה, ברשותיה דכהן קאי.

37. יב, א

רפ"י

מתני'

לא בחיה. צבי ואיל:

ולא בשחוטא. ואפי' שה שחוט:

טריפה. שנחתכו רגליה מן

הארכובה ולמעלה:

כלאים. תייש הבא על הרחל:

כוי. ספק חיה ספק בהמה:

מפני שהוא שה. דבין רחל ובין

עז קרויין שה:

נתנו לכהן. הפטר חמור:

גמ'

להלן. בפסח:

לכל השמות. שבמשנתנו הפסח

אינו בא עגל וחיה דכתיב (שמות

יב) שה מן הכבשים ומן העזים

ולא שחוט דבעינן שחיטה לשם

פסח וכלאים נמי לא דכלאים

אין קריבין לגבי מזבח כדקתני

לקמן שור וכשב פרט לכלאים:

יב, א

מתניתין

אין פודין: לא בעגל,

ולא בחיה.

לא בשחוטא,

ולא בטריפה.

ולא בכלאים,

ולא בבוי.

ורבי אליעזר:

מתיר בכלאים - מפני שהוא שה,

ואוסר בבוי - מפני שהוא ספק.

נתנו לכהן - אין הבהן רשאי לקיימו עד שיפריש שה תחתיו.

גמרא

מתניתין מני?

בן בג בג היא.

דתניא:

"בן בג בג אומר:

נאמר באן: "שה" ⁹⁷ (שמות יג, יג), ונאמר להלן: "שה" ⁹⁸ (שמות יב, ג),

מה להלן: פרט לכל השמות הללו,

אף באן: פרט לכל השמות הללו.

אי מה להלן: זכר,

תמים,

ובן שנה ⁹⁹ (שמות יב, ה),

אף באן: זכר,

תמים,

ובן שנה!

תלמוד לומר: "תפדה" (שמות יג, יג) ¹⁰⁰ "תפדה" (שמות לד, כ) ¹⁰⁰ "ריפה".

אי "תפדה" "תפדה" ריפה,

אפילו כל הני נמי!

אם בן,

"שה" "שה" מאי אהני ליה?

⁹⁷ וכל פטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו וכל כמור אדם בבנין תפדה⁹⁸ דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשור לחדש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבת שה לבית⁹⁹ שה תמים זכר בן שנה יהיה לכם מן הכבשים ומן העזים תקחו¹⁰⁰ ופטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו כל כמור בנין תפדה ולא יראו פני ריקם

38. יב, א

רס"י

בן פקועה. שנמצא חי בבהמה שחוטה:
פלוגתא דר"מ ורבנן בפ' בהמה המקשה (חולין דף עד.):
בדיקולא. קלחת כלומר כשחוטה דמי ואין פודין בשחוטה:
או דלמא כו'. וכל הנך אין פודין דאמר במתניתין שלא בשויין קאמרינן דאי בשויין אפי' בשלקי שרי: בן פקועה פסול לפסח דאינו קרב למזבח דתניא בפ' שני דשחיטת חולין (דף לח:): כי יולד פרט ליוצא דופן:
שה מאי אהני ליה. ומסתברא למעוטי בן פקועה דכשחוט דמי ולא שה הוא ותפדה מרבי' בעל מום ונקבה ובן שתי שנים דשה נינהו:

איבעיא להו:

מהו לפדות בֶּבֶן פְּקוּעָה?

אליבא דרבא מאיר לא תיבעי לך,

דכיון דאמר רבי מאיר: **"בן פקועה טעון שחיטה"** (חולין עד.) – שֶׁה מְעַלֵּא הוּא!אלא כי תבעי לך אליבא דרבנן, דאמרי: **"שחיטת אמו מטהרתו"** (חולין עד.).

כבישרא בדיקולא דמי

או דלמא:

כיון דהשתא מיהא רהיט ואזיל **"שה"** קרינא ביה?

מר זוטרא אמר:

אין פודין.

ורב אשי אמר:

פודין.

אמר ליה רב אשי למר זוטרא:

מאי דעתך? דילפת מִפְסָח?

אי, מה להלן: זָכָר,

תָּמִים,

ובן שָׁנָה.

אף כאן: זָכָר,

תָּמִים,

ובן שָׁנָה!

"תפדה"¹⁰¹ (שמות יג, יג) **"תפדה"**¹⁰² (שמות לד, כ) ריבה.אי **"תפדה"** (שמות יג, יג) **"תפדה"** (שמות לד, כ) ריבה – אפילו בן פקועה נמי!

אם כן,

"שה" (שמות יג, יג), **וְנֶאֱמַר לְהֵלֹךְ: "שה"**¹⁰³ (שמות יב, ג) – מאי אהני ליה?¹⁰¹ וְכָל פֶּטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְּשֶׁה וְאִם לֹא תִפְדֶּה וְעִרְפְּתוֹ וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָן תִּפְדֶּה¹⁰² וְפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְּשֶׁה וְאִם לֹא תִפְדֶּה וְעִרְפְּתוֹ כָּל בְּכוֹר בְּנֵיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא יָדְאוּ פָנֶי יִרְקָם¹⁰³ דְּבָרֵי אֵל כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעִשׂוֹר לַחֲדָשׁ הַזֶּה וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׁה לְבֵית אִבְתּוֹ שֶׁה לְבֵית

39. יב, א

רס"י

בכלאים. דתרי מיני הוא פרקין דקתני במתניתין ר"א מתיר בכלאים:

פרה שילדה מין עז אין פודין. דעגל הוא:

בכלאים פרקין. וכ"ש בנדמה ול"ל למיתנייה:

היא גופה איצטריכא ליה. ולא משום דוקיא אתא:

כלאים הוא. בתמיהא הא נדמה הוא:

למאי. קאמר דשווייה רבן לנדמה כי כלאים:

אי לקדשים. שלא יקרב לגבי מזבח ל"ל למתלייה לנדמה בכלאים כי היכי דפשיטא לן בכלאים פשיטא לן בנדמה:

אי לבכורה. לאשמועי' דלא קדוש בבכורה ככלאים פשיטא דאך בכור שור כתיב ובהדיא אימעות:

אי למעט ממעשר. דכי היכי דכלאים לא מעשרין אף נדמה לא:

פשיטא. תרווייהו מחד קרא נפקי תחת תחת כתיב הכא תחת השבט וכתוב בקדשים תחת אמו מה התם נדמה וכלאים לא כדממעטינן לעיל אף מעשר כלאים ונדמה לא:

לפטר חמור. דלא פרקין ביה פטר חמור כי כלאים:

מקצת סימנים. דאמו:

העברה העברה. כתיב הכא יעבור תחת השבט וכתוב בבכור והעברת פטר רחם מה בבכורה חייב כדאמרן ואם יש בו מקצת סימנים חייב אף מעשר נמי ליהוי חייב:

קמ"ל. דדין כלאים אית ליה דתחת תחת גמר מקדשים כי היכי דלמזבח לא קרב כדאמר בריש פירקין (דף ה:) מום קבוע הוא לישחט עליו במעשר נמי לא קדוש:

איבעיא להו: מהו לפדות בנדמה?

אליבא דרבי אליעזר, לא תיבעי לך - השתא בכלאים פרקין - בנדמה מיבעיא? כי תיבעי לך אליבא דרבנן.

בכלאים הוא דלא פרקין, בנדמה פרקין,

או דלמא:

לא שנא?

תא שמע:

"פרה שילדה מין עז - אין פודין".

הא רחל שילדה מין עז - פודין.

מני?

אלימא רבי אליעזר - הא בכלאים נמי פרקין!

אלא לאו רבנן היא.

לא,

לעולם רבי אליעזר,

היא גופה קא משמע לן: דפרה שילדה מין עז - אין פודין.

לא תימא: זיל אבתריה דידיה, והאי עז מעליא הוא - אלא זיל בתר אימיה והאי עגל הוא.

תא שמע:

דתני רבה בר שמואל:

"איזהו כלאים?"

רחל שילדה מין עז, ואביו שוה."

אביו שוה כלאים הוא? נדמה הוא!

אלא:

איזהו דמי לכלאים, דשוויה רבנן כי כלאים?

רחל שילדה מין עז ואביו שוה.

למאי?

אי לקדשים - מהיכא דממעט כלאים מהתם ממעט נדמה.

דתניא

"שור או קשב" ¹⁰⁴(ויקרא כב, כז) - פרט לכלאים,

"או עז" - פרט לנדמה!"

אי לבכור - **"אף בכור שור" ¹⁰⁵(במדבר יח, יז) - אמר רחמנא עד שיהא הוא שור ובכורו שור!"**

אלא מעשר - **"תחת" ¹⁰⁶(ויקרא כז, לב) "תחת" (ויקרא כב, כז) מקדשים גמר!**

אלא לפטר חמור!

לא,

לעולם למעשר, וכגון שיש בו מקצת סימנים.

מהו דתימא: **'העברה' ¹⁰⁷(ויקרא כז, לב) 'העברה' ¹⁰⁸(שמות יג, יב) מבכור גמר,**

קא משמע לן: **"תחת" "תחת" מקדשים גמר.**

¹⁰⁴ שור או קשב או עז כי יולד והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לה'

¹⁰⁵ אף בכור שור או בכור קשב או בכור עז לא תפדה קדש הם את דמים תזרק על המזבח ואת חלבם תקטיר אשה לריות ויהם לה'

¹⁰⁶ שור או קשב או עז כי יולד והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לה'

¹⁰⁷ וכל מעשר בקר וצאן מל אשר יעבר תחת השבט העשירי והיה קדש לה'

¹⁰⁸ והעברת כל פטר ורחם לה' וכל פטר שגור בהמה אשר יהיה לך הזכרים לה'

40. יב, א-ב

רפ"י

פסולי המוקדשין. שנפדו ויוצאין לחולין:
כיון דאמר. פטר חמור מותר בהנאה קודם פדיון חולין הוא הפטר חמור ויכול לפדותו בה דליכא למימר איסור חל על איסור:
אין איסור. פטר חמור חל על איסור דבהמת פסולי המוקדשין אית בה קדושה אפי' לאחר פדיון דאסירי בגיזה ועבודה:
דלא תפיס פדיונו. שהשהה הניתן תחתיו אין בו משום קדושה:
צבי ואיל. כתיב בפסולי המוקדשין דכתיב (דברים יב) רק בכל אות נפשך וגו' ובפסולי המוקדשין מדבר:
לר' שמעון נמי. אע"ג דשרי פטר חמור בהנאה אין פודין אותו בפסולי המוקדשין דצבי ואיל כתיב בהו:

איבעיא להו:

מהו לפדות בפסולי המוקדשין?

אליבא דרבי שמעון לא תיבעי לך, כיון דאמר: מותר בהנאה - חולין הוא.
 כי תיבעי לך אליבא דרבי יהודה דאמר: אסור בהנאה.

מאי?

כיון דאסור בהנאה - אין איסור חל על איסור.

או דלמא:

כיון דלא תפיס פדיונו - אפקועי איסורא בעלמא הוא?

אמר רב מרי בריה דרב כהנא:

מי זוטא מאי דכתיב בהו: **"כצבי וקאיל"**¹⁰⁹ (דברים יב, טו)?!

מה צבי ואיל - אין פודין,

אף פסולי המוקדשין - אין פודין.

השתא דאתית להכי,

יב,ב לרבי שמעון נמי צבי ואיל כתיב בהו.

41. יב, ב

רס"י

בבהמת שביעית. בהמה שניקחה בפירות שביעית: **ודאי לא תיבעי לך.** פטר חמור ודאי לא תיבעי לך דכיון דבעי למיתב פדיונו לכהן לא פריק ליה דלאכלה אמר רחמנא ולא לסחורה ונמצא זה קונה חמור בפירות שביעית שאינו ראוי לאכילה: **ספק.** כגון שילדה אמו זכר ונקבה דאמר במתני' מפריש טלה והוא לעצמו: **ואליבא דרבי שמעון לא תיבעי לך.** דלדידה לא מיתבעי לאפרושי טלה לאפקועי איסוריה אי לא יהיב ליה לכהן דהא ר"ש מתיר פטר חמור בהנאה: **את הודאי.** פטר חמור ודאי משום דבעי ליתנו לכהן והויא סחורה: **במתנות.** זרוע ולחיים והקיבה: **לשריפה.** ואי מיחייב בבכור סלקי אימורים לגבוה: **חלה טמאה.** אין לה תקנה אלא שריפה דהאוכל תרומה טמאה חייב מיתה: **ואמאי.** מיחייב עיסת שביעית בשביעית בחלה: **לדורותיכם.** כתיב בחלה משמע אפי' בשביעית וכתוב (במדבר טו) מראשית עריסותיכם וגו': **תניא נמי הכי.** דטעמא משום דלדורותיכם כתיב בהו: **וליגמר מינה.** דלא אמר לאכלה ולא לשריפה ותתחייב בהמת שביעית בבכורה: **התם.** גבי חלה עיקר הפרשתה לאכילה דאינה בשריפה אא"כ נטמאת:

איבעיא להו:

מהו לפדות בבהמת שביעית?

'ודאי' לא תיבעי לך - "**לאכלה**"¹¹⁰ (ויקרא כה, ו) אמר רחמנא, ולא לסחורה. כי תיבעי לך - ספק. ומפרטים: ואליבא [ולפי שיטתו] של

ואליבא דרבי שמעון לא תיבעי לך, דלית ליה ספק.

כי תיבעי לך אליבא דרבי יהודה.

מאי?

כיון דמפריש טלה והוא לעצמו, "**לאכלה**" קרינא ביה.

או דילמא:

כיון דכמה דלא מפקע איסוריה לא מישתרי כסחורה דמי?

תא שמע:

דאמר רב הסדא:

בהמת שביעית - אין פודין בה את הודאי,

אבל פודין בה את הספק.

ואמר רב הסדא:

בהמת שביעית - פטורה מן הבכורה.

וחייבת במתנות.

"פטורה מן הבכורה" - "**לאכלה**" (ויקרא כה, ו) אמר רחמנא ולא לשריפה.

"וחייבת במתנות" - "**לאכלה**" קרינא ביה.

מיתיבי:

"**האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה - חייב מיתה**" (שביעית ט, ט).

ואמאי? כיון דאילו מטמא בת שריפה היא: "**לאכלה**" אמר רחמנא ולא לשריפה!

שאני הכא,

דכתיב: "**לדורותיכם**"¹¹¹ (במדבר טו, כא).

תניא נמי הכי:

"**מנין לאוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה שחייב מיתה?**

שנאמר: "לדורותיכם"."

ולגמר מינה!

התם - עיקר דינה לאכילה,

הכא - עיקר לשריפה.

¹¹⁰ מסורת הש"ס. גירסת וילנא: **לאכלה**

והיתה שבת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך ולאמתך ולשכורך ולתושבך הגרים עמך

¹¹¹ מראשית עריסותיכם תתנו לה' תרומה לדורותיכם

42. יב, ב

"נִתְּנוּ לַכֹּהֵן - אֵין הַכֹּהֵן רֹשֵׁי לְקַיְמוֹ עַד שִׁיפְרִישׁ שָׁה תַּחֲתָיו".

תנינא להא דתנו רבנן:

"יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה לוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ,

וְאָמַר לוֹ הַכֹּהֵן: "תִּנְהוּ לִי וְאֲנִי אֶפְדֶּהוּ" - הָרִי זֶה לֹא יִתְּנוּ לוֹ,

אֲלֵא אִם בֵּן פָּדָא בְּפָנָיו".

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבונה:

זאת אומרת:

נחשדו הכהנים על פטרי חמורים.

פשיטא!

מהו דתימא: הני מילי היכא דמחזק לן, דמיקרי,

אבל בסתמא - לא.

קא משמע לן:

מורה בה היתירא.

רס"י

לקיימו. אפי' שעה אחת:

נחשדו. שעובדין בהן בלא פדיון:

פשיטא. דודאי מהכא שמעינן

לה:

מהו דתימא הני מילי. דלא יתנו

היכא דמחזק לן ביה דמיקרי

חשוד שראינהו שנחשד בדבר

לי"א דמיקרי דחזינן ליה

דאיתרמי ועבד עבודה בפטר

חמור קודם פדיון:

דמורה בה היתירא. דקסבר כיון

דשה שיפריש תחתיו יהא שלי

למה לי לפדותו:

43. יב, ב

רפ"י

מתני'

כחמש סלעים של פדיון הבן.
דאמר בפי' יש בכור לנחלה (לקמן
דף נא.) דחייב באחריותו:
כפדיון מעשר שני. דאם אבדו
אינו חייב באחריותו כרבנן:
מת פטר חמור. לאחר שהפריש
הפדיון ועדיין לא נתנו לכהן:
רבי אליעזר אומר יקבר. הואיל
והוא חייב באחריו' הטלה כמאן
דלא אפרשיה דמי ומותר
לישראל בהנאתו של טלה כמי
שלא הפרישו:
א"צ להקבר. דמעידנא
דאפרשיה לטלה קם ליה ברשות
כהן ופטר חמור פדוי:

גמ'

חייב באחריותו. אם הפריש
פדיונו ואבד:
מותר בהנאה. קודם פדיונו:
יקבר כבכור אדם. לא משום
דאסור בהנאה אלא משום
דאיתקש לבכור אדם וסתם
בכור אדם ניתן לקבורה:
מודה ר"א. אע"ג דבדאי פטר
חמור ס"ל דכל כמה דלא מטי
פטר חמור ליד כהן לא מיפריק
מודה הוא בספק שא"צ לתת
פדיון לכהן אלא מפריש כו'
ומדמצריך לאפרושי טלה
לאפקועי איסוריה מכלל דס"ל
פטר חמור אסור בהנאה:
לפדייה הקשתיו. בכור בהמה
טמאה לבכור אדם שיתחייב
באחריות פדיונו ולא לדבר אחר
להנאה:

מתניתין

המפריש פדיון פטר חמור, ומת:

רבי אליעזר אומר:

חייבין באחריותו, כחמש סלעים של בן.

וחכמים אומרים:

אין חייבין באחריותו, כפדיון מעשר שני.

העיד רבי יהושע ורבי צדוק על פדיון פטר חמור, שמת - שאין כאן לכהן כלום.

מת פטר חמור:

רבי אליעזר אומר:

יקבר,

ומותר בהנאתו של טלה.

וחכמים אומרים:

אין צריך להקבר,

וטלה לכהן.

גמרא

אמר רב יוסף:

מאי טעמא דרבי אליעזר?

דכתיב: "אף פדה תפדה"¹¹² (במדבר יח, טו) -

מה בכור אדם - חייב באחריותו,

אף בכור בהמה טמאה - חייב באחריותו.

אמר ליה אביי:

אי, מה בכור אדם - מותר בהנאה,

אף בכור בהמה טמאה - מותר!

וכי תימא: הכי נמי,

והתנן:

מת פטר חמור:

רבי אליעזר אומר: יקבר,

מאי "יקבר"?

לאו אסור בהנאה!

לא,

יקבר כבכור אדם.

אלא,

דבעי קבורה, פשוט לא בעי קבורה?!

ועוד,

תניא:

מודה רבי אליעזר:

בישראל שיש לו ספק פטר חמור בתוך ביתו - שמפריש טלה עליו, והוא שלו!

אלא אמר רבא:

אמר קרא: "אף פדה תפדה" (במדבר יח, טו) - לפדייה הקשתיו,

ולא לדבר אחר.

¹¹² כל פטר רחם לקל פשוט אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהיה לה' אף אף פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה

44. יב, ב - יג, א

רס"י

הערכין בשעתן. שאם היה מבן חדש עד חמש שנים בשעת שאמר ערכי עלי והמתין שלא נתנו עד שיהא בן שש שיש לו ערך אחר כדכתיב בפרשת ערכין (ויקרא כז) אפי' הכי לא יהיב אלא כשעה שהעריך:

אחר שלשים. כדכתיב (במדבר יח) ופדיוו מבן חדש וגו':

ופדיון פטר חמור לאלתר. בתמיה:

אין בערכין פחות מבן שלשים. אינו נערך כדכתיב בפרשה: **ובנזירות.** סתם נזירות שלשים יום כדכתיב (במדבר ו) קודש יהיה יהיה בגימטריא שלשים הו':

ומוסיפין. שיש ערך לכל זמן שהוא עומד בו כדכתיב בפרשה וכן נזיר נודר בנזיר ארבעה וחמשה שנים ואם המתין מפדיון בנו ומפדיון פטר חמורו כמה שנים עדיין יכול לפדותו ואינו נותן יותר:

לומר שאם פדאו פדוי. הא דקתני לעיל פדיון פטר חמור לאלתר שאם פדאו לאלתר [פדוין] אבל עיקר מצות פדייה לא מקיים:

מכלל דבנו. מדאוקמת ליה בדיעבד וקתני הבן אחר שלשים מכלל דאם פדאו בתוך שלשים אינו פדוי:

והאיתמר. בפי' יש בכור לנחלה (לקמן דף מט.):

דבי'ע מעכשיו. היכא דאמר ליה מעכשיו יחול פדיון זה אינו פדוי כי פליגי היכא דאמר עכשיו אני נותן מעות והפדיון לא יחול עד לאחר שלשים יום:

רב ששת אמר. לעולם מצות פדיון לאלתר והאי דקתני אין בערכין ופטר חמור פחות משלשים שאינו עובר עליו עד שלשים יום מכאן ואילך עובר:

מאי לאו מצוה להשהותו. כרב נחמן וקשיא לרב ששת:

מצוה לפדותו. דמלאלתר עד שלשים הוי זמן פדייה ומכאן ואילך עובר:

אלא אמר רבא. לעולם מצוה לשהותו ואפי' הכי כרב נחמן לא מתריצנא ולא קשיא הא דקתני שלשים יום מצוה לשהותו:

רבי אליעזר הוא דמקיש. בכור בהמה טמאה לבכור אדם:

והא. דקתני לאלתר רבנן היא דמתניתין דלא מקשו:

תנן התם:

"הערכין - בשעתן."

ופדיון הבן - אחר שלשים יום¹¹³ (במדבר יח, טז). **פדיון פטר חמור - לאלתר."**

ו"פדיון פטר חמור - לאלתר"!!

ורמיה:

"אין: בערכין,

ובפדיון הבן,

ובנזירות,

ובפטר חמור - פחות משלשים,

ומוסיפין עד עולם!"

אמר רב נחמן:

לומר שאם פדאו - פדוי.

מפלל, דבנו, אם פדאו - אינו פדוי?

והאיתמר:

הפודה את בנו בתוך שלשים יום:

רב אמר: בנו פדוי!

לאו איתמר עליה:

אמר רבא:

דכולי עלמא: מעכשיו - אין בנו פדוי.

רב ששת אמר:

לומר שאינו עובר עליו.

מתיב רמי בר חמא:

מצותו כל שלשים יום,

מכאן ואילך: או פודה,

או עורפו."

מאי לאו מצוה לשהותו כל שלשים יום!

לא,

מצוה לפדותו כל שלשים יום.

אי הכי,

'מכאן ואילך או פודה או עובר עליו' מיבעי ליה!

אלא אמר רבא:

לא קשיא:

הא - רבי אליעזר, דמקשי,

הא - רבנן דלא מקשי.

45. יג, א

רש"י

מתני'

מצות יעידה באמה העבריה
שייעדנה אדון לאשה:
קודמת למצות פדייה. שהיא
פודה עצמה:
אשר לא יעדה והפדה. אם יעדה
זה מוטב:
עכשיו. מצות חליצה קודמת
שהמייבם את יבמתו שלא לשם
מצוה פוגע באיסור אשת אח:
באדון. במתפיס בהמה טמאה
לבדק הבית מצות פדייתה באדון
קודם לכל אדם:

הדרן עלך הלוקח עובר חמורו

מתניתין

לא רצה לפדותו - עורפו מאחוריו,
וקוברו.

מצות הפדייה קודמת למצות עריפה,

שנאמר: "אם לא תפדה וערפתו"¹¹⁴ (שמות יג, יג).

מצות יעידה קודמת למצות הפדייה,

שנאמר: "אשר לא יעדה והפדה"¹¹⁵ (שמות כא, ח).

מצות הייבום קודמת למצות חליצה¹¹⁶ (דברים כה, ז).

בראשונה, שהיו מתכווניהן לשם מצוה.

ועכשיו שאין מתכווניהן לשם מצוה, אמרו: מצות חליצה קודמת למצות יבום.

מצות הגאולה באדון הוא קודם לכל אדם,

שנאמר: "ואם לא יגאל ונמכר בערקה"¹¹⁷ (ויקרא כז, כז).

הדרן עלך הלוקח עובר חמורו

¹¹⁴ וכל פטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו וכל במור אדם בבנין תפדה

¹¹⁵ אם רעה בעיני אדניה אשר לו יעדה והפדה לעם נקרי לא ימשל למקרה בבגדו בה

¹¹⁶ ואם לא יחפץ האיש לקחת את יבמתו ועלתה ובמתו השערה אל הזקנים ואמרה מאן יבמי להקים לאחיו שם בושדאל לא אבה יבמי

¹¹⁷ ואם בבהמה הטמאה ופדה בערקה ויסף חמשתו עליו ואם לא יגאל ונמכר בערקה